

วิสุทธิมคฺคสุส นาม
ปกรณ์วิเสสสุส
ปฐฺโม ภาค

(ปฐฺโม สิ้นนิตฺตเทโส)

ข้อสอบซ่อมเขียน
วิชากลับ ป.ธ. ๙
วัดพระธรรมกาย

คู่มือการใช้

ข้อสอบซ่อมเขียน

๑ เตรียมสมุด ปากกา เลือกฉบับที่ชอบ ๑ ฉบับ

๒ ก่อนเขียนให้อ่านข้อสอบให้จบ ๑ รอบก่อน แล้ววง ๐ หัวตะปู้ไว้ด้วย

เนื่องจากว่า ถ้าเราเขียนทันที เราจะเขียนได้ดีในช่วงต้น ช่วงท้ายจะล้า การที่เราอ่านให้ทั่วก่อน ทำให้เราเห็นภาพรวม กำหนดทำที่ใดก่อน ที่ยังไม่ได้ ไม่แน่ใจ ก็รอดัดลินใจต่อได้

๓ ในการซ่อมเขียน ควรเขียนอยู่ในเวลา ๑ ช.ม.- ๑.๕ ชั่วโมงครึ่ง ก่อน เขียนไม่จบไม่เป็นไร

เนื่องจากว่า การซ่อมเขียนเน้นคุณภาพ ให้เขียนให้ดีที่สุด ได้น้อยในครั้งแรก (อาจจะ ๓ บรรทัด) เป็นเรื่องธรรมดา พอครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ จะเขียนได้มากขึ้นเอง จนครั้งหลังๆ

๑ ช.ม. ก็สามารถเขียนได้ จนจบข้อสอบเอง

๔ เขียนเสร็จ (๑ ช.ม.) ให้ตรวจทันที และถือโอกาสดูเลยไปตรงที่ยังไม่ได้เขียนด้วย

๕ ในการเขียน ครั้งแรก ไม่ต้องทวน แต่ครั้งถัดไป ตรวจเสร็จให้ทวนฉบับเก่าทุกครั้ง

แล้วใส่เครื่องหมายรอบไว้ (IIII) จนฉบับนั้น ครบ ๑๐ รอบแล้วค่อยหยุด

(ไม่ควรหักโหมทำทีเดียว แต่ทำทุกครั้งหลังตรวจ ในวันที่ว่างเขียน ก็เป็นใช้ได้)

เนื่องจากการทวนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ใน ๔ ขั้นตอนของการทำปัญหาบาลี

อันได้แก่ อ่าน เขียน ตรวจ และทวน

การอ่าน ให้อ่านตามถนัด วางตารางอ่าน จะกำหนดหน้า กำหนดวัน กำหนดรอบ ตามถนัด

การเขียน เขียนเท่าที่เขียนได้ ไม่เน้นว่าต้องอ่านมาก่อน เป็นการหัดแต่งไทยไปในตัว

ไม่ต้องเน้นว่าต้องเขียนจบ แต่จะไปชดเชยด้วยการตรวจ และทบทวน

การตรวจ ทำให้เราเห็นข้อด้อย และเห็นความใกล้เคียงในการตีความศัพท์ของเรา ค่อยๆดู ก็จะเห็นทุกอย่าง เป็นการทบทวนหลักทั้งหมดเป็นอัตโนมัติ

การทวน เนื่องจากการเขียนและตรวจมาทุกฉบับ ล้วนใช้เวลามาก และยังไม่ทันได้ใช้ ก็ลืมเสียแล้ว ตราบเท่าที่เรายังทำภารกิจคือการสอบยังไม่เสร็จ เป็นความจำเป็นที่เราต้องทบทวน แต่จะทวนทั้งหมดมันย้อมไม่ทัน เราจึงเลือกทวนฉบับที่เขียนก่อน ถ้าตรงในห้องสอบ ก็เป็นอุปการะมาก แม้ไม่ตรงก็ยังมีคามมั่นใจ เพราะจะไม่รู้สึกคลั่งศัพท์ไม่มี หรือมีน้อย จนขาดความมั่นใจ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ คำว่า สีเล ปติภูตฺถาย นั้น แปลว่า ตั้งอยู่ในศีล ฯ ก็ภิกษุทำศีลให้บริบูรณ์นั่นเอง เรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในศีล ในที่นี้ เพราะฉะนั้น ความหมายในคำว่า สีเล ปติภูตฺถาย นี้ จึงมีดังนี้ว่า ตั้งอยู่ในศีล โดยทำให้ศีลบริบูรณ์ ฯ บทว่า นโร ได้แก่สัตว์ ฯ บทว่า สปญญ ความว่า "ผู้มีปัญญา โดยปัญญาอันมาพร้อม กับปฏิสนธิอันเป็นไตรเหตุเกิดแต่กรรม" ฯ คำว่า จิตฺตํ ปญฺญญจ ภาวยํ ความว่า "ยังสมาธิและวิปัสสนา ให้เจริญอยู่" ฯ จริงอยู่ ในคำนี้สมาธิทรงแสดงด้วยหัวข้อคือจิต ส่วนวิปัสสนาทรงแสดงโดยชื่อว่าปัญญา ดังนี้ ฯ บทว่า อาตปปี แปลว่ามีความเพียร ฯ ก็ความเพียร ท่านเรียกว่า อาตปปะ เพราะอรรถว่าเป็นเหตุ เผากิเลสให้เร่าร้อน ความเพียรเป็นเหตุเผากิเลสของภิกษุนี้เมื่ออยู่ เหตุนี้ ภิกษุนี้จึงชื่อว่าอาตปปี (ผู้มีความเพียรเป็นเหตุเผากิเลสให้เร่าร้อน) ฯ ปัญญาท่านเรียกว่า เนปกะ ในคำว่า นิปโก หมายความว่า ผู้ประกอบด้วยปัญญานั้น ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงปาริหาริกปัญญาด้วยบทนี้ ฯ ก็ในปัญหา พยากรณ์นี้ ปัญญามาถึง ๓ วาระ ฯ ในปัญญาทั้ง ๓ นั้น ที่ ๑ ชื่อว่า สชาติปัญญา (ปัญญามีมาพร้อม กับกำเนิด) ที่ ๒ ชื่อว่าวิปัสสนาปัญญา ที่ ๓ ชื่อว่าปาริหาริกปัญญา (ปัญญาบริหาร) อันเป็นผู้นำในกิจทุก อย่าง ฯ บทว่า ภิกขุ มิวีเคราะหฺว่า "ผู้โดยย่อมเห็นภัยในสงสาร เหตุนี้ ผู้นี้จึงชื่อว่าภิกขุ" ฯ บททำยาว่า โส อิมํ วิชฺฐเย ชฏฺฐ ความว่า "ภิกษุนี้ คือ ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ คือ ด้วยศีลนี้ ด้วยสมาธิ ที่แสดงออกด้วยหัวข้อคือจิตนี้ ด้วยปัญญา ๓ ประการนี้ และด้วยความเพียรเผากิเลสนี้ ยืนอยู่บนแผ่น คีลาคือศีลแล้ว ยกคัสตราคือวิปัสสนาปัญญาที่ลับดีแล้วด้วยคีลาคือสมาธิ ด้วยมือคือปาริหาริกปัญญา อันกำลังคือวิริยะสันทนุแล้ว ฟิงถาง คือฟิงตัด ทำลาย ซึ่งชฏฺฐคือตัณหาอันตกอยู่แล้วในสันดานของตน นั้นทั้งหมดได้ เปรียบเหมือนบุรุษยืนบนแผ่นดิน ยกคัสตราที่ลับดีแล้ว ถางกอไฟใหญ่ฉะนั้น" ฯ ก็ในขณะ แห่งมรรค ภิกษุนี้ชื่อว่ากำลังชฏฺฐนั้นอยู่ ฯ ในขณะแห่งผลชื่อว่าถางชฏฺฐเสร็จแล้ว ย่อมเป็นอัคระ- ทักขีไถยของ (มนุษย์) โลกกับทั้งเทวโลก ฯ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

"ภิกษุผู้เป็นคนฉลาด มีความเพียร มีปัญญาบริหารตน ตั้งอยู่ในศีล

แล้ว อบรมจิตและปัญญาอยู่ นั้น ฟิงถางชฏฺฐนี้ได้" ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสในพระคาถานั้นว่า เป็นผู้ฉลาด ด้วยปัญญาใด กิจที่ผู้นั้นจะพึงทำในปัญญานั้น หามิได้ ฯ เพราะปัญญานั้นสำเร็จแก่เขาด้วยอายุภาพแห่งปริมกรรมแล้วทีเดียว ฯ แต่ผู้นั้นพึงเป็นผู้กระทำ โดยติดต่อดำเนินทางแห่งวิริยะ เป็นผู้ทำโดยความรู้ดีด้วยอำนาจแห่งปัญญา ที่ตรัสไว้ในสองบทว่า อาตปปี นิปโก นั้น ตั้งอยู่ในศีลแล้ว อบรมสมถะและวิปัสสนา ที่ตรัสด้วยอำนาจจิตและปัญญานั้น ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงทางแห่งวิสุทธินี้ด้วยมุข คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในพระคาถานั้น ดังนี้แล ฯ

๑ สีเล ปติภูจฺจายาติ สีเล รุตฺตวา ฯ สีลํ ปริปุรยมาเนยฺว เจตถ สีเล จฺจฺโถติ วุจฺจติ
ตสฺมา สีลปริปุรณฺเณ สีเล ปติภูจฺจติวาทิ อยเมตถ อตฺโถ ฯ นโรติ สตฺโต ฯ สປณโณติ กมฺมช-
ติเหตุกปฺปฺปฺปฺปฺปญฺญา ปญฺญา ฯ จิตฺตํ ปญฺญาญจ ภาวญฺติ สมာธิญฺเจว วิปฺสฺสนฺญจ ภาวญฺมาโน ฯ
จิตฺตสีเสน เหตุถ สมာธิ นิตฺติภูจฺจ ปญฺญานาเมณ จ วิปฺสฺสนาติ ฯ อาตاپิตี วิริยวา ฯ วิริยํ ทิ
กิลเสณํ อาตاپนปริตฺตاپนญฺเจเน อาตاپิตี วุจฺจติ ตทสฺสตฺถิตฺติ อาตاپิ ฯ นิปโกติ เนปํ วุจฺจติ
ปญฺญา ตาย สมฺนฺนาคโถติ อตฺโถ ฯ อิมินา ปน ปเทน ปาริหาริกปญฺญํ ทสฺเสติ ฯ อิมสฺมี ทิ
ปญฺหาพยากรเณ ติกฺขตฺตํ ปญฺญา อาคตา ฯ ตตถ ปจฺจมา สชชาติปญฺญา ทุตฺติยา วิปฺสฺสนาปญฺญา
ตติยา สพฺพกิจฺจปริณายิกา ปาริหาริกปญฺญา ฯ ภิกฺขุติ สํสारे ภายํ อิกฺขตฺตีติ ภิกฺขุ ฯ โส อิมํ
วิชฺฌเย ชญฺหนฺติ โส อิมินา จ สีเสน อิมินา จ จิตฺตสีเสน นิตฺติภูจฺจสมာธินา อิมาย จ ติวิธาย
ปญฺญาย อิมินา จ อาตاپเนนติ จฺหิ ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโถ ภิกฺขุ เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส ปจฺจวิยํ
ปติภูจฺจาย สุนฺนิตํ สตถํ อุกฺขิปปิตฺวา มหนฺตํ เวฬุคฺคํพํ วิชฺฌเยยฺย เหวเมว สีลปจฺจวิยํ ปติภูจฺจาย
สมာธิสฺลิตาย สุนฺนิตํ วิปฺสฺสนาปญฺญาสตถํ วิริยพลปคฺคหิตฺเตน ปาริหาริกปญฺญาหตฺถเณ อุกฺขิปปิตฺวา
สพฺพมปิ ตํ อตฺตโน สนฺตนาเน ปติตํ ตณฺหาชฺฌํ วิชฺฌเยยฺย สญฺจินฺนํทฺเยยฺย สมฺปทาเลยฺย ฯ มคฺคกฺขเณ
ปนฺนสฺ ตํ ชญฺํ วิชฺฌุตฺติ นาม ฯ ผลกฺขเณ วิชฺฌิตฺตชฺฌา สทฺเวกสฺส โลกสฺส อคฺคกฺขเณยฺโย โหติ ฯ
เตนาห ภควา

สีเล ปติภูจฺจาย นโร สປณโณ จิตฺตํ ปญฺญาญจ ภาวญํ
อาตاپิ นิปโก ภิกฺขุ โส อิมํ วิชฺฌเยยฺย ชญฺหนฺติ ฯ

ตตฺตรายํ ยาย ปญฺญาย สປณโณติ วุจฺจติ ตตฺตรสฺส กเรณิยํ นตฺถิ ฯ ปุริมกมฺมานุภาเวเนว ทิสฺสฺสา
สิหฺธา ฯ อาตاپิ นิปโกติ เอตถ วุจฺจติวิริยเสเน ปน เตนฺ สํสจฺจการินา ปญฺญาวเสน จ
สมฺปชานการินา ทุตฺตวา สีเล ปติภูจฺจาย จิตฺตปญฺญาวเสน วุจฺจตา สมถวิปฺสฺสนา ภาเวตฺตพฺพาติ ฯ
อิมมฺตร ภควา สีลสมာธิปญฺญามฺเขเน วิสุทฺธิมคฺคํ ทสฺเสติ ฯ

๑ คำว่า สีเล ปติฏฺฐาย นั้น แปลว่า ตั้งอยู่ในศีล ฯ ก็ภิกษุทำศีลให้บริบูรณ์นั่นเอง เรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในศีล ในที่นี้ เพราะฉะนั้น ความหมายในคำว่า สีเล ปติฏฺฐาย นี้ จึงมีดังนี้ว่า ตั้งอยู่ในศีล โดยทำให้ศีลบริบูรณ์ ฯ บทว่า นโร ได้แก่สัตว์ ฯ บทว่า สบญญ ความว่า "ผู้มีปัญญา โดยปัญญาอันมาพร้อม กับปฏิสนธิอันเป็นไตรเหตุเกิดแต่กรรม" ฯ คำว่า จิตฺตํ ปญฺญญจ ภวายํ ความว่า "ยังสมาธิและวิปัสสนา ให้เจริญอยู่" ฯ

๑ สีเล ปติฏฺฐายาติ สีเล รุตฺวา ฯ สีลํ ปริปุรฺยมาโนเยว เจตฺถ สีเล จฺจุตฺติ วุจฺจติ ตสฺมา สีลปริปุรฺणेณ สีเล ปติฏฺฐหิตฺวาติ อยเมตฺถ อตฺโถ ฯ นโรติ สตฺโต ฯ สบญฺญติ กมฺมช-
ติเหตุกปฏิสนธิปญฺญา ปญฺญา ฯ จิตฺตํ ปญฺญญจ ภวายนฺติ สมာธิญฺเจว วิปัสสนญฺจ ภวายมาโน ฯ

จริงอยู่ในคำนี้สมาธิทรงแสดงด้วยหัวข้อคือจิต ส่วนวิปัสสนาทรงแสดงโดยชื่อว่าปัญญา ดังนี้ ฯ บทว่า อาตาปี แปลว่ามีความเพียร ฯ ก็ความเพียร ท่านเรียกว่า อาตาปะ เพราะอรรถว่าเป็นเหตุเผากิเลสให้เร่าร้อน ความเพียรเป็นเหตุเผากิเลสของภิกษุนั้นเมื่ออยู่ เหตุนั้น ภิกษุนี้จึงชื่อว่าอาตาปี (ผู้มีความเพียรเป็นเหตุเผากิเลสให้เร่าร้อน) ฯ

จิตฺตลีเสน เหตุถ สมာธิ นินฺทิตฺวา ปญฺญาเนน จ วิปัสสนาติ ฯ อาตาปีติ วิริยา ฯ วิริยํ ทิ-
กิลसानํ อาตาปนปริตาปนญฺเฐน อาตาไปติ วุจฺจติ ตทสฺสตีติ อาตาปี ฯ

ปัญญาท่อนเรียกว่า เนปเกะ ในคำว่า นิปโก **หมายความว่า** ผู้ประกอบด้วยปัญญานั้น ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงปาริหาริปัญญาด้วยบทนี้ ๆ ก็ในปัญหาพยากรณ์นี้ ปัญญา**มาถึง** ๓ วาระ ๆ ในปัญญาทั้ง ๓ นั้น **ที่ ๑** ชื่อว่า สชาติปัญญา (ปัญญามีมาพร้อมกับการกำเนิด) **ที่ ๒** ชื่อว่าวิปัสสนาปัญญา **ที่ ๓** ชื่อว่าปาริหาริปัญญา (ปัญญาบริหาร) อันเป็นผู้นำในกิจทุกอย่าง ๆ

นิปโกติ เนปกั วุจจติ ปญญา ตาย สมมฺหาคโตติ **อตฺโต** ๆ อิมินา ปน ปเทน ปาริหาริปญญํ **ทสฺเสติ** ๆ อิมสฺมี ทิ ปญญาพยากรณ์ เตชุตตุํ ปญญา **อาคตา** ๆ ตตถ **ปฺรฺมา** สชาติปญญา **หุตฺติยา** วิปัสสนาปญญา **ตติยา** สัพพกิจจปริณายิกา ปาริหาริปญญา ๆ

บทว่า ภิกขุ มีวิเคราะห์ว่า "ผู้**ได้ยอมเห็น**ภายในสงสาร เหตุ**นั้น** ผู้**นั้น**จึงชื่อว่าภิกขุ" ๆ

ภิกขุติ สํสาเร ภายัง **อิกฺขตฺตี** ภิกขุ ๆ

บททำยว่า โส อิม วิชฺญเย ชฺฌํ ความว่า "ภิกษุหนึ่ง คือ ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ คือ ด้วยศีลนี้ ด้วยสมาธิที่แสดงออกด้วยหัวข้อคือจิตนี้ ด้วยปัญญา ๓ ประการนี้ และด้วยความเพียรเพิกกิเลสนี้ ยืนอยู่บนแผ่นศิลาคือศีลแล้ว ยกคัสตราคือวิปัสสนาปัญญาที่ลับดีแล้วด้วยศิลาคือสมาธิ ด้วยมือคือปาริหาริกปัญญา อันกำลังคือวิริยะสนับสนุนแล้ว ฟังถาง คือฟังตัด ทำลาย ซึ่งชฺฌคือต้นท้ออันตกอยู่แล้วในสันดานของตนนั้นทั้งหมดได้ เปรียบเหมือนบุรุษยืนบนแผ่นดิน ยกคัสตราที่ลับดีแล้ว ถางกอไฟใหญ่จะนั้น" ๑

โส อิม วิชฺญเย ชฺฌนฺตฺติ โส อิมินา จ สึเลน อิมินา จ จิตฺตสึเสน นิทฺทิกฺกุสฺสมาริชา อิมาย จ ตฺวิธาย ปญฺญาย อิมินา จ อาตาเปนาติ จหิ ธมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ เสยฺยถาปิ นาม บุริโส ปฐฺวียํ ปติฏฺฐาย สุนิสิตํ สตถํ อุกฺขิปปิตฺวา มหฺนตํ เวฬุคฺคํ วิชฺฌายฺย เอวเมว สึลปฐฺวียํ ปติฏฺฐาย สมาริสิลา ย สุนิสิตํ วิปสฺสนาปญฺญาสตถํ วิริยพลปคฺคหิตฺเตน ปาริหาริกปญฺญาหตฺถเณ อุกฺขิปปิตฺวา สพฺพมฺปิ ตํ อตฺตโน สนฺตानเ ปตฺติ ตถฺหาชฺฌํ วิชฺฌายฺย สณฺฉินฺทฺเยยฺย สมฺปทาเลยฺย ๑

ก็ในขณะที่แห่งมรรค ภิกษุนี้ชื่อว่ากำลังถางชฺฌนั้นอยู่ ๑ ในขณะที่แห่งผลชื่อว่าถางชฺฌเสร็จแล้ว ย่อมเป็นอัศจรรย์ไฉนของ (มนุษย์) โลกกับทั้งเทวโลก ๑

มคฺคกฺขเณ ปเนส ตํ ชฺฌํ วิชฺเฌติ นาม ๑ ผลกฺขเณ วิชฺเฌิตชฺฌ สเทวกสฺส โลกสฺส อคฺค- ทกฺขิเณยฺโย โหติ ๑

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

"ภิกษุผู้เป็นคนฉลาด มีความเพียร มีปัญญาบริหารตน ตั้งอยู่ในศีล
แล้ว อบรมจิตและปัญญาอยู่ นั้น พึงทางซึ้งนี้ได้" ฯ

เตนหาท ภควา

สีเล ปติฏฐาย นโร สปณฺโณ จิตฺตํ ปณฺญญจ ภาวยํ
อาตาปี นิปีโก ภิกฺขุ โส อิมํ วิชฺฌये ชฺฌนฺติ ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า**ตรัส**ในพระคาถานั้นว่า เป็นผู้ฉลาด ด้วยปัญญาใด **กิจ**ที่ผู้นั้น**จะพึงทำ**ในปัญญานั้น
หาไม่มี ฯ เพราะปัญญานั้น**สำเร็จ**แก่เขาด้วยอานุภาพแห่งบุริมกรรมแล้วทีเดียว ฯ

ตตฺตราชํ ยาย ปณฺญาย สปณฺโณติ **วุตฺโต** ตตฺตรสฺส **กรณีโย** นตฺถิ ฯ บุริมกมฺมานุภาเวนฺน ทิสฺส ส่า
สิหฺธา ฯ

แต่ผู้นั้น**พึงเป็นผู้กระทำโดยติดต่อ**ด้วยอำนาจแห่งวิริยะ **เป็นผู้ทำโดยความรู้ดี** ด้วยอำนาจแห่งปัญญา **ที่ตรัสไว้**ในสองบทว่า อาตปปี นิปโก นั้น ตั้งอยู่ในศีลแล้ว **อบรม**สมณะและวิปัสสนา ที่ตรัสด้วยอำนาจจิต และปัญญานั้น ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงทางแห่งวิสุทธินี้ด้วยมุข คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในพระคาถานั้น ดังนี้แล ฯ

อาตปปี นิปโกติ เอตถ **วุตต**วิริยวเสน ปน เตน **สาตจ**การินา ปญญาวเสน จ **สมุ**ชานการินา หุตฺวา ลีเล ปตัญญา ย จิตตปญญาวเสน วุตฺตา สมถวิปัสสนา **ภาเว**ตพฺพาติ ฯ อิมมตฺร ภควา ลีลสมาธิปญญาเมว วิสุทฺธิมคฺคํ ทสฺเสติ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ กวีวิสุทธิธรรมรคนี้ แม่ทรงแสดงโดยมุขคือศีลสมาธิและปัญญา อันประมวลไว้ซึ่งคุณเป็นอเนก
 อย่างนี้แล้ว ก็ยังนับว่าเป็นอันทรงแสดงโดยสังเขปอยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้น จึงยังไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือ
 แก่ชนทุกจำพวกได้ เพราะเหตุนี้ เพื่อแสดงความพิสดารแห่งวิสุทธิธรรมรคนี้ จึงมีปัญหาคารม
 (การตั้งปัญหา) นี้ ปรารภศีลก่อน คือ อะไรเป็นศีล ? ที่เรียกว่าศีล เพราะอรรถว่าอะไร ? อะไรเป็น
 ลักษณะ เป็นรส เป็นปัจจัยภูฐาน เป็นปทัชฐาน ของศีลนั้น ? ศีลมีอันสังค้อย่างไร ? ศีลนั้นมีกี่อย่าง ?
 อะไรเป็นความเศร้าหมอง และอะไรเป็นความม่งแผ้วของศีลนั้น ? ฯ (ต่อไป) นี้เป็นคำแก้ไขปัญหาคารม
 นั้น ฯ

ปัญหาข้อว่า "อะไรเป็นศีล" แก้วว่า "ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้เว้นจากโทษ
 มีปาณาติบาตเป็นต้นก็ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญอุวัตรปฏิบัติที่ดี เป็นศีล" ฯ ข้อนี้ สมคำที่พระธรรมเสนาบดี
 สารีบุตรกล่าวไว้ ในปฏิสัมภิทาวา "ถามว่า อะไรเป็นศีล ตอบว่า เจตนาเป็นศีล เจตสิกก็เป็นศีล สังวร
 ก็เป็นศีล ความไม่ก้าวล่วงก็เป็นศีล" ดังนี้ ฯ ในศีลเหล่านั้น เจตนาของบุคคลผู้เว้นจากโทษมีปาณาติบาต
 เป็นต้นก็ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญอุวัตรปฏิบัติที่ดี ชื่อว่าเจตนาศีล ฯ ความม่งแผ้วของบุคคลผู้เว้นจากโทษ
 มีปาณาติบาตเป็นต้น ชื่อว่าเจตสิกศีล ฯ อีกอย่างหนึ่ง เจตนาในกรรมบท ๗ ของบุคคลผู้ละโทษมี
 ปาณาติบาตเป็นต้น ชื่อว่าเจตนาศีล ฯ ธรรมคือ อนภิขณา อพยาบาล และสัมมาทิฏฐิ ที่ตรัสไว้โดยนัยว่า
 "ภิกษุละอภิชณา มีใจปราศจากอภิชณาอยู่" ดังนี้เป็นต้น ชื่อว่าเจตสิกศีล ฯ ในข้อว่า "สังวรก็เป็นศีล" นี้
 ฟังทราบสังวรโดยอาการ ๕ คือ ปาฏิโมกขสังวร สติสังวร ญาณสังวร ขันติสังวร วิริยสังวร ฯ ในสังวร ๕
 อย่างนั้น สังวรที่ตรัสไว้ว่า "ภิกษุเป็นผู้เข้าถึงแล้ว เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยปาฏิโมกขสังวรนี้" นี้ชื่อว่า
 ปาฏิโมกขสังวร ฯ สังวรที่ตรัสไว้ว่า "ภิกษุย่อมรักษาอินทริยคือจักขุ ย่อมถึงความสังวรในอินทริยคือจักขุ
 (เป็นต้น) นี้ชื่อว่าสติสังวร ฯ สังวรที่กล่าวไว้ว่า

"พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ดูก่อนอชิตะ กระแส
 [แห่งต้นหา] ทั้งหลายเหล่านี้ได้มีอยู่ในโลก สติเป็นเครื่อง-
 กั้นกระแสเหล่านั้น เรากล่าวสติว่าเป็นเครื่องกั้นกระแส-
 ทั้งหลาย แต่กระแสเหล่านั้น อันผู้ปฏิบัติจะละได้
 ด้วยปัญญา" นี้ชื่อว่าญาณสังวร ฯ

๑ เอวํ อเนกคุณสงคทาเทณ สีลสมาธิปัญญาเมว เทสิโตปิ ปเนส วิสุทฺธิมคโค
อติสงเขปเทสิโตเยว โหติ ตสฺมา นาลํ สพฺเพสํ อุปการายาติ วิถธารมสฺส ทสเสตุํ สีลํ ทาว อารพภ
อิทํ ปญฺหากมฺมํ โหติ ก็ สีลํ เกณฺญฺเจนน สีลํ กานสฺส ลกฺขณรสปรจุปญฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
สีลํ กติวิธญฺเจตํ สีลํ โก จสฺส สงฺกิเลสํ ก็ โวทานนฺติ ฯ ตตฺริทํ วิสขุชนํ ฯ

ก็ สีลนฺติ ปาณาติปาตาทีหิ วา วิรมนฺตสฺส วตฺตปฏฺธิปตฺตี วา ปุเรนฺตสฺส เจตนาทโย
ธมฺมา ฯ วุตฺตญฺเจตํ ปฏฺธิสมฺภิทายํ ก็ สีลนฺติ เจตนา สีลํ เจตสิกํ สีลํ สํวโร สีลํ อวิตฺกโก
สีลนฺติ ฯ ตตฺถ เจตนาสีลํ นาม ปาณาติปาตาทีหิ วา วิรมนฺตสฺส วตฺตปฏฺธิปตฺตี วา ปุเรนฺตสฺส
เจตนา ฯ เจตสิกสีลํ นาม ปาณาติปาตาทีหิ วิรมนฺตสฺส วิริติ ฯ อปิจ เจตนาสีลํ นาม ปาณาติ-
ปาตาทีหิ ปชทฺนตฺสฺส สตฺตกมฺมปรถเจตนา ฯ เจตสิกสีลํ นาม อภิชฺฌํ ปหาย วิคตฺตมิชฺฌเณน เจตสา
วิหฺรตีตฺติอาทินา นเยน วุตฺตทา อนภิชฺฌมาอพฺยาปาทสมฺมาทิมฺหิธมฺมา ฯ สํวโร สีลนฺติ เอตฺถ ปญฺจวิธเณ
สํวโร เวทิตพฺโพ ปาฏฺโหมกฺขสํวโร สติสํวโร ญฺาณสํวโร ขนฺตีสํวโร วิริยสํวโรติ ฯ ตตฺถ อิมินา
ปาฏฺโหมกฺขสํวเรน อุเปโต โหติ สมฺเปโตติ อयํ ปาฏฺโหมกฺขสํวโร ฯ รกฺขติ จกฺขุณหฺริยํ จกฺขุณหฺริเย
สํวรํ อาปชฺชตีติ อयํ สติสํวโร ฯ

ยานิ โสทานิ โลกสุมี อชิตาติ ภควา
สติ เตสํ นีวารณํ
โสทานํ สํวรํ พุริมิ
ปญฺญาเยเต ปิถียเรติ อयํ ญฺาณสํวโร ฯ

วิสุทธิมรรค ภาค ๑ หน้า ๗-๘ (ลีลนิตเทศ)

๑ ก็วิสุทธิมรรคนี้ แม้ทรงแสดงโดยมุขคือศีลสมาธิและปัญญา **อันประมวลไว้**ซึ่งคุณเป็นอเนกอย่างนี้แล้ว ก็ยังนับว่าเป็นอันทรงแสดงโดยสังเขปอยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้น **จึงยังไม่เพียงพอ**ที่จะช่วยเหลือแก่ชนทุกจำพวกได้ **เพราะเหตุนี้** เพื่อแสดงความพิสดารแห่งวิสุทธิมรรคนี้ จึงมีปัญหาคารม (การตั้งปัญหา) นี้ **ปรารภ**ศีลก่อน

๑ เอวํ อเนกคุณ**สงฺคาทเกณ** ลีลสมาธิปัญญามุขเนน เทลิตปี ปเนส วิสุทธิมคฺโค อติสงเขปเทลิตยเวว โทติ ตสฺมา **นาลํ** สพุเพล์ อูปการายติ วิตุถารมสฺส ทสเสตุํ ลีลํ ทาว **อารพฺก** อิทํ ปญฺหากมฺมํ โทติ

คือ อะไรเป็นศีล ? ที่เรียกว่าศีล **เพราะอรรถว่าอะไร** ? อะไรเป็นลักษณะ เป็นรส เป็นปัจจุภูมิตฐาน เป็นปหฺภูมิตฐาน ของศีลนั้น ? ศีลมีอานิสงส์อย่างไร ? ศีลนั้นมีก็อย่างไร ? อะไรเป็น**ความเศร้าหมอง** และอะไรเป็น**ความผ่องแผ้ว**ของศีลนั้น ? ฯ (ต่อไป) นี้เป็นคำแก้ปัญหาคารมนี้ ฯ

ก็ ลีลํ **เกณฺฐฐฺเณ** ลีลํ กานสฺส ลกฺขณรสฺสปัจจุภูมิตฐานปหฺภูมิตฐานานิ กิमानิสฺสํ ลีลํ กติวิธญฺเจตํ ลีลํ โภ จสฺส **สงฺกิลเโส** ก็ **โวทานนฺติ** ฯ ตตฺตริทํ วิสซุชนํ ฯ

ปัญหาข้อว่า "อะไรเป็นศีล" แก้วว่า "ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้เว้นจากโทษมีปาณาติบาตเป็นต้นก็ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติที่ดี เป็นศีล" ๑ ข้อนี้ สมคำที่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรกล่าวไว้ ในปฏิสัมภิทาทว่า "ถามว่า อะไรเป็นศีล ตอบว่า เจตนาเป็นศีล เจตสิกก็เป็นศีล สังวรก็เป็นศีล ความไม่กำวล่วงก็เป็นศีล" ดังนี้ ๑

ก็ สีสุนติ ปาณาติปาตาทีหิ वा विमन्तस्स वุตตปฏิปัตตี वा पुเรนตस्स เจตนาโทโย ธมฺมา ๑
วุตตญฺเหตํ ปฏิสมฺภิทายํ ก็ สีสุนติ เจตนา สีลํ เจตสิกํ สีลํ สํวโร สีลํ อวิตฺกุกโม สีลุนติ ๑

ในศีลเหล่านั้น เจตนาของบุคคลผู้เว้นจากโทษมีปาณาติบาตเป็นต้นก็ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติที่ดีชื่อว่าเจตนาศีล ๑ ความงดเว้นของบุคคลผู้เว้นจากโทษมีปาณาติบาตเป็นต้น ชื่อว่าเจตสิกศีล ๑ อีกอย่างหนึ่ง เจตนาในกรรมบถ ๗ ของบุคคลผู้ละโทษมีปาณาติบาตเป็นต้น ชื่อว่าเจตนาศีล ๑

ตตฺถ เจตนาสีลํ นาม ปาณาติปาตาทีหิ वा विमन्तस्स वุตตปฏิปัตตี वा पुเรนตस्स เจตนา ๑
เจตสิกสีลํ นาม ปาณาติปาตาทีหิ विमन्तस्स विरति ๑ อปิฉ เจตนาสีลํ นาม ปาณาติปาตาทีหิ
ปชฺชนตฺสฺส สตฺตกมฺมปถเจตนา ๑

ธรรมคือ อนนิชฌา อพยาบาท และสัมมาทิฏฐิ ที่ตรัสไว้โดยนัยว่า "ภิกษุละอภิชฌา มีใจปราศจากอภิชฌา อยู่" ดังนั้นเป็นต้น **ชื่อว่า**เจตสิกศีล ๗ ในชื่อว่า "สังวรก็เป็นศีล" นี้ ฟังทราบสังวรโดยอาการ ๕ คือ ปาฏิโมกขสังวร สติสังวร ญาณสังวร ขันติสังวร วิริยสังวร ๗

เจตสิกศีล **นาม** อภิชฌมฺ ปทาย **วิคตภิกษุเมณ** เจตสา วิหระตีตืออาทินา นนฺน วุตฺตา อนนิชฌา-
อพยาบาทสัมมาทิฏฐิธมฺมา ๗ สํวโร สีสฺนฺติ เอตฺถ ปญฺจวิเชน สํวโร เวทิตฺตโป ปาฏิโมกขสํวโร
สติสํวโร ญาณสํวโร ขนฺตีสํวโร วิริยสํวโรติ ๗

ในสังวร ๕ อย่างนั้น สังวรที่ตรัสไว้ว่า "ภิกษุเป็นผู้เข้าถึงแล้ว เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยปาฏิโมกข-
สังวรนี้" นี้ชื่อว่าปาฏิโมกขสังวร ๗ สังวรที่ตรัสไว้ว่า ภิกษุยอมรักษานินทริยคือจักขุ ย่อมถึงความสังวร
ในนินทริยคือจักขุ (เป็นต้น) นี้ชื่อว่าสติสังวร ๗

ตตฺถ อิมินา ปาฏิโมกขสํวเรน **อุเปโต** โหติ **สมุเปโตติ** อโย ปาฏิโมกขสํวโร ๗ รกฺขติ จกฺขุนฺทริยํ
จกฺขุนฺทริเย สํวรํ อาปชฺชตีติ อโย สติสํวโร ๗

ยานิ โสทานิ โลกสูมี อชิตาติ ภควา

สति เตสํ निवारणं

โสทานं सर्वं पुरुमि

पञ्चानयेते पितृययेति อยं ण्णल्लवरो ५

สัง्वरतीकल्लव्वी

"พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ดูก่อนอชิตะ กระแส
[แห่งตัณหา] ทั้งหลายเหล่าใดมีอยู่ในโลก สติเป็นเครื่อง-
กั้นกระแสเหล่านั้น เรากล่าวสติว่าเป็นเครื่องกั้นกระแส-
ทั้งหลาย แต่กระแสเหล่านั้น อันผู้ปฏิบัติจะละได้
ด้วยปัญญา" นี้ชื่อว่าญาณสัง्वร ๫

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑. แม้การเสพปัจจัยก็รวมลงในญาณสังวรนี้ด้วยเหมือนกัน ๑ ส่วนสังวรที่มาโดยนัยว่า "ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อความหนาว ต่อความร้อน" ดังนี้เป็นต้น นี้ชื่อว่าขันติสังวร ๑ และสังวรที่มาโดยนัยว่า "ภิกษุยอมไม่รับไว้ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว" ดังนี้เป็นอาทิ นี้ชื่อว่าวิริยสังวร ๑ แม้อาชีวปาริสุทธิกรรมลงในวิริยสังวรนี้ด้วย ๑ สังวรทั้ง ๕ ประการนี้ที่กล่าวมาจะนี้ก็ดี ความงดเว้นจากวัตถุที่ประจบเข้าแห่งกุกุชบุตรทั้งหลายผู้กลับบาปก็ดี แม้ทั้งหมดนี้พึงทราบชื่อว่าศีลสังวร ๑ ข้อว่า ความไม่ก้าวล่วงเป็นศีลนั้น ได้แก่ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและวาจาแห่งผู้สมทานศีลแล้ว ๑ นี้เป็นคำแก้ปัญหาข้อว่า อะไรเป็นศีล เป็นอันดับแรก ๑

จะแก้ในปัญหาที่เหลือ (ต่อไป) ๑ ปัญหาข้อว่า "ที่เรียกว่าศีลเพราะอรรถว่าอะไร ?" แก้วว่า "ที่เรียกว่าศีลเพราะอรรถว่าเป็นศีลนะ (คือเป็นมูลราก) ๑ ชื่อว่าศีลนะนี้เป็นอย่างไร ? ๑ ชื่อว่าศีลนะนี้ คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดี หมายความว่ากรรมในทวารมีกายกรรมเป็นต้น ไม่กระจัดกระจาย โดยความมีระเบียบอันดีอย่าง ๑ ๑ คือความเข้าไปรับไว้ หมายความว่าความเป็นที่รองรับ โดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลายอย่าง ๑ ๑ ก็อาจารย์ผู้รู้ลักษณะแห่งศัพท์ทั้งหลาย เห็นชอบด้วยอรรถ ๒ อย่างนี้เท่านั้น ในศีลศัพท์นี้ ๑ ส่วนอาจารย์อื่น ๆ พรรณนาอรรถในศีลศัพท์นี้ไว้ โดยนัย (ต่าง ๆ) เช่นว่า ศีลศัพท์มีอรรถว่าสิระ มีอรรถว่าสีสะ มีอรรถว่าสีตละ (เย็น) มีอรรถว่าสีวะ (เกษม) ดังนี้เป็นอาทิ ๑

บัดนี้จะแก้ในปัญหาข้อว่า "อะไรเป็นลักษณะ เป็นรส เป็นปัจจุภูฐาน และเป็นปทัฏฐานของศีลนั้น" ๑

ศีลนะ [ความเป็นมูลราก] เป็นลักษณะของศีล นั้น แม้
[มีประเภท] ต่างกันโดยอเนก เปรียบเหมือนความเป็นสิ่งมี-
วิสัยที่จะพึงเห็นได้ [ด้วยจักขุ] เป็นลักษณะของรูป อัน [มีชนิด]
ต่างกันโดยอเนก ฉะนั้น ๑

จริงอยู่ ความเป็นสิ่งมีวิสัยที่จะพึงเห็นได้ (ด้วยจักขุ) ชื่อว่าเป็นลักษณะของรูปายตนะ แม้ (มีชนิด) ต่างกันโดยอเนกประการโดยต่างแห่งสีมีสีเดียวและสีเหลืองเป็นต้น เพราะรูปายตนะแม้ต่างกันโดยต่างแห่งสีมีสีเดียวเป็นต้น ก็ไม่ล่วงพ้นความเป็นสิ่งมีวิสัยที่จะพึงเห็น (ด้วยจักขุ) ไปได้ ฉนใด ศีลนะที่กล่าวไว้โดยเป็นการรวมเอาไว้อย่างดีซึ่งกายกรรมเป็นต้น และโดยเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลายนั้นแหละชื่อว่าเป็นลักษณะแห่งศีล แม้ (มีประเภท) ต่างกันโดยอเนก โดยต่างแห่งธรรมมีเจตนาเป็นต้น เพราะศีลแม้

(มีประเภท) ต่างกันโดยอเนก โดยต่างแห่งเจตนาเป็นต้น ก็ไม่ล่วงพ้นความเป็นที่รวมเอาไว้อย่างดี และ
ความเป็นที่ตั้งอาศัยไปได้ ฉะนั้น ๆ

๑ ปัจฉยปฏิเสวนมปี เอตถเว สโมธานัง คจฺจติ ฯ โย ปนํยํ ขโม โหติ สีสฺสสุ
อุณหฺสสุสาตีอาทินา นนฺย นาคโต อโย ชนฺตีสํวโร นาม ฯ โย จายํ อุโปนฺหนํ กามวิตกฺกํ
นาธิวาเสตีตีอาทินา นนฺย นาคโต อโย วิริยสํวโร นาม ฯ อาชีวปาริสฺสุทฺธิปี เอตถเว สโมธานัง คจฺจติ ฯ
อิตฺติ อโย ปญฺจวิโรปี สํวโร ยา จ ปาปภีรูกานํ กุลปฺตฺตทานํ สมฺปตฺตวตฺตฺโต วิริติ สพฺพมฺเปตํ
สํวรสีลนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ อวิติกฺกโม สีลนฺติ สมมาทินนฺสีลสฺส กายิกววจสีโก อนตฺติกฺกโม ฯ อิทํ ตาว
กึ สีลนฺติ ปญฺหสฺส วิสขุชนํ ฯ

อวเสเสสุ ฯ เกณฺณฺญฺสฺส สีลนฺติ สีลนฺณฺญฺสฺส สีสํ ฯ กิมิทํ สีลนํ นาม ฯ สมมาธานํ วา
กายกมฺมาทินํ สฺสสีลยวเสน อวิปฺปกิณฺณตฺตติ อตฺถโธ ฯ อุปฺชาธณํ วา กุสลานํ ฌมฺมานํ ปตฺติญฺจฺฉานวเสน
อาชารภาโวติ อตฺถโธ ฯ เอตเทว ทิ เอตถ อตฺถทวํ สทฺทลกฺขณวิทฺฐุ อนุชานนฺติ ฯ อญฺญเ ปน
สิริญฺจฺฉ สีสฺญฺจฺฉ สีสฺลญฺจฺฉ สิวญฺจฺฉติ เอวมาทินาปี นนฺย เอตถ อตฺถํ วณฺณนฺยนฺติ ฯ

อิทานิ กานสฺส ลกฺขณฺรสปจฺจุปฺญฺจฺฉานปทฺติญฺจฺฉานานีติ เอตถ ฯ

สีลนํ ลกฺขณนฺตสฺส ภินฺนสฺส่าปี อเนกธา

สนิทสฺสฺสนตฺตํ รูปสฺส ยถาภินฺนสฺสเนกธา ฯ

ยถา ทิ นีลปิตฺตาทิกฺกาทน อเนกธา ภินฺนสฺส่าปี รูปายตฺนสฺส สนิทสฺสฺสนตฺตํ ลกฺขณํ นีลาทิกฺกาทน
ภินฺนสฺส่าปี สนิทสฺสฺสภาวานตฺติกฺกมฺนโต ตถา สีสฺสสุ เจตนาทิกฺกาทน อเนกธา ภินฺนสฺส่าปี ยเทตํ
กายกมฺมาทินํ สมมาธานวเสน กุสลานญจ ฌมฺมานํ ปตฺติญฺจฺฉานวเสน วุตฺตํ สีลนํ ตเทว ลกฺขณํ
เจตนาทิกฺกาทน อเนกธา ภินฺนสฺส่าปี สมมาธานปตฺติญฺจฺฉานภาวานตฺติกฺกมฺนโต ฯ

๑ แม้การเสพปัจจัยก็รวมลงในญาณสังวรนี้ด้วยเหมือนกัน ฯ ส่วนสังวรที่มาโดยนัยว่า "ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อความหนาว ต่อความร้อน" ดังนี้เป็นต้น นี้ชื่อว่าขันติสังวร ฯ และสังวรที่มาโดยนัยว่า "ภิกษุยอมไม่รับไว้ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว" ดังนี้เป็นอาทิ นี้ชื่อว่าวิริยสังวร ฯ แม้อาชีวปริสสุทธิก็รวมลงในวิริยสังวรนี้ด้วย ฯ

๑ ปจฺจยปฏฺฐิเสวนมฺปิ เอตฺถเว สโมธานํ คจฺจติ ฯ โย ปนายํ ขโม โหติ สีตลฺลส อญฺหสฺสชาติอาทินา นยฺน อาคโธ อยํ ขนฺหติสํวโร นาม ฯ โย จายํ อุပ္ปนฺหนํ กามวิตกํ นาริธาเสตีติอาทินา นยฺน อาคโธ อยํ วิริยสํวโร นาม ฯ อาชีวปริสฺสุทธิปิ เอตฺถเว สโมธานํ คจฺจติ ฯ

สังวรทั้ง ๕ ประการนี้ที่กล่าวมาจะนี้ก็ดี ความงดเว้นจากวัตถุที่ประจวบเข้า แห่งกมลบุตรทั้งหลายผู้กลัวบาปก็ดี แม้ทั้งหมดนี้พึงทราบชื่อว่าศีลสังวร ฯ ข้อว่า ความไม่ก้าวล่วงเป็นศีลนั้น ได้แก่ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและวาจาแห่งผู้สมาทานศีลแล้ว ฯ นี่เป็นคำแก้ปัญหาชื่อว่า อะไรเป็นศีล เป็นอันดับแรก ฯ

อิติ อยํ ปณฺจวิโรปิ สํวโร ยา จ ปาปภีรฺุกันํ กุลฺปุตฺตานํ สมฺปตฺตวตฺตฺตุโต วิรติ สพฺพมฺเบตํ สํวรสีลนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ อวิติกฺกโม สีลนฺติ สมฺมาทินฺนสีลสฺส กายิกวาจสิโก อนติกฺกโม ฯ อิํ ติว กิ สีลนฺติ ปณฺหสฺส วิสขุชนํ ฯ

จะแก้ในปัญหาที่เหลือ (ต่อไป) ๑ ปัญหาชื่อว่า "ที่เรียกว่าศีลเพราะอะไรกว่าอะไร ?" แก้วว่า "ที่เรียกว่าศีลเพราะอะไรกว่าเป็นศีลนะ (คือเป็นมูลราก) ๑ ชื่อว่าศีลนะนี้เป็นอย่างไร ? ๑

อวเสสสุ ๑ เกณฐะฐน สีสันติ **สีสนฐฐน** สีสํ ๑ กิมิทํ สีสนํ นาม ๑

ชื่อว่าศีลนะนี้ **คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดี** หมายความว่ากรรมในทวารมีกายกรรมเป็นต้น ไม่กระจัดกระจาย โดยความมีระเบียบอันดีอย่าง ๑ ๑ **คือความเข้าไปรับไว้** หมายความว่าความเป็นที่รองรับ โดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลายอย่าง ๑ ๑

สมารณํ วา กายกมฺมาทีนํ สุสีลฺยวเสน อวิปฺปกิณฺณตาทิ อตฺถโ ๑ **อุปธารณํ** วา กุสลานํ ฌมฺมานํ ปตฺติฏฺฐานวเสน อาธารภาโวติ อตฺถโ ๑

ก็อาจารย์ผู้รู้ลักษณะแห่งศัพท์ทั้งหลาย **เห็นชอบ**ด้วยอรรถ ๒ อย่างนี้เท่านั้น ในศัพท์นี้ ๆ ส่วนอาจารย์อื่น ๆ **พรรณนา**อรรถในศัพท์นี้ไว้ โดยนัย (ต่าง ๆ) เช่นว่า สัตว์ที่มีอรรถว่าสัตว์ มีอรรถว่าสัตว์ มีอรรถว่าสัตว์ (เย็น) มีอรรถว่าสัตว์ (เกษม) ดังนี้เป็นอาทิ ๆ

เอตเทว ทิ เอตถ อตถทวยํ สหุทลภุชณวิฑู **อนุชานนุติ** ๆ อญญเ ปน สิริญฺญู สีสฺญู สิตลฺญู สิวญฺญูติ เอวมาทินาปี นเยน เอตถ อตถ **วณฺณนุติ** ๆ

บัดนี้จะแก้ไขปัญหาคือว่า "อะไรเป็นลักษณะ เป็นรส เป็นปัจจัยฐาน และเป็นปทัฐานของศีล นั้น" ๆ

ศีลนะ [ความเป็นมูลราก] เป็นลักษณะของศีล นั้น แม้
[มีประเภท] ต่างกันโดยอเนก **เปรียบเหมือนความเป็นสิ่งมี-**
วิสัยที่จะพึงเห็นได้ [ด้วยจักขุ] เป็นลักษณะของรูป อัน [มีชนิด]
ต่างกันโดยอเนก **ฉะนั้น** ๆ

อิทานิ กานสฺส ลภุชณรสปัจจัยฐานปทฺฐานานีติ เอตถ ๆ

ศีลนํ ลภุชณนุตฺตสฺส ภินฺนสฺสาปี อเนกธา
สนิทฺตสนตฺตํ รูปสฺส **ยถา**ภินฺนสฺสเนกธา ๆ

จริงอยู่ **ความเป็นสิ่งมีชีวิตที่มองเห็นได้** (ด้วยจักขุ) ชื่อว่าเป็นลักษณะของรูปายตนะ แม่ (มีชนิด) ต่างกัน โดยอเนกประการ **โดยต่างแห่งสีมีสีเขียวและสีเหลืองเป็นต้น** เพราะรูปายตนะแม่ต่างกันโดยต่างแห่งสีมีสีเขียวเป็นต้น ก็ไม่ล่วงพ้นความเป็นสิ่งมีชีวิตที่มองเห็น (ด้วยจักขุ) ไปได้ **ฉันได**

ยถา ทิ **นีปิตาทิเภาเทน** อเนกธา ภินฺนสุสาปิ รูปายตนะสุส **สนิทฺตฺสนตฺตํ** ลกฺขณํ นีลาทิเภาเทน ภินฺนสุสาปิ สนิทฺตฺสณภาวานตฺกุกฺกมนโต

สีลนะที่กล่าวไว้**โดยเป็นการรวมเอาไว้อย่างดี**ซึ่งกายกรรมเป็นต้น **และโดยเป็นที่ตั้งอาศัย**แห่งกุศลธรรมทั้งหลายนั้นแหละชื่อว่าเป็นลักษณะแห่งศีล แม่ (มีประเภท) ต่างกันโดยอเนก โดยต่างแห่งธรรมมีเจตนาเป็นต้น เพราะศีลแม่ (มีประเภท) ต่างกันโดยอเนก โดยต่างแห่งเจตนาเป็นต้น ก็ไม่ล่วงพ้นความเป็นที่รวมเอาไว้อย่างดี และความเป็นที่ตั้งอาศัยไปได้ **ฉันนั** ฯ

ตถา สีลสุส เจตนาทิเภาเทน อเนกธา ภินฺนสุสาปิ **ยเทตํ** กายกมฺมาทินิ **สมาธานวเสน** กุสลานญจ รมฺมานํ **ปติฏฺฐานวเสน** วุตฺตํ สีลนํ **ตเทว** ลกฺขณํ เจตนาทิเภาเทน อเนกธา ภินฺนสุสาปิ สมาธาน ปติฏฺฐานภาวานตฺกุกฺกมนโต ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ฟังทราบวินิจฉัยในทักขะที่ ๖ ต่อไป ฯ คีลที่มีความเห็นด้วยอำนาจ ลาก ยศ ญาติ อวัยยะ และชีวิตเป็นที่สุด ชื่อว่าสปรียันตคีล ที่ตรงกันข้าม ชื่อว่าอปรียันตคีล ฯ จริงอยู่ แม้พระธรรมเสนาบดี- สารีบุตรก็กล่าวคำนี้ไว้ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทาว่า "(ถามว่า) คีลมีที่สุตนั้นเป็นไฉน ? (ตอบว่า) คีลมีลากเป็นที่สุด ก็มี คีลมียศเป็นที่สุดก็มี คีลมีญาติเป็นที่สุดก็มี คีลมีวัยยะเป็นที่สุดก็มี คีลมีชีวิตเป็นที่สุดก็มี (ถามว่า) คีลมีลากเป็นที่สุดนั้นเป็นไฉน ? (ตอบว่า) บุคคลกลางคนในโลกนี้ ย่อมละเมียดลิกขาบทตามที่ตนสมทานไว้ เพราะลากเป็นเหตุ เพราะลากเป็นปัจจัย เพราะลากเป็นตัวการณํ นี้คีลนั้นชื่อว่ามีลากเป็นที่สุด" ฯ ถึงคีล นอกนั้นก็ฟังให้พิสดารโดยอุบายนั้นนั่นแล ฯ แม้เณการวิสัยชานอปรียันตคีล ท่านก็กล่าวไว้ว่า "(ถามว่า) คีลมีใช้มีลากเป็นที่สุดนั้นเป็นไฉน ? (ตอบว่า) บุคคลกลางคนในโลกนี้ไม่ยั้งแม้แต่ความคิดที่จะละเมียด ลิกขาบทตามที่สมทานแล้ว เพราะลากเป็นเหตุ เพราะลากเป็นปัจจัย เพราะลากเป็นตัวการณํ ให้เกิดขึ้น ไฉนเขาจักละเมียด (ด้วยกายวาจา) เล่า นี้คีลนั้นชื่อว่ามิใช่มีลากเป็นที่สุด" ฯ แม้คีลนอกนั้นก็ฟังให้พิสดาร โดยอุบายนี้เหมือนกัน ฯ ฟังทราบคีลเป็น ๒ อย่าง โดยเป็นสปรียันตคีลและอปรียันตคีล ด้วยประการ ฉะนี้ ฯ ในทักขะที่ ๗ ฟังทราบวินิจฉัยว่า ฯ คีลมีอัสวะแม่ทั้งหมด เป็นโลกียคีล ฯ ที่ไม่มีอัสวะเป็น โลกุตตรคีล ฯ ในคีล ๒ อย่างนั้น โลกียคีลย่อมเป็นคุณน่านำพิเศษมาให้ และเป็นเครื่องสนับสนุนการ ออกจากภพ ด้วย ฯ ดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ฯ "วินัย (ย่อมมี) เพื่อประโยชน์แก่สังวร สังวรเพื่อ ประโยชน์แก่วิปฏิสาร วิปฏิสารเพื่อประโยชน์แก่ปราโมทย์ ปราโมทย์เพื่อประโยชน์แก่ปีติ ปีติเพื่อ ประโยชน์แก่ปัสสัทธิ ปัสสัทธิเพื่อประโยชน์แก่สุข สุขเพื่อประโยชน์แก่สมาธิ สมาธิเพื่อประโยชน์แก่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ยถาภูตญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่นิพพิทา นิพพิทาเพื่อประโยชน์แก่วิราคะ วิราคะเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ วิมุตติเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัสสนะ วิมุตติญาณทัสสนะเพื่อ ประโยชน์แก่อนุปาทาปรินิพพาน การพูดกัน การปรึกษากัน การเข้านั่งใกล้กัน การเงี้ยวสวด (ลงสดับ) (ทุกอย่าง) มีนั่นเป็นประโยชน์ นั่นคืออะไร นั่นคือความพ้นแห่งจิต เพราะไม่ถือมั่น" ดังนี้ ฯ ส่วนโลกุตตร- คีล ย่อมเป็นคุณน่านำซึ่งการสลัดออกจากภพ และเป็นภูมิแห่งปัจจุเวกษณญาณแล ฯ บัณฑิตฟังทราบคีล เป็น ๒ อย่าง โดยเป็นโลกียคีลและเป็นโลกุตตรคีล ด้วยประการฉะนี้ ฯ

๑ ฉนฺจฺจุทฺเท ๑ ลาภยสญฺญาตองฺคชีวิตวเสณ ทิฏฺฐิปรียนฺตํ สปรียนฺตํ นาม วิปริตํ
อปรียนฺตํ ๑ วุตฺตมฺปิ เจตํ ปฏฺฐิสมฺภิทายํ กตฺตมฺนฺตํ สีสํ สปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ ลาภปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ
ยสปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ ญฺญาตปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ อองฺคปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ ชีวิตปรียนฺตํ กตฺตมฺนฺตํ สีสํ
ลาภปรียนฺตํ อិธฺกจฺโจ (ปฺคฺคฺโล) ลาภเหตุ ลาภปจฺจยา ลาภการณฺนา ยถาสมาทินฺนํ สิกฺขาปทํ
วิตฺติกุมฺตติ อิทํ ตํ สีสํ ลาภปรียนฺตฺนฺตติ ๑ เอเตเนว อุปาเยน อิตฺรานิปี วิตฺถาเรตฺตพฺพานิ ๑
อปรียนฺตวิสฺซุชฺเชเนปี วุตฺตํ กตฺตมฺนฺตํ สีสํ น ลาภปรียนฺตํ อิธฺกจฺโจ (ปฺคฺคฺโล) ลาภเหตุ ลาภปจฺจยา
ลาภการณฺนา ยถาสมาทินฺนํ สิกฺขาปทํ วิตฺติกุมฺมาย จิตฺตมฺปิ น อุปาเทติ กิ โส วิตฺติกุมฺิสฺสติ อิทนฺตํ
สีสํ น ลาภปรียนฺตฺนฺตติ ๑ เอเตเนว อุปาเยน อิตฺรานิปี วิตฺถาเรตฺตพฺพานีติ ๑ เอวํ สปรียนฺตฺา-
ปรียนฺตวเสณ ทฺวิธํ ๑ สตฺตมฺทุกฺเก ๑ สพฺพมฺปิ สาสวํ สีสํ โลกิยํ ๑ อนาสวํ โลกุตฺตรํ ๑ ตตฺถ
โลกิยํ ภาวิสฺเสสวาทํ โหติ ภวานิสฺสรณฺสฺส จ สมฺภาริ ๑ ยถาท ๑ วินโย สํวรตฺถาย สํวโร
อวิปฺปฏิสฺสารตฺถาย อวิปฺปฏิสฺสโร ปาโมชฺชตฺถาย ปาโมชฺชํ ปิตตฺถาย ปิตติ ปสฺสทฺธตฺถาย ปสฺสทฺธิ
สฺชตฺถาย สฺชํ สมารตฺถาย สมาริ ยถาภูตฺตญฺญาณฺทสฺสนตฺถาย ยถาภูตฺตญฺญาณฺทสฺสนํ นิพฺพิทตฺถาย
นิพฺพิทา วิราตตฺถาย วิราโค วิมฺุตตฺถาย วิมฺุตติ วิมฺุตติญฺญาณฺทสฺสนตฺถาย วิมฺุตติญฺญาณฺทสฺสนํ
อนฺุปาทาปรินิพฺพานตฺถาย เอตฺตตฺถา กถา เอตฺตตฺถา มนฺตนา เอตฺตตฺถา อุปฺนิสา เอตฺตตฺถํ
โสดาวธานํ ยทิตํ อนฺุปาทา จิตฺตสฺส วิโมกฺโขติ ๑ โลกุตฺตรํ ภวานิสฺสรณฺวาทํ โหติ ปจฺจเวกฺขณ-
ญฺญาณฺสฺส จ ภูมิตฺติ ๑ เอวํ โลกิยโลกุตฺตรวเสณ ทฺวิธํ ๑

๑ พึงทราบวินิจฉัยในทักขิณีที่ ๖ ต่อไป ฯ คือ **ที่มีความเห็นด้วยอำนาจ** ลาม ยศ ญาติ อวัยวะ และชีวิตเป็นที่สุด ชื่อว่าสปรียันตศีล **ที่ตรงกันข้าม** ชื่อว่าอปรียันตศีล ฯ

๑ **ฉนฺนุทฺเท** ฯ ลามยสญฺาติองฺคชีวิตวเสน **ทิสฺสึ**ปรียนฺตํ สปรียนฺตํ นาม **วิปริตํ** อปรียนฺตํ ฯ

จริงอยู่ แม้พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรก็กล่าวคำนี้ไว้ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทาทว่า "(ถามว่า) **ศีลมีที่สูงสุดนั้นเป็นไฉน** ? ตอบว่า ศีลมีลามเป็นที่สุดก็มี ศีลมียศเป็นที่สุดก็มี ศีลมีญาติเป็นที่สุดก็มี ศีลมีอวัยวะเป็นที่สุดก็มี ศีลมีชีวิตเป็นที่สุดก็มี (ถามว่า) **ศีลมีลามเป็นที่สูงสุดนั้นเป็นไฉน** ? (ตอบว่า) บุคคลกลางคนในโลกนี้ **ย่อมละเมิด** ลิกขาบทตามที่ตนสมทานไว้ เพราะลามเป็นเหตุ เพราะลามเป็นปัจจัย เพราะลามเป็น-
ตัวการณํ นี้ศีลนั้นชื่อว่ามีลามเป็นที่สุด" ฯ ถึงศีลนอกนี้ก็ **พึงให้พิสดาร** โดยอุบายนั้นนั่นแล ฯ

วุตฺตมฺปิ เจตํ ปฏิสมฺภิทายํ **กตมฺนฺตํ** สีสํ สปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ ลามปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ ยสปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ ญฺาติปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ องฺคปรียนฺตํ อตฺถิ สีสํ ชีวิตปรียนฺตํ กตมฺนฺตํ สีสํ ลามปรียนฺตํ **อิเธกฺจฺโ** (บุคคล) ลามเหตุ ลามปัจจัย ลามการณํ **ยถาสมาทินฺนํ** ลิกขาปทํ **วิตฺกฺกมฺติ** อิหํ ตํ สีสํ ลามปรียนฺตฺนฺติ ฯ เอเตเนว อุปาเยน อิตฺธานิปี **วิทฺถาเรตฺพฺพานิ** ฯ

แม่ในการวิเศษนาอภิรักษ์ศิลป์ ท่านก็กล่าวไว้ว่า "(ถามว่า) ศิลปินที่มีลาภเป็นที่สุดนั้นเป็นใคร ? (ตอบว่า) บุคคลกลางคนในโลกนี้ ไม่ยังมีแต่ความคิดที่จะละเมียดสิกขาบทตามที่สมาทานแล้ว เพราะลาภเป็นเหตุ เพราะลาภเป็นปัจจัย เพราะลาภเป็นตัวการทำให้เกิดขึ้น ใครเขาจักละเมียด (ด้วยกายวาจา) เล่า นี่ศิลปินนั้นชื่อว่าผู้มีลาภเป็นที่สุด" ฯ

อภิรักษ์ศิลป์ วุฒุตัม กตมุตัม สीलัม น ลาภปริยัตตัม อิธกัจโจ (ปุคคโล) ลาภเหตุ ลาภปัจจัย ลาภการณ ยถาสมาทินัน สิกขาบท วิติกุมาย จิตตมปิ น อุปปาเทติ กิ โส วิติกุมิสฺสตี อิหุตัม สीलัม น ลาภปริยัตตุนตี ฯ

แม่ศิลปินนั้นก็พึงให้พิสดารโดยอุบายนี้เหมือนกัน ฯ พึงทราบศิลปเป็น ๒ อย่าง โดยเป็นสปรักษ์ศิลป์และอภิรักษ์ศิลป์ ด้วยประการดังนี้ ฯ

เอเตเนว อุปาเยน อิทรานปิ วิตุถาเรตพพานิติ ฯ เอวํ สปรักษ์ตปริยัตตวเสน ทูวิธํ ฯ

ในทฤษฎีที่ ๗ พึงทราบวินิจฉัยว่า ๑ ศิลป์มีอาสวะแม้ทั้งหมด เป็นโลกียศิลป์ ๑ ที่ไม่มีอาสวะเป็น
โลกุตตรศิลป์ ๑ ในศิลป์ ๒ อย่างนั้น โลกียศิลป์ย่อมเป็นคุณนภาพวิเศษมาให้ และเป็นเครื่องสนับสนุน
การออกจากภพ ด้วย ๑ ดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ๑

สตตมทุกุเก ๑ สพพมปิ **สาสว** สีสล โลกีย ๑ **อนาสว** โลกุตตร ๑ ตตถ โลกีย **ภวิเสสวห** โหติ
ภวนิสสรณสส จ **สมภาโร** ๑ ยถาท ๑

"วินัย (ย่อมมี) เพื่อประโยชน์แก่สังวร สังวรเพื่อประโยชน์แก่วิปัสสการ วิปัสสการเพื่อประโยชน์แก่
ปราโมทย์ **ปราโมทย์**เพื่อประโยชน์แก่ปีติ ปีติเพื่อประโยชน์แก่ปัสสทธิ ปัสสทธิเพื่อประโยชน์แก่สุข สุขเพื่อ
ประโยชน์แก่สมาธิ สมาธิเพื่อประโยชน์แก่ยถากุตญาณทัสสนะ ยถากุตญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่
นิพพิทา

วินโย สวรตถาย สวโร อวิปัสสการตถาย อวิปัสสการโร ปาโมชชตถาย **ปาโมชช** ปีตตถาย ปีติ
ปัสสทธิตถาย ปัสสทธิ สุขตถาย สุข สมารตถาย สมาธิ ยถากุตญาณทัสสนตถาย
ยถากุตญาณทัสสน นิพพิทตถาย

นิพพิทาเพื่อประโยชน์แก่วิราคะ **วิราคะ** เพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ วิมุตติเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัสสนะ
วิมุตติญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่อนุपाทาปรินิพพาน **การพูดกัน การปรึกษากัน การเข้านั่งใกล้กัน**
การเจียโลต (ลงสดับ) (ทุกอย่าง) **มีนั่นเป็นประโยชน์** นั่นคืออะไร นั่นคือ**ความพินแห่งจิต** เพราะไม่
ถือนั่น" **ดังนี้** ๑

นิพพิทา วิราคะตถาย **วิราโค** วิมุตตะตถาย วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนตถาย วิมุตติญาณทัสสน
อนุपाทาปรินิพพานตถาย **เอตทตถา** กถา เอตทตถา **มณฑนา** เอตทตถา **อุปนิสา** เอตทตถ
โสตาธาน ยทิต्ठิ อนุपाทา จิตฺตสฺส **วิโมกฺโขติ** ๑

ส่วนโลกุตตรศีล ย่อมเป็นคุณนำมาซึ่งการสลัดออกจากภพ และเป็นภูมิแห่งปัจจุเวกขณะญาณแล ๑
บัณฑิตพึงทราบศีลเป็น ๒ อย่าง โดยเป็นโลกีย์ศีลและเป็นโลกุตตรศีล ด้วยประการฉะนี้ ๑

โลกุตตร ภาวนิสสรณวาท โหติ ปจฺจเวกฺขณญาณสฺส จ ภูมิติ ๑ เอว โลกียโลกุตตรวเสน ทฺวิธ ๑

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ พึงทราบวินิจฉัยในจตุกกะที่ ๔ ต่อไป ฯ คีลิตที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า "ภิกษุใด ในศาสนานี้เป็นผู้สำรวมด้วยปาฏิโมกขสังวรอยู่ ถึงพร้อมด้วยอาการและโคจร มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษ มาตราว่าเล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย" ดังนี้ คีลิตนี้ ชื่อปาฏิโมกขสังวรศีล ฯ ส่วนคีลิต ที่ตรัสไว้ว่า "ภิกษุนั้นเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้ไม่ถือเอานิมิต ไม่ถือเอาอนุพยัญชนะ อภิชฌาโทมนัส ทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายอันเป็นบาปเป็นกุศล จะพึงไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวมจักขุขันธ์อยู่ เพราะเหตุ ไม่สำรวมจักขุขันธ์อันใด ย่อมปฏิบัติเพื่อปิดกั้นเสียซึ่งจักขุขันธ์นั้น รักษาจักขุขันธ์ ถึงความสำรวม ในจักขุขันธ์ เธอพึงเสียดด้วยเสตะแล้ว ฯ ล ฯ ดมกลืนด้วยฆานะแล้ว ฯ ล ฯ ลืมรสด้วยชีวหาแล้ว ฯ ล ฯ ถูกต้องโงมภูฏัพพะด้วยกายแล้ว ฯ ล ฯ ฐรรมารมณด้วยমনะแล้ว ไม่ถือเอานิมิต ไม่ถือเอา อนุพยัญชนะ ฯ ล ฯ ถึงความสำรวมในมโนขันธ์" ดังนี้ คีลิตนี้ ชื่อว่า อินทริยสังวรศีล ฯ ส่วนการงดเว้น จากมิจฉาชีวะ อันเป็นไปด้วยอำนาจแห่งการละเมิดสิกขาบท ๖ ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเพราะอาชีวะ เป็นเหตุเพราะอาชีวะเป็นตัวการณ และ (ด้วยอำนาจ) แห่งบาปกรรมทั้งหลายมีอย่างนี้ คือ "การล่อลวง (กุหนา) การบื้อยอ (ลปนา) การทำไป (เนมิตติกตา) การบีบบังคับ (นิปเปสิกตา) การแสวงหาลาภด้วยลาภ (ลาภาน ลาภ นิชิคีสนตา)" ดังนี้ เป็นต้น คีลิตนี้ ชื่อว่าอาชีวะปาริสุทธิศีล ฯ การบริโภคปัจจัย ๔ อันบริสุทธิ ด้วยการพิจารณา ที่พระศาสดาตรัสไว้โดยนัยว่า "ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้วเสพจิวร ว่าเพียงพอ บำบัดความหนาว" ดังนี้ เป็นต้น นี้ชื่อว่าปัจจัยลั่นนินิตศีล ฯ

๑ จตุตถจตุกเก ฯ ยํ ภควตา อธิ ภิกขุ ปาฏิโมกขสํวรสูโต วิหริติ อจารโคจร-
สมปนโน อณุมตเตตสุ วชเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย ลิกขติ ลิกขาปเทสุติ เอวํ วุตตํ สीलมิทํ
ปาฏิโมกขสํวรลีสํ นาม ฯ ยํ ปน โส จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตตคฺคาที โหติ นานุพฺพณฺชนคฺคาที
ยตฺวาธกรณเมณํ จกฺขุณฺหุริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิซฺฉมาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา
อนฺวาสุสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏฺฐิปชฺชติ รกฺขติ จกฺขุณฺหุริยํ จกฺขุณฺหุริเย สํวรํ อปชฺชติ โสเตน สทฺทํ
สุตฺวา ฯเปฯ ฌาเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา ฯเปฯ ชิวนฺทํ รลํ สํยิตฺวา ฯเปฯ กฺาเยน โฝฏฺฐุพฺพํ ฌลิตฺวา
ฯเปฯ มนสา ฌมฺมํ วิณฺญาย น นิมิตตคฺคาที โหติ ฯเปฯ มนินฺหุริเย สํวรํ อปชฺชตีติ วุตตํ อิทํ
อินฺหุริยสํวรลีสํ นาม ฯ ยา ปน อาชีวเหตฺว อาชีวการณา ปณฺญตฺตานํ ฌนฺนํ ลิกฺขาปทานํ
วิตฺติกมสฺส กฺุหนา ลปนา เนมิตฺตคฺคาตา นิปฺเปสิคฺคาตา ลาภาน ลามํ นิชฺฉีคฺคินฺตาคฺคาตี เอวมาทึนญจ
ปาปชฺชมานํ วเสน ปวตฺตา มิจฺฉาชีวา วิรติ อิทํ อาชีวปาริสฺสุทฺธิลีสํ ฯ ปฏฺฐิสงฺขา โยนิโส จีวรํ
ปฏฺฐิสเวติ ยาวเทว ลีสฺสส ปฏฺฐิฆาตยาตฺวาทึนา นเยน วุตฺโต ปฏฺฐิสงฺขานปฺริสฺสุทฺโธ จตฺตฺปจฺจยปฺริโกโค
อิทํ ปจฺจยสนฺนินฺสฺสิตฺลีสํ นาม ฯ

๑ ฟังทราบวินิจฉัยในจตุกกะที่ ๔ ต่อไป ฯ คีล^๑ไต้ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า "ภิกษุใดในศาสนานี้เป็นผู้สำรวมด้วยปาฏิโมกขสังวรอยู่ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษมาตราว่าเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย" ดังนี้ คีล^๒นี้ ชื่อปาฏิโมกขสังวรศีล ฯ

๑ จตุตถจตุกกะ ฯ ยี่ ภควตา อิศ ภิกขุ ปาฏิโมกขสังวรสูโต วิหติ อาจารย์โคจร-สมปนโน อณุมตเตตสุ วชเชตสุ ภัยทสุสวี่ สมหาย ลิกขติ ลิกขาปเทตติ เอว วุตตํ สีล^๓มิตํ ปาฏิโมกขสังวรศีล นาม ฯ

ส่วนคีล^๑ไต้ที่ตรัสไว้ว่า "ภิกษุนั้นเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้ไม่ถือเอานิมิต ไม่ถือเอาอนุพยัญชนะ อภิชฌา โทมนัสทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายอันเป็นบาปเป็นกุศล จะพึงไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวมจักขุหริย์อยู่ เพราะเหตุไม่สำรวมจักขุหริย์อันใด ย่อมปฏิบัติเพื่อปิดกั้นเสียซึ่งจักขุหริย์นั้น รักษาจักขุหริย์ ถึงความสำรวมในจักขุหริย์

ยี่ ปน โส จกขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตตคคาคาหี โหติ นานุพฺยณชนคคาคาหี ยตฺวาธิกรณเมณํ จกขุหริย์ อสฺสูตํ วิหรนฺตํ อภิชฌมาโทมนสฺสา ปาปกกา อกฺุสลา ธมฺมา อนฺวาสุสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ จกขุหริย์ํ จกขุหริเย สํวรํ อปชฺชติ

เธอพึงเสียดด้วยโสตะแล้ว ฯ ล ฯ **ดม**กลิ่นด้วยฆานะแล้ว ฯ ล ฯ **ลิ้ม**รสด้วยชีวหาแล้ว ฯ ล ฯ **ถูกต้อง**
โผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯ ล ฯ **รู้**ธรรมารมณด้วยমনะแล้ว ไม่ถือเอานิमित ไม่ถือเอาอนุพยัญชนะ ฯ ล ฯ
ถึงความสำรวมในมณินทรีย์" ดังนี้ คีลนี้ ชื่อว่า อินทรีย์สังวรศีล ฯ

โสเทเน สหุทํ สุตฺวา ฯ เปฯ ฆาเนน คนฺธํ **มายิตฺวา** ฯ เปฯ ชิวหาเย รสํ **สายิตฺวา** ฯ เปฯ กาเยน
โผฏฐัพพํ **มุสฺสิตฺวา** ฯ เปฯ มนสา ธรรมํ **วิญฺญาย** น นิมิตตคฺคาที โหติ ฯ เปฯ มนินฺทริเย สํวรํ
อาปชฺชตีติ วุตฺตํ อิทํ อินฺทริยสํวรศีลํ นาม ฯ

ส่วน**การงดเว้น**จากมิจฉาชีวะ อันเป็นไปด้วยอำนาจ**แห่งการละเมิด**สิกขาบท ๖ ที่พระผู้มีพระภาคทรง
บัญญัติเพราะอาชีวะเป็นเหตุเพราะอาชีวะเป็นตัวการณ **และ** (ด้วยอำนาจ) **แห่งบาปกรรมทั้งหลาย**มีอย่างนี้
คือ "การล่อลวง (กฺุหนา) การบื้อยอ (ลปนนา) การทำใบ้ (เนมิตฺตคฺคา) การบีบบังคับ (นิปฺเปลลิกฺคา)
การแสวงหาลาภด้วยลามก (ลาภาน ลามํ นิชิคฺชีสนตา)" ดังนี้ เป็นต้น คีลนี้ ชื่อว่าอาชีวะปาริสุทธิศีล ฯ

ยา ปน อาชีวะเหตุ อาชีวะการณ ปญฺญุตฺตานํ จนฺนํ สิกฺขาปทานํ **วีดิกฺกมฺสฺส** กฺุหนา ลปนนา
เนมิตฺตคฺคา นิปฺเปลลิกฺคา ลาภาน ลามํ นิชิคฺชีสนตาติ เอวมาทีนญฺจ **ปาปฺรหมฺมานํ** วเสน ปวตฺตนา
มิจฉาชีวา **วิริติ** อิทํ อาชีวะปาริสุทธิศีลํ ฯ

การบริโภคปัจจัย ๔ **อันบริสุทธิ์ด้วยการพิจารณา** ที่พระศาสดาตรัสไว้โดยนัยว่า "ภิกษุพิจารณาโดย
แยบคายแล้วเสพจิรวร ว่าเพียงเพื่อบำบัดความหนาว" ดังนี้เป็นต้น นี้ชื่อว่าปัจจัยสี่บริสุทธิ์ ๕

ปฏิสังขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวติ ยาวเทว สีสสุส ปฏิฆาตยาตอิอาทินา นเยน วุตโต **ปฏิสังขาน-**
บริสุทธิ์ จตุปัจจัยบริโภคอิทํ ปัจจัยสนุหิสิตีลลํ นาม ๕

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ข้อว่า 'มีปกติเห็นเป็นนัยในโทษมาตราเล็กน้อย' ความว่า เป็นผู้ที่มีปกติเห็นเป็นนัยในโทษทั้งหลายมีประมาณน้อย อันต่างโดยโทษเป็นต้นว่าเสขียวัตถ์ที่ไม่จงใจล่วงและจิตตูปาทที่เป็นอกุศล ฯ
ข้อว่า 'ยอมสมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย' ความว่า คืออย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ก็ถือศีลทั้งปวงนั้นด้วยดีศึกษาอยู่ ฯ

ก็ในอิทธิการแห่งปาฏิโมกข์สังวรศีลนี้ พึงทราบว่ ปาฏิโมกข์สังวรศีล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยบุคคลาธิษฐานเทศนาด้วยบทว่า ปาฏิโมกข์สังวรสูโต เพียงบทเดียวนี้ ฯ ส่วนคำว่า อาจารย์โคจรสมบุโณ เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเพื่อทรงแสดงข้อปฏิบัติอันเป็นทางถึงพร้อมแห่งศีลนั้นทั้งหมดนั้นแก่ผู้ปฏิบัติ ฯ

ส่วนอนิทรียสังวรศีลนั้นใด ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยนัยว่า "ภิกษุเห็นเห็นรูปด้วยจักขุ" ดังนี้เป็นอาทิ ในลำดับแห่งปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้น พึงทราบวินิจฉัยในอนิทรียสังวรศีลนั้นดังต่อไปนี้ ฯ บทว่า ภิกษุเห็น ได้แก่ ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้น ฯ คำว่า เห็นรูปด้วยจักขุ ความว่า เห็นรูปด้วยจักขุวิญญานอันสามารถในการเห็นรูป ซึ่งได้ไหวหว่าจักขุ ด้วยอำนาจแห่งความเป็นเหตุ ฯ จริงอยู่ โบราณจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ว่า "จักขุยอมไม่เห็นรูป เพราะจักขุไม่มีจิต แมจิตก็ไม่เห็นรูป เพราะจิตไม่มีจักขุ แต่เมื่อทวารกับอารมณ์กระทบกันเข้า บุคคลยอมเห็นรูปด้วยจิตมีจักขุประสาทเป็นที่ตั้ง" ก็คำพูดเช่นนี้ชื่อว่า สัมมการกถา เหมือนกถาในคำว่า ยิงด้วยธนู เป็นต้น ฯ เพราะเหตุนี้ความที่ว่า "เห็นรูปด้วยจักขุวิญญาน" นั้นแหละ เป็นความหมายในคำว่า เห็นรูปด้วยจักขุเห็น ฯ บทว่า น นิมิตตคคาคี ความว่า ย่อมไม่ถือเอานิมิตว่าหญิงหรือชาย หรือนิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสมีสุภามิต เป็นต้น ยิ่งหยุดอยู่ในอาการสักว่าเห็นเท่านั้น ฯ บทว่า นานุพยัญชนคคาคี ความว่า ย่อมไม่ถือเอาอาการอันต่างโดยมือ เท้า ศีรษะ และการหัวเราะ การพูด การฉอเลาะ การแลเหลียว เป็นต้น ซึ่งได้ไหวหว่าอนุพยัญชนะ เพราะเป็นอนุพยัญชนะ คือเป็นเครื่องทำความปรากฏแห่งกิเลสทั้งหลาย สิ่งใดเด่นอยู่ในสรีระนั้น ก็ถือเอาสิ่งนั้น (เป็นอารมณ์) เหมือน พระมหาตีสสเถระผู้อยู่ในเจตียบรรพต ฉะนั้น ฯ

มีเรื่องเล่าว่า หญิงสะใภ้แห่งตระกูลคนใดคนหนึ่ง ทะเลาะกับสามี ตกแต่งและประดับกายเสียสวย ราวกะเทพกัญญา ออกจากอนุราชปุระแต่เช้าตรู่ เดินไปสู่เรือนญาติ ในระหว่างทางได้พบพระมหาตีสสเถระนั้นผู้เดินจากเจตียบรรพตมาสู่ออนุราชปุระ เพื่อเที่ยววิณฑบาต เกิดมีจิตวิปลาสหัวเราะดังขึ้น ฯ ฝ่ายพระเถระแลดูว่า นี้อะไร กลับได้อสุภสัญญาในพื้นของหญิงนั้นแล้วได้บรรลุพระอรหัต ฯ

๑ อณุมตเตสฺ วชฺเชสฺ ภายทสฺสวีสิติ อณุปฺปมาณฺสฺ อสณฺจิจฺจ อาปนฺนเสขิยอกุสล-
จิตฺตูปปาทาภิเษเตสฺ วชฺเชสฺ ภายทสฺสนสีโล ฯ สมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสฺติ ยงฺกิลฺลิจิ ลิกฺขาปเทสฺ
ลิกฺขิตพฺพํ ตํ สพฺพํ สมฺมา อาทาย ลิกฺขติ ฯ

เอตถ จ ปาฏิมอกฺขสํวรสูโตติ เอตตาวตฺตา จ ปุคฺคลาธิฏฺฐานาย เทสฺนายน ปาฏิมอกฺขสํวรสีลํ
ทสฺสิตํ ฯ อาจารย์โคจรสมปฺนโนติอาทิ ปนฺ สพฺพํ ยถา ปฏิปฺนฺนสฺส ตํ สีลํ สมฺปชฺชติ ตํ ปฏิปฺตฺตี
ทสฺเสตฺถํ วุตฺตฺนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ยมฺเปเนตํ ตทฺนฺนตฺรํ โส จกฺขุณา รูปี ทิสฺวาติอาทินา นเยน ทสฺสิตํ อินฺทฺริยสํวรสีลํ
ตตถ ฯ โสติ โส ปาฏิมอกฺขสํวรสีเล จฺฐิตํ ภิกฺขุ ฯ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวาติ การณฺวเสน จกฺขุติ
ลทฺธโวหารเณ รูปีทสฺสนสมตฺถเณ จกฺขุวิญญาเณน รูปี ทิสฺวา ฯ โปราธมา ปนาหุ จกฺขุ รูปี น
ปฺสฺสติ อจิตฺตกตฺตตา จิตฺตมฺปิ น ปฺสฺสติ อจกฺขุกตฺตตา ทวารารมมณฺสงฺฆมฺมฺน ปนฺ จกฺขุปฺปสาทวตฺ
ถุเกน จิตฺเตน ปฺสฺสติ อีทิสฺสี ปเนสา ธนฺนา วิชฺฌตฺตีอาทิสฺสู วีย สสมฺภารกถา นาม โหติ ฯ ตสฺมา
จกฺขุวิญญาเณน รูปี ทิสฺวาติ อยเมเวตถ อตฺเถติ ฯ น นิमितฺตคฺคาหิติ อิตฺถิปุริสนิมิตฺตํ वा
สฺถุณิมิตฺตาทิกํ वा กิเลสวตฺถุภูตํ นิमितฺตํ น คณฺหาติ ทิฏฺฐมตฺเตยว สณฺฐาติ ฯ นานุพฺพยณฺชนคฺคาหิติ
กิเลสานํ อานุพฺพยณฺชนโต ปากฺกฏภาวกรณฺโต อานุพฺพยณฺชนนฺติ ลทฺธโวหารํ หตฺถปาทสีสฺสทิตกถิตลปิต-
วิลือกิตาภิเษทํ อาการํ น คณฺหาติ ยํ ตตถ ภูตํ ตทฺเว คณฺหาติ เจตียปพฺพตฺวาสี มหาติสฺสตฺเถโร
วีย ฯ

ตํ กิร เจตียปพฺพตา อานุวาทปฺรุํ ปิณฺทวารตฺถาย อากจฺจนฺตํ อณฺญตฺรา กุลสฺสฺสหา
สํมิเกน สหฺวี ภาณฺทิตฺวา สฺมณฺทิตปฺสาชิตา เทวกณฺญา วีย กาลสฺเสว อานุวาทปฺรุโต นิกฺขมิตฺวา
ญฺาติขรํ คจฺจนฺตี อนฺตรามคฺเค ทิสฺวา วิปลลตฺถจิตฺตตา มหาทิสฺสิตํ ทสิ ฯ เถโรปิ กิเมตฺนฺติ โอลเณนโต
ตสฺสา ทนฺตฏฺฐิเก อสฺสทสฺสณฺญํ ปฏิลภิตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺถิ ฯ

๑ ข้อว่า 'มีปกติเห็นเป็นนัยในโทษมาตราว่าเล็กน้อย' ความว่า เป็นผู้มีปกติเห็นเป็นนัยในโทษทั้งหลายมีประมาณน้อย อันต่างโดยโทษเป็นต้นว่าเสขียวัตถ์ที่เม่งใจล่องและจิตตูปาทที่เป็นอกุศล ฯ ข้อว่า 'ย่อมสมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย' ความว่า คีลอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ก็ถือศีลทั้งปวงนั้นด้วยดีศึกษาอยู่ ฯ

๑ อณุมตเตสุ วชเชสุ ภัยทสสาวิตติ อณุปมาณสุ อสณฺจิจฺจ อาปนฺนเสขียอกุสล-
จิตตูปาทาทิเณทสุ วชเชสุ ภัยทสสนสิโล ฯ สมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสุติ ยงฺกิมฺจ ลิกฺขาปเทสุ
ลิกฺขิตพฺพํ ตํ สพฺพํ สมฺมา อาทาย ลิกฺขติ ฯ

ก็ในอธิการแห่งปาฏิโมกข์สังวรศีลนี้ ฟังทราบว่าเป็น ปาฏิโมกข์สังวรศีล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
แสดงโดยบุคคลาธิษฐานเทศนา ด้วยบทว่า ปาฏิโมกข์สังวรสุโต เพียงบทเดียวนี้ ฯ ส่วนคำว่า อาจารย์-
โคจรสมปนฺโน เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเพื่อทรงแสดงข้อปฏิบัติอันเป็นทางถึงพร้อมแห่งศีลนั้น
ทั้งหมดนั้นแก่ผู้ปฏิบัติ ฯ

เอตถ จ ปาฏิโมกข์สังวรสุโตติ เอตตาวตฺตา จ บุคฺคลาธิฏฺฐานาย เทสฺนาย ปาฏิโมกข์สังวรสิล
ทสฺสิติ ฯ อาจารย์โคจรสมปนฺโนติอาทิ ปนฺ สพฺพํ ยถา ปฏิปฺนฺนสฺส ตํ สีลํ สมฺปชฺชติ ตํ ปฏิปตฺตี
ทสฺเสตํ วุตฺตณฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ส่วนอินทริยสังวรศีลนั้นใด ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยนัยว่า "ภิกษุเห็นเห็นรูปด้วยจักขุ" ดังนี้เป็นอาทิ **ในลำดับแห่งปาฏิโมกขสังวรศีลนั้น** พึงทราบวินิจฉัยในอินทริยสังวรศีลนั้นดังต่อไปนี้ ๑ บทว่า ภิกษุเห็น ได้แก่ ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในปาฏิโมกขสังวรศีลนั้น ๑ คำว่า เห็นรูปด้วยจักขุ ความว่า เห็นรูปด้วยจักขุวิญญาณ**อันสามารถในการเห็นรูป** ซึ่งได้ไวยาหารว่าจักขุ ด้วยอำนาจแห่งความเป็นเหตุ ๑

ยมฺปนตํ **ตทมนฺตรํ** โส จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวาติอาทินา นนฺยน ทสฺสตีตํ อินฺทริยสํวรศีลํ ตตฺถ ๑ โสตี โส ปาฏิโมกขสังวรศีเล จฺจิวโต ภิกฺขุ ๑ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวาติ การณวเสน จกฺขุติ ลทฺธโวหาเรน **รูปทสฺสนสมตฺถเณน** จกฺขุวิญญาเณน รูปํ ทิสฺวา ๑

จริงอยู่ โบราณจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ว่า "จักขุย่อมไม่เห็นรูป **เพราะจักขุไม่มีจิต** แม้จิตก็ไม่เห็นรูป **เพราะจิตไม่มีจักขุ** แต่เมื่อทวารกับอารมณ์กระทบกันเข้า บุคคลย่อมเห็นรูปด้วยจิตที่มีจักขุประสาท **เป็นที่ตั้ง**" ก็คำพูด**เช่นนี้**ชื่อว่า สัมมารกถา **เหมือนกลา**ในคำว่า ยิงด้วยธนู เป็นต้น ๑ เพราะเหตุนี้ ความที่ว่า "เห็นรูปด้วยจักขุวิญญาณ" นั้นนั่นแหละ เป็นความหมายในคำว่า เห็นรูปด้วยจักขุเห็น ๑

ไปราณา **ปนาหุ** จกฺขุ รูปํ น ปสฺสตี **อจิตฺตกตฺตา** จิตฺตมฺปิ น ปสฺสตี **อจกฺขกตฺตา** ทวารารมฺมณ**สงฺฆฏฺเฐ** ปน จกฺขุปฺปสาท**วตฺถุเกณ** จิตฺเตน ปสฺสตี **อิทิสฺส** ปเนสา ธนฺนา วิชฺฌตฺตีอาทิสฺส **วีย** สสมฺมารกถา นาม โหตี ๑ ตสฺมา จกฺขุวิญญาเณน รูปํ ทิสฺวาติ อยเมเวตฺถ อตฺถเตี ๑

บทว่า น นิมิตตคคาที ความว่า ย่อมไม่ถือเอานิมิตว่าหญิงหรือชาย หรือนิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส มีสุภานิมิตเป็นต้น **ยังหยุดอยู่**ในอาการสักว่าเห็นเท่านั้น ๑

น นิมิตตคคาทีตี อิตถีปริสนิมิตตํ ว่า สุภานิมิตตาทิกํ ว่า **กิเลสวตฺถุญฺตํ** นิมิตตํ น คณฺหาติ ภิภูมฺมตฺเตยว **สณฺฐาติ** ๑

บทว่า นานุพฺพชฺชนคคาที ความว่า **ย่อมไม่ถือเอา**อาการอันต่างโดยมีอ เท้า คีรีชะ และการหัวเราะ การพูด **การจ้อเลาะ** การแลเหลียวเป็นต้น ซึ่งได้ไฉนว่า อานุพฺพชฺชนะ เพราะเป็นอานุพฺพชฺชนะ คือเป็นเครื่องทำความปรากฏแห่งกิเลสทั้งหลาย **สิ่งใดเด่นอยู่**ในสรีระนั้น ก็ถือเอา**สิ่งนั้น** (เป็นอารมณ์) **เหมือน**พระมหาตีสสระผู้อยู่ในเจตียบรรพต **จะนั้น** ๑

นานุพฺพชฺชนคคาทีตี กิเลสํ อานุพฺพชฺชนโต ปากฺกฺฆาวกรณโต อานุพฺพชฺชนนฺติ ลกฺขโหวหารํ หตฺถปาหสีสฺสทกตติ**ปิต**วิโลกิตาทิเภาํ อากาโร **น คณฺหาติ** **ยัง** ตตฺถ **ญฺตํ** **ตฺเทว** คณฺหาติ เจตียปพฺพตวาสิ มหาตีสฺสตรเภาโร **วีย** ๑

มีเรื่องเล่าว่า **หญิงสะใภ้แห่งตระกูล** คนใดคนหนึ่ง **ทะเลาะ** กับสามี **ตกแต่งและประดับกาย** **เสียสย** ราวกะเทพกัญญา ออกจากอนูราชปุระแต่เช้าตรู่ เดินไปสู่เรือนญาติ ในระหว่างทางได้พบ พระมหาตีสสระนั้นผู้เดินจากเจตียบรรพตมาสู่ออนูราชปุระ เพื่อเที่ยววิณตบาต **เกิดมีจิตวิปลาส** หัวเราะ ดั่งขึ้น ๆ ฝ่ายพระเถระแลดูว่า นี้อะไร กลับได้อสุภัสัญญา **ในฝัน** ของหญิงนั้นแล้วได้บรรลุพระอรหัตต์ ฯ

ตัม **กิริ** เจตียปพพตา อนูราชปุรัม ปิณฑจารตถาย อากจจนตัม อณญตรา **กุลสุสุหา** สามีเกณ สหฐี **ภณฐิตวา** **สมณฐิตปสธาธา** เทวภณญา วีย กาลสุเสว อนูราชปุระโต นิภษมิตวา ญาติชมรม์ คจจนตัม อนุตรามคเค ทิสวา **วิปลตตถจิตตวา** มหาหสิตัม หลี ฯ เถโรปี กิเมตุนติ โอลเกนโต ตสุสา **ทนต์ฐฐิเก** อสุภสณญัม ปฐิลภิตวา อรหตตัม ปาปุณิ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ในคำว่า ยตฺวาธิกรณเมเนํ เป็นต้น มีวินิจฉัยว่า ธรรมทั้งหลายมีอภิษัณฺหาเป็นต้นเหล่านั้น ฟังไหลไปตาม คือฟังติดตามบุคคลนั้นผู้ไม่สำรวมจักขุนทรีย์ คือเป็นผู้มีจักขุทวารอันไม่ปิด ด้วยยานประตูดือสติอยู่ เพราะเหตุใด คือเพราะเหตุแห่งการไม่สำรวมจักขุนทรีย์อันใด ๆ ข้อว่า ย่อมปฏิบัติเพื่อกันจักขุนทรีย์นั้น ความว่า ย่อมปฏิบัติเพื่อปิดจักขุนทรีย์นั้นด้วยยานประตูดือสติ ๆ ก็ปฏิบัติปฏิบัติอยู่อย่างนั้นนั้นแล ท่านกล่าวว่า ย่อมรักษาจักขุนทรีย์บ้าง ย่อมถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์บ้าง . ในคำว่า ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์นั้น ฟังทราบว่ อันที่จริง ความสำรวมหรือไม่สำรวมก็ตาม ในจักขุนทรีย์ ทามิไม่เพราะสติก็ดี ความหลงลืมสติก็ดี มิได้อาศัยจักขุประสาทเกิดขึ้น อนึ่ง ในเวลาที่รูปารมณฺ์มาสู่คลองจักขุเมื่อภวังคจิตเกิดดับไปสองขณะแล้ว มโนธาตุอันเป็นกิริยาให้สำเร็จอวิชฌนกิจ (กิจคือการนึกห่วงอารมณฺ์) เกิดขึ้นแล้วดับไป แต่นั้นจักขุวิญญาณให้สำเร็จทสฺสนกิจ (คือกิจการเห็น) เกิดขึ้นแล้วดับไป ต่อนั้น มโนธาตุอันเป็นวิบากให้สำเร็จ สัมปฏิจฉนฺนกิจ (กิจคือการรับเอา) เกิดขึ้นแล้วดับไป ที่นั้น มโนวิญญาณธาตุซึ่งเป็นเหตุกวิบากให้สำเร็จสันตฺรณกิจ (กิจคือการตรึงตรอง) เกิดขึ้นแล้วดับไป ครั้นแล้วมโนวิญญาณธาตุซึ่งเป็นเหตุกิริยาให้สำเร็จโฆฏฐัพพนกิจ (กิจคือการกำหนดเอา) เกิดขึ้นแล้วดับไป ในลำดับนั้นชวนจิตจึงแล่นไป ๆ ความสำรวมหรือความไม่สำรวมก็ตามในสมัยทั้งหลายเมื่อนั้น คือในอวัจคสมัยที่ไม่มี ในบรรดาสมัยแห่งวิจิตมีอวิชชณะเป็นต้นสมัยใดสมัยหนึ่งก็ไม่มีเลย ๆ แต่ทว่าในขณะที่ชวนจิต ถ้าความทุสฺลก็ดี ความหลงลืมสติก็ดี ความไม่รู้ก็ดี ความไม่อดทนก็ดี ความเกียจคร้านก็ดี เกิดขึ้นไซ้ ความไม่สำรวมก็มีขึ้น ก็ความไม่สำรวมที่มีขึ้นอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ความไม่สำรวมในจักขุนทรีย์ ๆ เพราะเหตุไร ? ๆ เพราะเหตุว่าเมื่อความไม่สำรวมนั้นมีอยู่ แม้ทวารก็เป็นอันไม่ได้คุ้มครอง แม้ภวังคจิต แม้วิจิตมีอวิชชณะเป็นต้น ก็เป็นอันไม่ได้คุ้มครอง (ไปตามกัน) ๆ เปรียบเหมือนอะไร ? ๆ เปรียบเหมือนเมื่อประตูประนศรทั้ง ๔ ด้าน อันบุคคลไม่ระวังแล้ว แม้ถึงภายในเรือนชும்ประตูและห้องเป็นต้น อันบุคคลระวังดีแล้ว ถึงอย่างนั้น สิ่งของภายในพระนศร ก็ชื่อว่า เป็นอันไม่ได้รับการ ไม่ได้อยู่ในเรือนชองอยู่ตนเอง เพราะพวกโจรฟังเข้าไปทางประตูประนศรแล้ว ทำสิ่งที่ตนต้องการได้ ฉนฺใด เมื่อความทุสฺลเป็นต้นเกิดขึ้นในชวนจิต ก็ฉนนั้นเหมือนกัน ครั้นความไม่สำรวมนั้นมีอยู่ แม้ทวารก็ชื่อว่า เป็นอันไม่ได้คุ้มครอง ถึงภวังคจิต ถึงวิจิตมีอวิชชณะเป็นต้น ก็ชื่อว่า ไม่ได้คุ้มครอง ๆ แต่เมื่อสังวรมีศีลสังวรเป็นต้นเกิดขึ้นในชวนจิตนั้นแล้ว แม้ทวารก็ เป็นอันได้คุ้มครอง ถึงภวังคจิต ถึงวิจิตมีอวิชชณะเป็นต้น ก็เป็นอันได้คุ้มครองแล้ว ๆ เปรียบเหมือนอะไร ? ๆ เปรียบเหมือนเมื่อประตูประนศรอันบุคคลระวังดีแล้ว ถึงแม้ภายในเรือนเป็นต้นหาไม่ระวัง ถึงอย่างนั้น สิ่งของทั้งหมดในภายใน

พระนคร ก็ถือว่าเป็นอันรักษาคุ่มครองดีแล้วทั้งนั้น เพราะเมื่อประตูพระนครปิดแล้ว พวกโจรก็ไม่มีช่องทางที่จะเข้าไปได้ ฉะนั้นได้ เมื่อสังขารมีศีลสังขารเป็นต้นเกิดขึ้นในชวันจิต ก็ฉนั้นเหมือนกัน แม้ทวารก็เป็นอันคุมครองแล้ว ถึงภวังคจิต ถึงวิภิจิตมีอาวัชชนะเป็นต้น ก็เป็นอันคุมครองแล้ว เพราะฉะนั้น ความสำรวมแม้เกิดขึ้นอยู่ในขณะแห่งชวันะ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ความสำรวมในจักขุทริย ๗ นั้นแม้ในข้อว่า พังเสียงด้วยหูเป็นต้น ก็ดูฉนั้นเหมือนกัน ๗ ศีลที่บรรยายมาอย่างนี้ บัณฑิตพึงทราบโดยสังเขปว่า ชื่อว่าอินทริยสังวรศีล อันมีความเว้นจากการถือเอานิमितที่กิเลสติดตามเป็นอาทิในรูปเป็นต้น เป็นลักษณะ ๗

๑ ยตฺวาธิกรณเมหนนฺติอาทิเมหิ ยํการณํ ยสฺส จกฺขุหฺริยาสํวรสฺส เหตุ เอนํ ปุคฺคํ
สติกาเวณฺณ จกฺขุหฺริยํ อสํวตํ อปฺพิทิตจกฺขุทวารํ หุตฺวา วิหรนฺตํ เอเต อภิชฺฌาโทโย ฌมฺมา
อนฺวาสุสเวยฺยํ อนฺุพนฺธยฺยํ ๑ ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชตีติ ตสฺส จกฺขุหฺริยสฺส สติกาเวณฺณ ปิพฺพนตฺถาย
ปฏิปชฺชติ ๑ เอนํ ปฏิปชฺชนฺโตเยว จ รกฺขติ จกฺขุหฺริยํ จกฺขุหฺริเย สํวโร อวปชฺชตีติปิ วุจฺจติ ๑
ตตฺถ กิณฺจาปิ จกฺขุหฺริเย สํวโร วา อสํวโร วา นตฺถิ น หิ จกฺขุปฺปสาทํ นิสุตฺถาย สติ วา
มฺภูลฺลสฺจจํ วา อวปชฺชติ อปิจ ยทา รุปรามมณฺโณ จกฺขุสฺส อวปาทํ อวคฺจนฺติ ตถา ภาวฺเค ทฺวิกฺขตฺตํ
อวปชฺชิตฺวา นิรุทฺธ กิริยามโนธาคฺค อวชฺชนกิจจํ สาธยมาณา อวปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌติ ตโต
จกฺขุวิญญานํ ทสฺสนกิจจํ ตโต วิปាកมโนธาคฺค สมฺปฏฺิฉนฺนกิจจํ ตโต วิปាកาเหตุกมโนวิญญานธาคฺค
สนฺตีรณกิจจํ ตโต กิริยาเหตุกมโนวิญญานธาคฺค โวฏฺฐพฺพนกิจจํ สาธยมาณา อวปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌติ
ตทหนฺตรํ ชวณฺ์ ชวติ ๑ ตตฺตราปิ เหนว ภาวฺกสมเย น อวชฺชนาทีนํ อณฺฺยตรสมเย สํวโร วา
อสํวโร วา อตฺถิ ๑ ชวณฺุชเณ ปน สเจ ทฺสฺสึลฺลยํ วา มฺภูลฺลสฺจจํ วา อณฺฺยณฺ์ วา อกฺขนฺติ วา
โกสชฺชํ วา อวปชฺชติ อสํวโร โหติ ๑ เอนํ โหนฺโต ปน โส จกฺขุหฺริเย อสํวโรติ วุจฺจติ ๑
กสฺมา ๑ ยสฺมา ตสฺมี สติ ทฺวารมฺปิ อคฺคตํ โหติ ภาวฺกมฺปิ อวชฺชนาทีนํปิ วิถิจิตฺตานิ ๑
ยถา กิ ๑ ยถา นคฺเร จตฺตฺส ทฺวารสฺสุ อสํวเตสฺสุ กิณฺจาปิ อนฺโตฆรทฺวารโกฏฺฐกคฺคภาทโย สฺสํวตา
โหนฺติ ตถापิ อนฺโตนคฺเร สพฺพํ ภาณฺทํ อรฺกฺขิตํ อโคปิตเมว โหติ นคฺรทฺวารเณ หิ โจรา ปวิสิตฺวา
ยทิจฉนฺติ ตํ กเรยฺยํ เอวเมว ชวเน ทฺสฺสึลฺลยทิสฺสุ อวปฺนเนสฺสุ ตสฺมี อสํวโร สติ ทฺวารมฺปิ อคฺคตํ
โหติ ภาวฺกมฺปิ อวชฺชนาทีนํปิ วิถิจิตฺตานิ ๑ ตสฺมี ปน สึลฺลทิสฺสุ อวปฺนเนสฺสุ ทฺวารมฺปิ คฺคตํ โหติ
ภาวฺกมฺปิ อวชฺชนาทีนํปิ วิถิจิตฺตานิ ๑ ยถา กิ ๑ ยถา นคฺรทฺวารสฺสุ สฺสํวเตสฺสุ กิณฺจาปิ
อนฺโตฆรทฺวารโย อสํวตา โหนฺติ ตถापิ อนฺโตนคฺเร สพฺพํ ภาณฺทํ สฺรฺกฺขิตํ สฺโคปิตเมว โหติ
นคฺรทฺวารสฺสุ หิ ปิพฺพิเตสฺสุ โจรานํ ปเวโส นตฺถิ เอวเมว ชวเน สึลฺลทิสฺสุ อวปฺนเนสฺสุ ทฺวารมฺปิ คฺคตํ
โหติ ภาวฺกมฺปิ อวชฺชนาทีนํปิ วิถิจิตฺตานิ ตสฺมา ชวณฺุชเณ อวปชฺชมาเนปิ สํวโร จกฺขุหฺริเย
สํวโรติ วุจฺจติ ๑ โสเตน สทฺทํ สฺตฺวาติอาทิสฺสุปิ เอสฺว นโย ๑ เอวมิทํ สงฺเขปฺโต รุปาทิสฺสุ
กิเลสานฺุพฺพนมิตฺตาทิคฺคาหปฺริวชฺชนลฺกฺขณํ อินฺุหฺริยสํวรสึลฺลนฺติ เวทิตฺพํ ๑

๑ ในคำว่า ยตฺวาธิกรณเมณํ เป็นต้น มีวินิจฉัยว่า ธรรมทั้งหลายมี**อภิขมาเป็นต้น**เหล่านั้น **พึงไหลไปตาม** คือพึงติดตาม บุคคลนั้น**ผู้ไม่สำรวมจักขุทริย** คือเป็นผู้มีจักขุทวารอันไม่ปิด **ด้วยบานประตูคือสติอยู่** **เพราะเหตุใด** คือเพราะเหตุแห่งการไม่สำรวมจักขุทริยอันใด ๆ

๑ ยตฺวาธิกรณเมณํนตฺวาติมฺหิ **ยํการณา** **ยสฺส** จกฺขุทฺริยาสํวรสฺส เหตุ เอนํ ปุคฺคํ **สติภาวนา** **จกฺขุทฺริยํ** **อสุตํ** อปีทิตจกฺขุทฺวารํ หุตฺวา **วิหฺรนฺตํ** เอเต **อภิขมาโท** ฆมฺมา **อนฺวาสุสเวยฺยํ** อนฺุพฺนฺเชยฺยํ ฯ

ข้อว่า ย่อมปฏิบัติเพื่อกันจักขุทริยนั้น ความว่า ย่อมปฏิบัติเพื่อปิดจักขุทริยนั้น**ด้วยบานประตูคือสติ** ฯ
ก็ภิกษุปฏิบัติอยู่อย่างนั้นนั่นแล ท่านกล่าวว่า **ย่อมรักษา**จักขุทริยบ้าง**ย่อมถึง**ความสำรวมในจักขุทริยบ้าง ฯ

ตสฺส สํวราย ปฏฺิปปชฺชตีติ ตสฺส จกฺขุทฺริยสฺส **สติภาวนา** ปิทฺหนตฺถาย ปฏฺิปปชฺชติ ฯ เอวํ ปฏฺิปปชฺชนฺโต **เยว จ รกฺขติ** จกฺขุทฺริยํ จกฺขุทฺริเย สํวรํ **อาปชฺชตีติ**ปิ วุจฺจติ ฯ

ในคำว่า ถึงความสำรวมในจักขุทริย นั้น **พึงทราบ**ว่า **อันที่จริง** ความสำรวมหรือไม่สำรวมก็ตาม ในจักขุทริย **หาไม่** เพราะสติก็ดี **ความหลงลืมสติ**ก็ดี มีได้อาศัยจักขุประสาทเกิดขึ้น

ตตฺถ **กិณฺจาปี** จกฺขุทฺริเย สํวโร วา อสํวโร วา นตฺถิ น ทิ จกฺขุปรปฺสาทํ นิสฺสาย สติ วา **มฺภูรุสจฺจํ** วา อฺุปรปชฺชติ

อนึ่ง **ในเวลา**ที่รูปารมณีสู่คลองจักษุ **เมื่อ**ภวังคจิตเกิดดับไป**สอง**ขณะแล้ว **มโนธาตุอันเป็น**กิริยาให้สำเร็จอา
วัชชนกิจ (กิจคือการนึกห่วงอารมณ์) เกิดขึ้นแล้วดับไป

อปิฉ **ยथा** รูปารมณณ์ จกขุสุส อปาถิ อคจจติ **ตถา** ภวงเค **ทวิ**กษตุตุ อุปฺปชฺชิตฺวา นิริชฺเช
กิริยามโนธาตุ อวชฺชนกิจจํ **สาธย**มานา อุปฺปชฺชิตฺวา นิริชฺชติ

แต่นั้นจักขุวิญญาณให้สำเร็จทัสสนกิจ (คือกิจการเห็น) เกิดขึ้นแล้วดับไป **ต่อ**นั้น**มโนธาตุอันเป็น**วิบากให้สำเร็จ
สัมปฏิจฉันนกิจ (กิจคือการรับเอา) เกิดขึ้นแล้วดับไป **ที่**นั้น**มโนวิญญาณธาตุซึ่งเป็น**เหตุกวิบากให้สำเร็จ
สันตிரณกิจ (กิจคือการตรึงตรอง) เกิดขึ้นแล้วดับไป **ครั้น**แล้ว**มโนวิญญาณธาตุซึ่งเป็น**เหตุกิริยาให้สำเร็จ
โฏฏฐัพพกิจ (กิจคือการกำหนดเอา) เกิดขึ้นแล้วดับไป **ใน**ลำดับ**นั้น**ชวณจิตจึงแล่นไป ฯ

ตโต จกขุวิญญาณํ ทสฺสนกิจจํ **ตโต** **วิ**ปากมโนธาตุ สัมปฏิจฉนฺนกิจจํ **ตโต** **วิ**ปากาเหตุกมโนวิญญาณ-
ธาตุ สันตฺรณกิจจํ **ตโต** **กิริยา**เหตุกมโนวิญญาณธาตุ โฏฏฐัพพกิจจํ **สาธย**มานา อุปฺปชฺชิตฺวา นิริชฺชติ
ตทนฺนฺตํ **ชวณ**ํ ชวติ ฯ

ความสำรวมหรือความไม่สำรวม ก็ตามในสมัยทั้งหลายเมื่อนั้น คือในภวสังคสมัยก็ไม่มี ในบรรดาสมัยแห่งวิถิจิต มีอวชชนะเป็นต้นสมัยใดสมัยหนึ่งก็ไม่มีเลย ฯ แต่ทว่า ในขณะแห่งชวนจิต ถ้าความทุสฺสก็ดี ความหลง- ลืมสติก็ดี ความไม่รู้ก็ดี ความไม่อดทนก็ดี ความเกียจคร้านก็ดี เกิดขึ้นไซ้ ความไม่สำรวมก็มีขึ้น ฯ ก็ความ ไม่สำรวมที่มีขึ้นอย่างนั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ความไม่สำรวมในจักขุทริย ฯ

ตตฺราปิ เหนว ภวสังคสมัย น อวชชนะทีนํ อญฺญตรสมเย สํวโร วา อสํวโร วา อตฺถิ ฯ ชวนกฺขณเณ ปน สเจ ทุสฺสึลฺลํ วา มฺภูจฺจุสจฺจํ วา อญฺญาณํ วา อกฺขนฺตํ วา โภสชฺชํ วา อูปปชฺชติ อสํวโร โหติ ฯ เหว โหนฺโต ปน โส จกฺขุทฺทริเย อสํวโรติ วุจฺจติ ฯ

เพราะเหตุไร ? ฯ เพราะเหตุว่าเมื่อความไม่สำรวมนั้นมีอยู่ แม้ทวารก็เป็นอันไม่ได้คุ้มครอง แม้ภวังคจิต แม้วิถิจิตมีอวชชนะเป็นต้น ก็เป็นอันไม่ได้คุ้มครอง (ไปตามกัน) ฯ เปรียบเหมือนอะไร ? ฯ เปรียบเหมือนเมื่อประตู พระนครทั้ง ๔ ด้าน อันบุคคลไม่ระวังแล้ว แม้ถึงภายในเรือนชும்ประตูและห้องเป็นต้น อันบุคคลระวังดีแล้ว ถึงอย่างนั้นสิ่งของภายในพระนคร ก็ชื่อว่า เป็นอันไม่ได้รับความ ปลอดภัยคุ้มครองอยู่นั่นเอง เพราะพวกโจรพึงเข้าไป ทางประตูพระนครแล้ว ทำสิ่งที่ตนต้องการได้ จันใด เมื่อความ ทุสฺสเป็นต้นเกิดขึ้นในชวนจิต ก็จันนั้น เหมือนกัน ครั้นความไม่สำรวมนั้นมีอยู่ แม้ทวารที่ชื่อว่า เป็นอันไม่ได้คุ้มครอง ถึงภวังคจิต ถึงวิถิจิตมีอวชชนะ เป็นต้น ก็ชื่อว่าไม่ได้คุ้มครอง ฯ

กสฺมา ฯ ยสฺมา ตสฺมี สติ ทวารมฺปิ อคฺคตํ โหติ ภวสังคมฺปิ อวชชนะทีนํปิ วิถิจิตฺตานิ ฯ ยถา ก็ ฯ ยถา นครเ จตุสฺ ทวารสฺ อสํวเตสฺ กิณฺจาปี อนฺโตฆรทวารโกฏฐกคพฺภาทโย สฺสํวตา โหนฺติ ตถापิ อนฺโตนฺครเ สพฺพํ ภณฺทํ อรกฺขิตํ อโคปีตเมว โหติ นฺครทวารเณ หิ โจรา ปวีลิตฺวา ยทิจฉนฺติ ตํ กเรยฺยํ เอวเมว ชวนเ ทุสฺสึลฺลยาทีสุ อูปปนฺเนสฺ ตสฺมี อสํวเร สติ ทวารมฺปิ อคฺคตํ โหติ ภวสังคมฺปิ อวชชนะทีนํปิ วิถิจิตฺตานิ ฯ

แต่เมื่อสังขารมีสี่สัจธรรมเป็นต้นเกิดขึ้นในชวณจิตนั้นแล้ว **แม่ทวารก็เป็นอันได้คุ้มครอง** ถึงภวังคจิต ถึงวิถิจิตมีอา
วชชนะเป็นต้น ก็เป็นอันได้คุ้มครองแล้ว ๆ เปรียบเหมือนอะไร ? ๆ เปรียบเหมือนเมื่อประตูประนคระ**อันบุคคล**
ระวังดีแล้ว ถึงแม่ภายในเรือนเป็นต้นเขาไม่ระวัง **ถึงอย่างนั้น**สิ่งของทั้งหมดในภายในพระนคระ ก็**ชื่อว่า**เป็นอัน
รักษาคุ้มครองดีแล้วทั้งนั้น เพราะเมื่อประตูประนคระ**ปิดแล้ว** พวกโจรก็ไม่มีช่องทาง**ที่จะเข้าไปได้** **ฉันใด**
เมื่อสังขารมีสี่สัจธรรมเป็นต้นเกิดขึ้นในชวณจิต **ก็ฉันนั้นเหมือนกัน** แม่ทวารก็เป็นอันคุ้มครองแล้ว ถึงภวังคจิต
ถึงวิถิจิตมีอาวชชนะเป็นต้นก็เป็นอันคุ้มครองแล้ว

ตลุม ปน สีสากีสู่ อุปปนเนส **ทวารมปิ** **คุดต** โหติ ภวงคมปิ อวชชนะที่นิปิ วิถิจิตตานิ ๆ ยถา ก็ ๆ
ยถา นคระทวารเอส **สุสวุเตส** **กิมจายิ** **อนโตฆราทโย** อสวุตา โหนติ **ตถายิ** อนโตนคเร สพพิ ภณค
สุรภขิต สุกปิตเมว โหติ นคระทวารเอส ทิ **ปิทธิเตส** โจราน **ปเวโส** นตถิ เอวเมว ชวเน **สีลาคีสู่**
อุปปนเนส **ทวารมปิ** **คุดต** โหติ ภวงคมปิ อวชชนะที่นิปิ วิถิจิตตานิ

เพราะฉะนั้น **ความสำรวม** **แม่เกิดขึ้นอยู่**ในขณะแห่งชวณะ พระผู้มีพระภาคเจ้า **จึงตรัสว่า** ความสำรวม
ในจักขุนทรีย์ ๆ

ตลุม ชวณชณ **อุปชชมาเนปิ** **ส่วโร** จกชุนทริเย **ส่วโรติ** **วุตโต** ๆ

นัยแม่ในข้อว่า ฟังเสียงด้วยหูเป็นต้น ก็ดูจุนนี่เหมือนกัน ๑ **ศีลที่บรรยายมาอย่างนี้** บัณฑิต**พึงทราบ**
โดยสังเขปว่า ชื่อว่าอินทริยสังวรศีล อันมี**ความเว้น**จากการถือเอา**นิมิต**ที่**กิเลสติดตาม**เป็นอาทีในรูปเป็นต้น
เป็นลักษณะ ๑

โสเตน สททำ สุตฺวาติอาทีสุปิ เอเสว นโย ๑ **เอวมิ** สงฺเขปโต รูปาทีสุ **กิเลสานุพันธ**นิมิตฺตาทิคคาท-
ปริวชฺชนลกฺขณํ อินฺทฺริยสังวรศีลนติ **เวทิตพฺ** ๑

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ก็การทำให้เขางงวยด้วยประการนั้น ๆ ด้วยวาจาแสดงการบรรลุอุตรिमनुสสรธรรม แห่งภิกษุผู้มีความปรารถนาลามกนั้นแล ฟังทราบว่าเป็นกุหนัตถุที่นับว่าการพูดเลียบเคียง ๆ เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า ฯ "ในวัตถุเหล่านั้น กุหนัตถุที่นับว่าการพูดเลียบเคียงเป็นไฉน ? ภิกษุกลางรูปในพระศาสนาที่มีความปรารถนาลามก อันความอยากครอบงำ มีประสงค์จะให้ยกย่อง คิดว่า 'ชนจักยกย่องเราด้วยอาการ อย่างนี้' แล้วกล่าววาจาอิงอารยธรรม (คือ) พูดว่า "ภิกษุใดครองจีวรเช่นนี้ ภิกษุนั้นเป็นสมณะมหะคักดิ์" กล่าวว่ "ภิกษุใดใช้บาตร โอโลหะ กระบอกกรองน้ำ ผ้ากรองน้ำ กุญแจ ประคด รองเท้า เช่นนี้ ๆ ภิกษุนั้นเป็นสมณะมหะคักดิ์" พูดว่า "พระอุปัชฌายะ พระอาจารย์ ภิกษุร่วมอุปัชฌายะ ภิกษุร่วมอาจารย์ ภิกษุผู้เป็นมิตร ภิกษุผู้เป็นเกลอ ภิกษุผู้ชอบพอกัน ภิกษุผู้สหาย ของภิกษุใด เป็นอย่างนี้ ๆ ภิกษุใดอยู่ในวิหาร โรงยาว ปราสาท เรือนโล้น คูหา ที่เร้น กระท่อม เรือนยอด บัอม โรงกลม ศาลายาว โรงประชุม มณฑป โคนไม้ อย่างนี้ ๆ ภิกษุนั้นเป็นสมณะมหะคักดิ์" มิฉะนั้น เธอแสดงอาการที่น่าเกลียดหนักเข้า หน้าด้านเข้า ลวงเขามากเข้า พูดบ่อยซ้ำเข้า ก็เสนอหน้าตัวเอง กล่าวถ้อยคำที่ลึกลับซับซ้อนซ่อนเงื่อน เกี่ยวด้วยโลกุตตรธรรมและสุญญตา (พาดพิงตน) เช่นว่า "สมณะผู้ใดวิหารสมาบัติอันละเอียดเหล่านี้ อย่างนี้ ๆ" การสร้างทำหน้าที่ยิว ทำหน้าเบ้ ล่อลวงให้เขางงวยเช่นนี้อันใด นี้ท่านเรียกว่า กุหนัตถุที่นับว่าการพูดเลียบเคียง" ฯ

๑ ปาปิฉสเสว ปน สโต อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาธิคฺคปรีตีปนฺนวาจาย ตถา ตถา วิมฺหาปนํ
สามนฺตชฺชปฺนสงฺขาตํ กุหนฺวตฺตุนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ ยถาท ฯ ตตฺถ กตมํ สามนฺตชฺชปฺนสงฺขาตํ
กุหนฺวตฺตุนฺติ อีเชกฺจโจ ปาปิฉโฉ อิจฺฉापโกโต สมฺภาวนฺธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาเวสฺสตีติ
อริยธมฺมสนฺนิสฺสิตํ วาจํ ภาสติ โย เอวฺรูป จีวรํ ธาเรติ โส สมฺโณ มฺhesกฺโขติ ภณฺติ โย เอวฺรูป
ปตฺตํ โลหถาลกํ ฐมกรกํ ปรีสุสวานํ กุญฺจิกํ กายพฺพชฺชนํ อุปาหนํ ธาเรติ โส สมฺโณ มฺhesกฺโขติ
ภณฺติ ยสฺส เอวฺรูป อุปชฺฌมาโย อจฺริโย สมานุปชฺฌายโก สมานาจฺริยโก มิตฺโต สฺนฺทิกฺกุสฺส
สมฺภตฺโต สหาโย โย เอวฺรูป วิหารเ วสติ อชฺฌมฺโยเค ปาสาเท หมฺมียे คุหายํ เลณเ กุฎฺฐิยา
กุฎฺฐาคารเ อฏฺฐเ มาเฟ อฏฺฐณฺเ อุปฏฺฐานฺสาลาเย มณฺเชเป รุกฺขมฺมุเล วสติ โส สมฺโณ มฺhesกฺโขติ
ภณฺติ อถวา โกรชฺชิกฺโกโรชฺชีกิ ภากุฎฺฐิยาภากุฎฺฐิโย กุหฺกุเท ลปฺลเป มุขสมฺภาวิตเ อยํ สมฺโณ อิมาสํ
เอวฺรูปานํ สฺนฺตानํ วิหารสมฺปาตฺตินํ ลามิตฺติ ตาทิสํ คมฺภีรํ คุพฺพํ นฺปิณฺณํ ปฏฺิจจฺจนฺณํ โลกุตฺตร-
สฺสณฺณตฺตปฏฺิสฺสยฺตฺตํ ถถ กเถติ ยา เอวฺรฺปา ภากุฎฺฐิกา ภากุฎฺฐิยํ กุหนฺนา กุหายนา กุหิตตฺตํ อิทํ วุจฺจติ
สามนฺตชฺชปฺนสงฺขาตํ กุหนฺวตฺตุนฺติ ฯ

๑ ก็**การทำให้เขางงววย**ด้วยประการนั้น ๆ ด้วยวาจาแสดงการบรกรรมอุตริมนุสสรธรรม แห่งภิกษุผู้มีความปรารถนาลามกนั้นแล ฟังทราบว่าเป็นกุหนัตถุที่**นับว่าการพูดเลียบเคียง** ๆ เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า ฯ

๑ ปาปิฉสุเสว ปน สโต อุตตริมนุสสรธมมาธิคมปริทีปนวาจาย ตถา ตถา **วิมหาปณ**
สามนุตชปฺปนสงฺขาท กุหนวตฺถุนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ ยถาท ฯ

"ในวัตถุเหล่านั้น กุหนวัตถุที่นับว่าการพูดเลียบเคียงเป็นไฉน ? ภิกษุกลางรูปในพระศาสนา นี้ มีความปรารถนาลามก อันความอยากครอบงำ **มีประสงค์จะให้ยกย่อง** คิดว่า 'ชนจักยกย่องเราด้วยอาการอย่างนี้' แล้วกล่าวจา**อิง**อารยธรรม

ตตฺถ กตมํ สามนุตชปฺปนสงฺขาทํ กุหนวตฺถุ อิทฺเทจฺจ ปาปิฉฺโ จ อิจฺฉापโกโต **สมุภาวนาธิปฺปาย** เอวํ มํ ชโน **สมุภาเวสุสตีติ** อริยธมฺม**สนฺนิสุสตี** วาจํ ภาสตี

(คือ) พุดว่า "ภิกษุใดครองจีวรเช่นนี้ ภิกษุนั้นเป็นสมณะมหะคัถ์" กล่าวว่ "ภิกษุใดใช้บาตร โอโละหะ กระบอกรองน้ำ ผ้ากรองน้ำ กุญแจ ประคด รองเท้า เช่นนี้ ๆ ภิกษุนั้นเป็นสมณะมหะคัถ์"

โย เอวรูป จีวร ชาเรติ โส สมโณ มหะสกุโขติ **ภณติ** โย เอวรูป ปตฺตํ โโลหลลํ ฌมกรํ
ปริสฺสวานํ กุญฺจิกํ กายพฺนฺธํ อุปาหนํ ชาเรติ โส สมโณ มหะสกุโขติ **ภณติ**

พุดว่ "พระอุปัชฌายะ พระอาจารย์ ภิกษุร่วมอุปัชฌายะ ภิกษุร่วมอาจารย์ ภิกษุผู้เป็นมิตร **ภิกษุผู้เป็น
เกลอ ภิกษุผู้ชอบพอกัน** ภิกษุผู้สหาย ของภิกษุใด เป็นอย่างนี้ ๆ ภิกษุใดอยู่ในวิหาร **โรงยาว** ปราสาท
เรือนโล้น คูหา ที่เร้น กระท่อม เรือนยอด **ป้อม โรงกลม ศาลายาว** โรงประชุม มณฑป โคนไม้ อย่างนี้ ๆ
ภิกษุนั้นเป็นสมณะมหะคัถ์"

ยสฺส เอวรูปุ อูปชฌายโย อจฺริโย สมานุชฌายโก สมานาจฺริยโก มิตฺโต **สนฺทิฏฺฐโร** สมฺภตฺโต
สทาโย โย เอวรูปุ วิหาเร วสฺติ **อชฺฌมโยเค** ปาสาเท **หมฺมิเย** คุหายํ เลณเณ กุฎฺฐิยา กุฎฺฐาคาเร
อฏฺฐเ มาเพ **อฏฺฐณฺเ** อุปฏฺฐานสาลาเย มณฺฑปเ รุกฺขมฺมุเล วสฺติ โส สมโณ มหะสกุโขติ **ภณติ**

มีฉะนั้น เธอแสดงอาการที่น่าเกลียดหนักเข้า หน้าด้านเข้า ลวงเขามากเข้า พูดบ่อยซ้ำซ้ำ ก็เสนอหน้าตัวเอง กล่าวถ้อยคำที่ลึกลับซับซ้อนซ่อนเงื่อน เกี่ยวด้วยโลกุตตรธรรมและสุญญตา (ขาดพินิจ) เช่นว่า "สมณะผู้นี้ได้วิหารสมาบัติอันละเอียดเหล่านี้เป็นอย่างนี้ ๆ"

อถวา โกรชิกโกรชโก ภากุฎฺฐิภากุฎฺฐิโย กุทกุโห ลปฺลโป มุขสมุภาวิโต อโย สมโน อิมาสํ เอวรูปานํ สุตานํ วิหารสมาปตฺตินํ ลาภีติ ตาทิสํ คมภีรํ **คฺุพฺุหํ นิปฺุณํ** ปฏิจฺจนฺหนํ โลกุตฺตรสุญฺญตฺตปฏฺิสิยฺุตฺตํ กถํ กถเอติ

การแสวงทำหน้าที่ชั่ว ทำหน้าแบ **ล่อลวงให้เขางงวายนั่นนี่ใด** นี้ท่านเรียกว่า กุหนวัตถุที่นับว่าการพูดเลียบเคียง" ฯ

ยา เอวรูปา ภากุฎฺฐิกา ภากุฎฺฐิโย **กุหนา กุหายนา กุหิตตตํ** อิหํ วุจฺจติ สามนฺตชฺชปฺนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุนฺติ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑. พึงทราบอรรถาธิบายในเนมิตติกตานิเทศต่อไป ๆ กายกรรมและวจีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อันยังความหมายรู้ในอันให้ปัจจัย (แก่ตน) ให้เกิดแก่คนอื่น ๆ ชื่อว่า นิमितฺตํ (บุญไป) ๆ การที่ภิกษุเห็นเขา ถือขาหนีเยะเดินไป จึงทำนิमितโดยนัยว่า "ท่านทั้งหลายได้ของเคี้ยวอะไรมา" ดังนี้เป็นต้น ชื่อว่า นิमितฺตกมฺมํ (บอกไป) ๆ การพูดเกี่ยวกับปัจจัย ชื่อว่า โอภาโส (พูดเคาะ) ๆ การที่ภิกษุเห็นเด็กเลี้ยงโคแล้วแสรังถามว่า "ลูกโคเหล่านี้เป็นลูกโคนมหรือลูกโคเปรียง" เมื่อเขาตอบว่า "ลูกโคนมเจ้าข้า" แล้วทำโอภาสมืออันพูดเคาะได้โดยนัยว่า "ไม่ใช่ลูกโคนมกระมัง ถ้าเป็นลูกโคนม พวกภิกษุคงได้นมสดบ้าง" ดังนี้เป็นต้น จนเด็กเหล่านั้นต้องไปบอกบิดามารดาให้ถวายนมสด (แก่เธอ) เป็นอาทิ ชื่อว่า โอภาสกมฺมํ (พูดเคาะได้) ๆ การพูดเฉียด (วัตถุที่ประสงค์) ชื่อว่า สามนฺตชฺชปฺปา (การพูดเลียบเคียง) ๆ ก็ใหม่ทีนี้ควร จะเล่าเรื่องภิกษุชู้ตั้น (มาสาธก) ๆ

ได้ยินว่า ภิกษุชู้ตั้นใครจะฉันอาหาร จึงเข้าไปสู่เรือน (ของอุปลงฺกยิกา) แล้วนั่งลง ๆ หญิงแม่เรือน เห็นภิกษุนั้นแล้ว ไม่อยากจะให้ จึงเสพูดว่า "ข้าวสารไม่มี" ทำที่จะไปหาข้าวสาร ไปสู่เรือนของคน ที่คุ้นเคยกันเสีย ๆ ภิกษุเข้าไปในห้องมองดูไป พบท่อน้อยที่ซอกประตู เห็นน้ำอ้อยบในภาชนะ เห็นปลาแห้งในตระกร้า เห็นข้าวสารในหม้อ เห็นเปรียงในกระออมแล้วออกมานั่งอยู่ ๆ หญิงแม่เรือน (กลับ) มาถึง แสร้งบอกว่าไม่ได้ข้าวสาร ๆ ภิกษุก็พูดขึ้นว่า "อุบาสิกา ฉันเห็นกลางก่อนแล้ว รู้ว่าวันนี้ภิกษาจักไม่ สำเร็จ" ๆ หญิงแม่เรือนถามว่า "ล้างอะไร เจ้าข้า" ๆ ภิกษุว่า "ฉันเห็นงูคล้ายท่อน้อยที่เก็บไว้ซอกประตู คิดจะตีมัน มองดูไปก็เห็นพังพานซึ่งคล้ายกับปลาแห้งที่เก็บไว้ในตระกร้า อันงูนั้นมันถูกประหารด้วยก้อน หินและก้อนดิน ซึ่งคล้ายก้อนน้ำอ้อยบที่วางไว้ในภาชนะ ทำ (แม่) ขึ้น เมื่อมันจะกัดก้อนดินนั้น ก็เห็นเขี้ยวของมันคล้ายเมล็ดข้าวสารในหม้อ พอเคืองจัด (ก็เห็น) น้ำลายเจือด้วยพิษที่ออกจากปากของ มันคล้ายกับเปรียงที่ใส่ไว้ในกระออม" ๆ หญิงแม่เรือนนั้นเห็นว่าไม่อาจจะลวงคนหัวโล้นได้ จึงถวายน้อย แล้วหุงข้าวถวายพร้อมกับเปรียงน้ำอ้อยบและปลา ฉะนั้นแล ๆ การพูดเฉียดอย่างนี้ พึงทราบ ว่า สามนฺตชฺชปฺปา (พูดเลียบเคียง) ๆ พูดล่อไปล่อมาเอาจนได้ปัจจัยนั้น ชื่อว่า "ปริกถา" (พูดหวานล่อ) ๆ

๑ เนมิตฺติกตานิหฺเทศ ๑ นิमितฺตุนฺติ ยงฺกิญฺจิ ปเรสํ ปจฺจยทานสญฺญาชนกํ กายวจฺจิกมฺมํ ๑
นิमितฺตกมฺมุนฺติ ขาทนฺนํ คเหตฺวา คจฺจนฺเต ทิสฺวา กิ ขาทนฺนํ ลภิตฺถาติอาทินา นเยน นิमितฺตกรณํ ๑
โอบาสิตฺติ ปจฺจยปฏิสฺยตฺตกถา ๑ โอบาสกมฺมุนฺติ วจฺจปาลเก ทิสฺวา กิ อิเม วจฺจ ชีรโควจฺจ
อุทาทุ ตกฺกโควจฺจติ ปุจฺจิตฺวา ชีรโควจฺจ ฆนฺเตติ วุตฺเต น ชีรโควจฺจ ยถิ ชีรโควจฺจ สियฺ
ภิกฺขุปี ชีรํ ลภายฺยุนฺติ เอวมาทินา นเยน เตสํ ทารกานํ มาตาปีตุนํ นิเวเทตฺวา ชีรทาปนาทิกํ
โอบาสกรณํ ๑ สามนฺตชฺปปติ สมีปี กตฺวา ชฺปปนํ ๑ กุลฺลภิกฺกชฺวตฺถุ เจตฺถ กเถตฺตพฺพํ ๑

กุลฺลปโก กิร ภิกฺขุ ภูณฺชิตฺตกาโม เคหํ ปวิสิตฺวา นิสฺสีทิ ๑ ตํ ทิสฺวา อทาตฺตูกามา ฆรณิ
ตถฺนฺทูลา นตฺถิตฺติ ฆนฺนฺตี ตถฺนฺทฺลเ อาหริตฺตูกามา วิย ปภฺวิวิสฺสทฺฆรํ คตา ๑ ภิกฺขุ อนุโตคพฺภํ
ปวิสิตฺวา โอลเณนโต กวาวฺโกเณ อุจฺจํ ภาชนเ คพฺพิ ปภฺเว โลณฺมจฺจผาเล กุมฺภियํ ตถฺนฺทฺลเ ฆณฺ
ฆตํ ทิสฺวา นิภฺขมิตฺวา นิสฺสีทิ ๑ ฆรณิ ตถฺนฺทฺลเ นาลตฺถุนฺติ อาคตา ๑ ภิกฺขุ อุปาสิเก อชฺช ภิกฺขา
น สมฺปชฺชิสฺสตีติ ปภฺวิกจฺเจว นิमितฺตํ อทฺทสนฺติ อาห ๑ กิ ฆนฺเตติ ๑ กวาวฺโกเณ นิภฺขิตฺตอุจฺจํ
วิย สฺปปี อทฺทสํ ตํ ปหริสฺสามีติ โอลเณนโต ภาชนเ ฐฺปิตฺคพฺพิณฺนฺทฺเกน วิย ปาสาณเลทฺทฺเกน
เตน ปทฺฐน สฺปเปน กตํ ปภฺเว นิภฺขิตฺตโลณฺมจฺจผาลสฺทิสํ ผณํ ตสฺส ตํ เลทฺทฺทํ ๑ สฺติตฺตูกามสฺส
กุมฺภिया ตถฺนฺทูลสฺทิสเ ทนฺเต อถสฺส กุปิตฺสส ฆณฺ ปภฺขิตฺตฆตสฺทิสํ มุขโต นิภฺขมฺนตํ วิสฺมิสฺสกํ
เชพฺพนฺติ ๑ สฺา น สกฺกา มุณฺนทกํ วณฺเจตฺตุนฺติ อุจฺจํ ทตฺวา โอนนํ ปจิตฺวา ฆตคฺคพฺพมฺเจหิ สทฺธี
อทาสีติ ๑ เอวํ สมีปี กตฺวา ชฺปปนํ สามนฺตชฺปปติ เวทิตฺตพฺพํ ๑ ปริกถาติ ยถา ตํ ลภติ ตถา
ปวิวตฺเตตฺวา ปวิวตฺเตตฺวา กถนฺนฺติ ๑

๑ พึงทราบบรรดาธิบายในเนมิตติกตานิเทศต่อไป ๆ กายกรรมและวจีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง **อันยังความหมายรู้ในอันให้ปัจจัย (แก่ตน) ให้เกิดแก่คนอื่น** ๆ ชื่อว่า นิमितต์ (บู้ยบู้) ๆ **การที่**ภิกษุเห็น เขาถือขาทนียะเดินไป จึง**ทำนิमित**โดยนัยว่า "ท่านทั้งหลาย**ได้**ของเคี้ยวอะโรมา" ดังนี้เป็นต้น ชื่อว่า นิमितตกมม (บอกรบ) ๆ **การพูด**เกี่ยวกับปัจจัย ชื่อว่า โอบาโส (พูดเคาะ) ๆ

๑ เนมิตติกตานิเทศ ๆ นิमितตุนติ ยงกัญจิ ปเรส **ปัจจัยทานสญญาชนก** กายวิจิมม ๆ นิमितตกมมุนติ ขาทนีย คเหตุวา คจจนเต ทิสฺวา กิ ขาทนีย **ลภิตถา**ติอาทินา นเยน **นิमितตกรณ** ๆ โอบาโสติ ปัจจยปฏิสยุตตถา ๆ

การที่ภิกษุเห็นเด็กเลี้ยงโคแล้วสร้างถามว่า "ลูกโคเหล่านี้เป็น**ลูกโคนมหรือลูกโคเปรี้ยว**" เมื่อเขาตอบว่า "ลูกโคนมเจ้าข้า" แล้ว**ทำโอบาส**มีอันพูดเคาะได้โดยนัยว่า "ไม่ใช่ลูกโคนมกระมัง **ถ้า**เป็นลูกโคนม พวกภิกษุคงได้นมสดบ้าง" ดังนี้เป็นต้น จนเด็กเหล่านั้นต้อง**ไปบอก**บิดามารดาให้ถวายนมสด (แก่เธอ) เป็นอาทิ ชื่อว่า โอบาสกมม (พูดเคาะได้) ๆ

โอบาสกมมุนติ วจฺจปาลเก ทิสฺวา กิ อิเม วจฺจ **ชีรโควจจ** อุทาทุ **ตถกโควจจ**ติ ปุจฺจิตฺวา ชีรโควจจ ฆนเตติ วุตเต น ชีรโควจจ **ยทิ** ชีรโควจจ สियํ ภิกฺขุปี ชีรํ ลภายฺยุนฺติ เอวมาทินา นเยน เตสํ ทารกานํ มาตาปีตุนํ **นิเวเตตวา** ชีรทาปนาทิกํ **โอบาสกรณ** ๆ

การพูดเฉียด (วัตถุที่ประสงค์) ชื่อว่า สามนตชปปา (การพูดเลียบเคียง) ฯ ก็ในบพนี้ควรจะเล่าเรื่องภิกษุ-
ชู้ตั้น (มาสาธก) ฯ

สามนตชปปาติ สมีปี กตวา ชปฺปํ ฯ กุลุปกภิกขุวัตถุ เจตถ กเถตพฺพํ ฯ

ได้ยินว่า ภิกษุชู้ตั้นใครจะฉันอาหาร จึงเข้าไปสู่เรือน (ของอุบลายิกา) แล้วนั่งลง ฯ หญิงแม่เรือนเห็นภิกษุ
นั้นแล้ว ไม่อยากจะให้ จึงเสพพูดว่า "ข้าวสารไม่มี" ทำทีจะไปหาข้าวสาร ไปสู่เรือนของคนี่คุ่นเคยกัน
เสีย ฯ

กุลุปโก กิร ภิกขุ ภูณชิตุกาโม เคหํ ปริสิตฺวา นิสีทิ ฯ ตํ ทิสฺวา อทาทุกามา ฆรณิ ตถฺตุลา
นตฺถิตฺติ ภณฺหนฺตี ตถฺตุเล อหริตฺตุกามา วีย **ปฏฺวิสฺสภฺขรํ** คตา ฯ

ภิกษุเข้าไปในห้องมองดูไป พบ**ท่อนอ้อยที่ชอกประตู** เห็นน้ำอ้อยงปในภาชนะ เห็น**ปลาแห้ง**ในตระกร้า เห็นข้าวสารในหม้อ เห็น**เปรียง**ในกระออมแล้วออกมานั่งอยู่ ฯ หญิงแม่เรือน (กลับ) มาถึง แสร้งบอกว่าไม่ได้ข้าวสาร ฯ ภิกษุก็พูดขึ้นว่า"อุบาสิก้า ฉันเห็นลางก่อนแล้ว รู้ว่าวันนี้ภิกษาก็กไม่สำเร็จ" ฯ หญิงแม่เรือนถามว่า "ลางอะไร เจ้าข้า" ฯ

ภิกษุ อนุโตคพรมั ปริสิตวา โอลเณโต **กวางโกเณ** **อุจจุ** ภาชนะ คุพี ปิฎเเก **โลณมจจมาเล** กุมภียั ตถุสุเล ฆณ **มต** ทิสวา นิภขมิตวา นิสสิทิ ฯ ฆรณิ ตถุสุเล นาลตถนติ อาคตา ฯ ภิกษุ อุปาสิกเ อชช ภิกขา น สมปชชิสสตีติ ปฏิกจเวจ **นิมิตต** อททสนุติ อาท ฯ กิ ฆนตติ ฯ

ภิกษุว่า "ฉันเห็น**กล้วย**ท่อนอ้อยที่เก็บไว้ชอกประตู **คิดจะตีมัน** มองดูไปก็เห็น**ฟางพาน**ซึ่งคล้ายกับปลาแห้งที่เก็บไว้ในตระกร้า อันงูนั้นมันถูกประหารด้วยก้อนหินและก้อนดิน **ซึ่งคล้ายก้อน**น้ำอ้อยงปที่วางไว้ในภาชนะ ทำ (แม่) ขึ้น เมื่อมันจะกัดก้อนดินนั้น ก็เห็นเขียวของมันคล้ายเมล็ดข้าวสารในหม้อ พอเคืองจัด (ก็เห็น) น้ำลาย**เจือด้วยพิษ**ที่ออกจากปากของมันคล้ายกับเปรียงที่ใส่ไว้ในกระออม" ฯ

กวางโกเณ นิภขิตตอุจจุ **วีย** สปปิ อททส ตั ปหริสสามีติ โอลเณโต ภาชนะ ฐปิตคุพี**ปิณฑเณ** **วีย** ปาสถนเลทตูกเณ เตน ปทณฺเณ สปปเณ กต ปิฎเเก นิภขิตตโลณมจจมาลสทิส **ผณ** ตสส ตั เลทตุ ทิสิตุกามสส กุมภียา ตถุสุลสทิส เทเต **อถสส** กุปิตสส ฆณ ปกขิตตมตสทิส มุขโต นิภขมณต **วิสมิสส**กั เขพินติ ฯ

หญิงแม่เรือนนั้นเห็นว่าไม่อาจจะลง**คนหัวโล้น**ได้ จึงถวายเป็นอัยแล้วหุงข้าวถวายพร้อมกับเบรียงน้ำอย่างบ
และปลา **จะนี้แล** ๖ การพูดเยียดอย่างนี้ ฟังทราบว่าเป็นสามนุตชปา (พูดเสียบเคียง) ๖ พูดล้อมไปล้อมมา
เอานได้ปัจจัยนั้น ชื่อว่า "ปริกธา" (พูดหว่านล้อม) ๖

สา น สกกา **มฤทกา** วนเจตุนติ อัจฉุ ทตวา โอนัน ปจิตวา สมตคูปมจเจหิ สหฐิ อทาสีติ ๖
เอว สมิปี กตวา ชปปนํ สามนุตชปาติ เวทิตพพํ ๖ ปริกธาติ **ยถา** ตํ ลภาติ **ตถา** ปริวตเตตวา
ปริวตเตตวา กถนนติ ๖

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ บทว่า บิณฑบาต ได้แก่ อาหารอย่างใดอย่างหนึ่ง ๆ ก็อาหารอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านเรียกว่า บิณฑบาต เพราะอาหารนั้นตกลงในบาตรของภิกษุโดยการภิกษาจาร ๆ อีกนัยหนึ่ง ความตกลงแห่ง ก้อนข้าวทั้งหลาย อธิบายว่า ความประชุมกัน ความรวมกันแห่งภิกษาทั้งหลายที่ภิกษุได้แล้วในที่นั้น ๆ ชื่อว่า บิณฑบาต ๆ บทว่า เหน ทวาย คือ เพื่อกะ ๑ อธิบายว่า มุ่งจะเล่นเช่นดังทารกทั้งหลายมีคามทารก เป็นต้นหามิได้ ๆ บทว่า น มทาย คือ เพื่อกะ ๑ อธิบายว่า มุ่งมัวเมาในกำลังกาย และมุ่งมัวเมาในความ เป็นผู้ชาย เช่นดังพวกนักมวยเป็นต้นหามิได้ ๆ บทว่า น มณฺทนาย คือ เพื่อกะ ๑ อธิบายว่า มุ่งทำภาวะคือการทำอวัยวะใหญ่ให้อิ่มเอิบ เช่นดังหญิงสาววังและหญิงแพศยาเป็นต้นหามิได้ ๆ บทว่า น วิภูสนาย คือ เพื่อกะ ๑ อธิบายว่า มุ่งความมีนวิวรรณสดใส เช่นดังตัวละครและตัวละครบำเพ็ญเป็นต้น หามิได้ ๆ อนึ่ง บัณฑิตพึงทราบว่ ใน ๔ บทนั้น บทว่า เหน ทวาย นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเพื่อละ ความเป็นอุปนิสัยแห่งโมหะ ๆ บทว่า น มทาย นั้น ตรัสเพื่อละความเป็นอุปนิสัยแห่งโทสะ ๆ สองบทว่า น มณฺทนาย น วิภูสนาย นั้น ตรัสเพื่อละความเป็นอุปนิสัยแห่งราคะ ๆ อนึ่ง สองบทว่า เหน ทวาย น มทาย นี้ ตรัสเพื่อกันความเกิดขึ้นแห่งสังโยชน์สำหรับตน ๆ สองบทว่า น มณฺทนาย น วิภูสนาย นี้ ตรัสเพื่อกันความเกิดขึ้นแห่งสังโยชน์สำหรับคนอื่นด้วย ๆ อนึ่ง การละโยนิโสปฏิบัติ และกามสุขัลลิกา- นุโยค ก็เป็นอันตรัสด้วยบททั้ง ๔ นั้น ด้วย ๆ บทว่า ยาวเทว มีอธิบายดังกล่าวแล้วนั้นแล ๆ บทว่า อิมสฺส กายสฺส คือ แห่งรูปกายอันประกอบด้วยมหาภูต ๔ นี้ ๆ บทว่า จิตฺติยา คือ เพื่อตั้งอยู่โดยต่อเนื่องกันไป ๆ บทว่า ยาปนาย คือ เพื่อความไม่ขาดสายแห่งความเป็นไป หรือเพื่อตั้งอยู่ตลอดกาลนาน ๆ จจริงอยู่ ภิกษุนี้ ย่อมเสพบิณฑบาตเพื่อความตั้งอยู่แห่งกาย และเพื่อความเป็นไปได้ เหมือนเจ้าของเรือนชำระดูค้ำเรือน และเหมือนพ่อค้าเกวียนหยอดเพลากะวียน ฉะนั้น ทำไซ้เพื่อเล่น เพื่อกะ เพื่อตักแต่งและประเทือง- ผิวไม้ ๆ อีกนัยหนึ่ง พึงทราบว่ คำว่า จิตฺติ นี้ เป็นชื่อของชีวิตินทรีย์ เพราะเหตุนี้ ด้วยคำว่า อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา ยาปนาย เพียงเท่านี้ จึงมีคำอธิบายว่า "เพื่อยังชีวิตินทรีย์แห่งกายนี้ให้เป็นไป" ดังนี้ก็ได้ ๆ

๑ ปิณฑปาตุนฺติ ยงฺกิญฺจि ออาหารํ ฯ โย หิ โภจฺจि ออาหารโร ภิกฺขุโน ปิณฑฺโหลยฺน ปตฺเต
ปตฺติตฺตฺตา ปิณฑฺปาโตติ วุจฺจติ ฯ ปิณฑฺพานํ วา ปาโต ปิณฑฺปาโต ฯ ตตฺถ ตตฺถ ลทฺธานํ ภิกฺขานํ
สนฺหิปาโต สฺมุโหติ วุตฺตํ โหติ ฯ เหนว ทวายติ น คามทารกาทย โวย ทวตฺถํ ฯ กิพฺพานิมิตฺตุนฺติ
วุตฺตํ โหติ ฯ น มทายติ น มฺภูลฺลิกมฺลลาทย โวย มทตฺถํ ฯ พลมทนิมิตฺตํ โปริสมทนิมิตฺตญฺจติ
วุตฺตํ โหติ ฯ น มณฺทนายติ น อนฺเตปรุกเวสียาทย โวย มณฺทนตฺถํ ฯ อญฺคปจฺจฺจฺจฺจฺจํ ปีนน-
ภาวนิมิตฺตุนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ น วิภฺวณายติ น ญฺญนจฺจกาทย โวย วิภฺวณตฺถํ ฯ ปสนฺนจฺจ-
วณฺณตานิมิตฺตุนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ เอตฺถ จ เหนว ทวายติ เอตํ โมหุปนิสฺสยปฺปทานตฺถํ วุตฺตํ ฯ
น มทายติ เอตํ โทสฺสนิสฺสยปฺปทานตฺถํ ฯ น มณฺทนาย น วิภฺวณายติ เอตํ ราคุป-
นิสฺสยปฺปทานตฺถํ ฯ เหนว ทวาย น มทายติ เจตํ อตฺตโน สฺยฺชนุปฺตติปฺปฏิเสธนตฺถํ ฯ น
มณฺทนาย น วิภฺวณายติ เอตํ ปรสฺสปี สฺยฺชนุปฺตติปฺปฏิเสธนตฺถํ ฯ จตฺุหิปี เจเตหิ อโยนฺโส
ปฺปฏิปฺตติยา กามสฺขลฺลิกานุโยคสฺส จ ปหานํ วุตฺตุนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ ยาวทวาทิ วุตฺตตฺถเมว ฯ
อิมสฺส กายสฺสชาติ เอตสฺส จาตุมฺมหาภูติกสฺส รูปกายสฺส ฯ จิตฺติยาติ ปพฺพญฺจฺจิตฺตํ ฯ ยาปนายติ
ปวตฺติยา อวิจฺเจตฺถํ จิรกาลญฺจฺจิตฺตํ วา ฯ ฆรฺรูปตฺถมฺภามิว หิ ชินฺณฆรฺสสามิโก อกฺขพฺภณฺชนมิว
จ สากฺกฺโก กายสฺส จิตฺตํ ยาปนตฺถญฺเจส ปิณฑฺปาตํ ปฺปฏิเสวติ น ทวมทมณฺทนวิภฺวณตฺถํ ฯ
อปิจ จิตฺตี ชิวิตินฺทริยสฺสเสตํ อธิวจฺนํ ตสฺมา อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา ยาปนายติ เอตฺตาวตา เอตสฺส
กายสฺส ชิวิตินฺทริยปวตฺตาปนตฺถนฺติปิ วุตฺตํ โหตีติ เวทิตพฺพํ ฯ

บทว่า **บิณฑบาต** ได้แก่อาหารอย่างใดอย่างหนึ่ง ๆ ก็อาหารอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านเรียกว่า **บิณฑบาต** เพราะอาหารนั้นตกลงในบาตรของภิกษุ**โดยการภิกษาจาร** ๆ อีกนัยหนึ่ง **ความตกลง**แห่งก้อนข้าวทั้งหลาย **อธิบายว่า ความประชุมกัน ความรวมกัน**แห่งภิกษาทั้งหลายที่ภิกษุได้แล้วในที่นั้น ๆ ชื่อว่า **บิณฑบาต** ๆ

บิณฑบาตนฺติ ยงฺกิญฺจि ออาหารํ ๆ โย หิ โภจि ออาหารโ ภิกฺขุโน **บิณฑุโทเลฺยน** ปตฺเต ปติตตฺตา **บิณฑุปาโตติ** วุจฺจติ ๆ **บิณฑานํ** वा **ปาโต** **บิณฑุปาโต** ๆ ตตฺถ ตตฺถ **ลฺหฺทานํ** ภิกฺขานํ **สนฺนิปาโต** **สมฺโพติ** **วฺตุตํ** **โหติ** ๆ

บทว่า **เนว ทวาย** คือ เพื่อกะ ๑ อธิบายว่า **มุ่งจะเล่นเช่นดัง** ทารกทั้งหลายมีคามทารกเป็นต้นหามิได้ ๑
บทว่า **น มทาย** คือเพื่อกะ ๑ อธิบายว่า **มุ่งมัวเมาในกำลังกาย และมุ่งมัวเมาในความเป็นผู้ชาย เช่นดัง** **พวกนักมวยเป็นต้น**หามิได้ ๑ บทว่า **น มณฺทนาย** คือเพื่อกะ ๑ อธิบายว่า **มุ่งทำภาวะคือการทำ** **อวัยวะใหญ่ให้อิ่มเอิบ เช่นดังหญิงสาววังและหญิงแพศยาเป็นต้น**หามิได้ ๑ บทว่า **น วิภูสนาย** คือ **เพื่อกะ** ๑ อธิบายว่า **มุ่งความมีจวีรรณสดใส เช่นดังตัวละครและตัวละครำเป็นต้น**หามิได้ ๑

เนว ทวายติ น คามทารกาทย **วिय** ทวตฺถํ ๆ **กีฬานิमितฺต**นฺติ **วฺตุตํ** **โหติ** ๆ
น มทายติ น **มฺภูฏิกมฺลลา**ทย **วिय** มทตฺถํ ๆ **พลมท**นิमितฺตํ **ปฺริสมท**นิमितฺตญฺจติ **วฺตุตํ** **โหติ** ๆ **น มณฺท**นายติ น **อนฺเตปรุก**เวสิยาทย **วिय** มณฺทตฺถํ ๆ
องคปจฺจจฺจนํ **ปีน**นภาวนิमितฺตนฺติ **วฺตุตํ** **โหติ** ๆ **น วิภู**สนายติ น **นฺฏ**นจฺจกาทย **วिय** **วิภู**สตฺถํ ๆ **ปส**นฺนจฺจวิภูณฺตานิमितฺตนฺติ **วฺตุตํ** **โหติ** ๆ

อนึ่ง **บัณฑิตพึงทราบ**ว่าใน ๔ บทนั้น บทว่า **เนว ทวาย** นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส**เพื่อ**ละความเป็นอุปนิสัยแห่งโมหะ ๑ บทว่า **น มทาย** นั้น ตรัส**เพื่อ**ละความเป็นอุปนิสัยแห่งโทสะ ๑ สองบทว่า **น มนุทนาย น วิภูสนาย** นั้น ตรัส**เพื่อ**ละความเป็นอุปนิสัยแห่งราคะ ๑ อนึ่ง สองบทว่า **เนว ทวาย น มทาย** นี้ ตรัส**เพื่อกัน**ความเกิดขึ้นแห่งสังโยชน์สำหรับตน ๑ สองบทว่า **น มนุทนาย น วิภูสนาย**นี้ ตรัส**เพื่อกัน**ความเกิดขึ้นแห่งสังโยชน์สำหรับคนอื่นด้วย ๑ อนึ่ง **การละ**อโยนิโสปฏิบัติ และกามสุขัลลิกานุโยค ก็เป็นอันตรัสด้วยบททั้ง ๔ นั้นด้วย ๑

เอตถ จ **เนว ทวายาติ** เอตํ โมหุปนิสฺสยปปหानตฺถํ วุตตํ ๑ **น มทายาติ** เอตํ โทสฺสปนิสฺสยปปหानตฺถํ ๑ **น มนุทนาย น วิภูสนายาติ** เอตํ รากุปนนิสฺสยปปหानตฺถํ ๑ **เนว ทวาย น มทายาติ** เจตํ อตฺตโน สโยชนุปรตฺติปฏิเสธนตฺถํ ๑ **น มนุทนาย น วิภูสนายาติ** เอตํ ปรสฺสปิ สโยชนุปรตฺติปฏิเสธนตฺถํ ๑ จตุหิปี เจเตหิ อโยนิโส ปฏิปรตฺติยา กามสุขัลลิกานุโยคสฺส จ **ปหานํ** วุตฺตนฺติ **เวทิตพฺพํ** ๑

บทว่า **ยาวเทว** มีอธิบายดังกล่าวแล้วนั้นแล ๑ บทว่า **อิมสฺส กายสฺส** คือแห่งรูปกาย**อันประกอบด้วยมหาภูต ๔** นี้ ๑ บทว่า **ฐิตียา** คือเพื่อตั้งอยู่โดยต่อเนื่องกันไป ๑ บทว่า **ยาปนาย** คือ**เพื่อความไม่ขาดสาย**แห่งความเป็นไป หรือเพื่อตั้งอยู่ตลอดกาลนาน ๑ จริงอยู่ **ภิกษุ**นี้ย่อมเสพบิณฑบาต**เพื่อความตั้งอยู่**แห่งกาย และ**เพื่อความเป็นไป**ได้ **เหมือน**เจ้าของเรือนชำระ**ค้ำเรือน** และ**เหมือน**พ่อค้าเกวียน**หยุดเพลาเกวียนจะนั้น** หารือ**เพื่อ**เล่น **เพื่อ**เมา **เพื่อ**ตกแต่งและ**ประเทืองผิว**ไม่ ๑

ยาวเทวาติ วุตฺตตฺถเมว ๑ **อิมสฺส กายสฺส**ธาติ เอตสฺส **จาตุมฺมหาภูติกสฺส** รูปกายสฺส ๑ **ฐิตียาติ** ปพฺพณฺฐิติตฺตํ ๑ **ยาปนายาติ** ปวตฺติยา **อวิจฺเจตฺถํ** จิรกาลฐิติตฺตํ วา ๑ **มรฺอุปฺตมฺภมิว** ทิ ชินฺณมฺภรฺสสามิโก **อกฺขพฺภณฺชนมิว** จ สากฺกฺวิโก กายสฺส **ฐิติตฺถํ** **ยาปนตฺถญฺเจส** ปิณฺฑปาทํ ปฏิเสวติ น **ทวมทมนุทนายวิภูสนตฺถํ** ๑

อีกนัยหนึ่ง **พึงทราบ**ว่า คำว่า **จิต** นี้ เป็นชื่อของชีวิตินทรีย์ เพราะเหตุนั้น ด้วยคำว่า **อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา** **ยาปนาย** เพียงเท่านั้น จึงมีคำอธิบายว่า "**เพื่อยังชีวิตินทรีย์แห่งกายนี้ให้เป็นไป**" ดังนี้ก็ได้ ๕

อปิ จ **จิตฺติ** ชีวิตินทรียสเสตํ อธิวํ ๓ สฺมา **อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา** ยาปนายาติ
เอตตาวตา เอตสฺส กายสฺส ชีวิตินทรีย**ปวัตตฺวาปนตฺถนฺตปิ** วุตฺตํ โหตีติ **เวทิตพฺพ** ๕

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ อีกนัยหนึ่ง พึงทราบอรรถาธิบายในข้อนี้ว่า "เวทนาใดที่ท่านเรียกว่าเวทนาเก่า เพราะอาศัยการบริโภคของอันไม่เป็นสัปายะและบริโภคเกินประมาณในปัจจุบันเกิดขึ้น ด้วยอำนาจกรรมเก่าเป็นปัจจัย เราเมื่อยังปัจจัยแห่งเวทนาเก่านั้นให้เสื่อมไป ด้วยบริโภคอาหารที่เป็นสัปายะและบริโภคพอประมาณ ชื่อว่าย่อมกำจัดเวทนาเก่านั้นเสียได้ด้วย และเวทนาใดที่เรียกว่า เวทนาใหม่ เพราะอาศัยก่อกรรมคือการบริโภคที่ไม่ชอบ ซึ่งตนกระทำในบัดนี้ เกิดขึ้นต่อไป เราเมื่อไม่ให้มูลแห่งเวทนาใหม่นั้นเกิดขึ้น ด้วยอำนาจแห่งการบริโภคชอบ ชื่อว่าจักไม่ยังเวทนาใหม่นั้นให้เกิดขึ้นด้วย" ดังนี้ ก็ได้ ๗ ก็แล การถือความบริโภคชอบ การละอัตตกลิณณานุโยค และการไม่ละเลยสุขอันชอบธรรม พึงทราบว่า เป็นอันทรงแสดงครบแล้ว ด้วยปาฐะเพียง ๒ ข้อนี้ ๗ ข้อว่า ยาทธา จ เม ภวิสฺสติ ความว่า ภิกษุคิดว่า 'ด้วยการบริโภคพอประมาณ ความเป็นไปกล่าวคือความดำเนินไปตลอดกาลนาน เพราะความไม่มีอันตรายที่จะเข้ามาตัดรอนชีวิตินทรีย์ หรือจะบั่นทอนอริยาบถจักมีแก่เรา อนึ่งว่า จักมีแก่ร่างกายของเรามีความเป็นไปเนื่องด้วยปัจจัยนี้ด้วย' ดังนี้แล้วเสพเหมือนคนมีโรคเรื้อรังเสพยาแก้โรคฉะนั้น ๗ สองบทว่า อนวชฺชตา จ ฆาสฺวิทาโร จ ความว่า ภิกษุคิดว่า 'ความหาโทษมิได้จักมีแก่เรา ด้วยเว้นการแสวงหาการรับและการบริโภคที่มิชอบเสีย และความอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา ด้วยบริโภคพอประมาณ' ดังนี้ ๗ นัยหนึ่งว่า "ความหาโทษมิได้ โดยไม่มีโทษต่าง ๆ เช่นความกระสันความครั่นความอึดอัดความถูกผู้รู้ตีเตียนเป็นต้น เพราะบริโภคของที่ไม่เป็นสัปายะและบริโภคเกินประมาณเป็นปัจจัย จักมีแก่เรา และความผาสุกโดยมีร่างกายแข็งแรง เพราะบริโภคอาหารที่เป็นสัปายะและบริโภคพอประมาณเป็นปัจจัย จักมีแก่เรา" ดังนี้บ้าง ๗ นัยหนึ่งว่า "ความหาโทษมิได้ โดยละสุขในการนอนสุขในการเอกเขนกสุขในการหลับเสียได้ จักมีแก่เรา ด้วยเว้นบริโภคอาหารตามที่ต้องการจนเต็มท้อง และความผาสุก โดยอริยาบถ ๔ ดำเนินไปสมประกอบจักมีแก่เรา ด้วยบริโภคอาหารให้หย่อนไว้สัก ๔ - ๕ คำ" ดังนี้บ้างแล้วเสพ ๗ สมดังคำประพันธ์ที่กล่าวไว้ว่า

โยคาวจรภิกษุพึงเลิกบริโภค (ก่อนจะอิม)

๔ - ๕ คำ แล้วดื่ม น้ำ การบริโภคเพียงเท่านี้

ก็พอแล้วเพื่อความอยู่ผาสุก แห่งภิกษุผู้มีตน

ส่งไปแล้ว ดังนี้ ๗

การกำหนดถือเอาประโยชน์ และข้อปฏิบัติสายกลาง พึงทราบว่า เป็นอันทรงแสดงแล้วด้วยปาฐะเพียง ๓ บทนี้ ๗

๑ อถวา ยา อรุณา อสปายปริमितโฆชนํ นิสสัย ปุราณกมมปจฺจยวเสน อุปฺปชฺชนโต
ปุราณเวหนาทิ วุจฺจติ สปายปริमितโฆชนเนน ตสฺสา ปจฺจยํ วินาเสนฺโต ตํ ปุราณญจ เวหนํ
ปฏฺิหงฺขามิ ยาจายํ อรุณา กตํ อยฺยตฺตปริโฆคกมฺมุปจฺยํ นิสสัย อายตี อุปฺปชฺชนโต นวเวหนาทิ
วุจฺจติ ยฺยตฺตปริโฆควเสน ตสฺสา มฺลํ อนิพฺพตฺเตนโต ตํ นวญจ เวหนํ น อุปฺปาเทสฺสามีติ
เอวมเปตฺถ อตฺถิ ฏฺฐุฬฺโพนํ ๑ เอตฺตาวตา จ ยฺยตฺตปริโฆคสฺงคฺโห อตฺตกิลมณานฺโวยคปฺปหานํ
ธมฺมิทฺถุชฺชาปริจฺจาโค จ ปรีทึปิต ฺโหตีติ เวทิตฺตฺทพฺโพ ๑ ยาทฺรา จ เม ภาวิสฺสตีติ ปริमितปริโฆเคน
ชีวิตินฺทฺริยฺยฺเจทกสฺส อิริยาปถณฺนชฺนทฺสส วา ปรีสฺสยสฺส อภาวโต จิรกาลคฺมนสฺงขาทา ยาทฺรา จ
เม ภาวิสฺสตี อิมสฺส ปจฺจยายตฺตวฺยตฺติโน กายสฺสาตีปิ ปฏฺิเสวตี ยาปฺยโรคึ วีย ตปฺปจฺจยํ ๑
อนวชฺชตา จ ภาสฺสูวิหาโร จาตี อยฺยตฺตปริเยสนปฏฺิคฺคณฺนปริโฆคปริวชฺชเนน อนวชฺชตา ปริमित-
ปริโฆเคน ภาสฺสูวิหาโร ๑ อสปายปริमितโฆชนปจฺจยา อรตฺตินฺทฺริยฺยชฺชกาวินฺนุคฺรทาทิโฆสาภาเวเน วา
อนวชฺชตา สปายปริमितโฆชนปจฺจยา กายพลสมฺภเวเน ภาสฺสูวิหาโร ๑ ยาวทตฺถอุทฺทราวเททกโฆชน-
ปริวชฺชเนน วา เสยฺยสฺส
จตฺตฺติริยาปถเยคฺยภาวปฏฺิปาหนโต ภาสฺสูวิหาโร จ เม ภาวิสฺสตีติปิ ปฏฺิเสวตี ๑ วุตฺตมปิ เหน้

จตฺตาโร ปญจ อาโลเป อภฺตฺวา อุทกํ ปิเว

อลํ ภาสฺสูหาราย ปหิตตตสฺส ภาวฺชฺชเนติ ๑

เอตฺตาวตาว ปโยชนปริคฺคโห มชฺชึมา จ ปฏฺิปาทา ทึปิตา ฺโหตีติ เวทิตฺตฺทพฺพา ๑

อีกนัยหนึ่ง **พึงทราบอรรถาธิบายในข้อนี้**ว่า "เวทนาใดที่ท่านเรียกว่าเวทนาเก่า เพราะอาศัย การบริโภคของอันไม่เป็นสัพพะยะและบริโภคเกินประมาณ ในปัจจุบันเกิดขึ้น **ด้วยอำนาจกรรมเก่า- เป็นปัจจัย** เราเมื่อยังปัจจัยแห่งเวทนาเก่านั้นให้เสื่อมไป ด้วยบริโภคอาหารที่เป็นสัพพะยะและบริโภค พอประมาณ **ชื่อว่ายอมกำจัดเวทนาเก่านั้นเสียได้ด้วย** และเวทนาใดที่เรียกว่า **เวทนาใหม่** เพราะอาศัย **ก่อกกรรมคือการบริโภคที่ไม่ชอบ** ซึ่งตนกระทำในบัดนี้ เกิดขึ้นต่อไป เราเมื่อไม่ให้มูลแห่งเวทนาใหม่นั้น **เกิดขึ้น** ด้วยอำนาจแห่งการบริโภคชอบ **ชื่อว่าจักไม่ยังเวทนาใหม่นั้นให้เกิดขึ้นด้วย**" ดังนี้ก็ได้ ฯ

อถวา **ยา** อธฺนา **อสปฺปายปริมิตโกชนํ** นิสฺสาย **ปุราณกมฺมุปฺจยวเสน** อุปฺปชฺชนโต **ปุราณเวทนาติ** วุจฺจติ **สฺปฺปายปริมิตโกชนเนน** **ตสฺสา** ปฺจยํ **วินาเสนโต** **ตํ** ปุราณญฺจ **เวทหนํ** **ปฺปฏิหฺงฺขามิ** **ยา** จายํ **อธฺนา** กตํ **อฺยตฺตปริโลกกมฺมุปฺจยํ** นิสฺสาย **อายุตี** อุปฺปชฺชนโต **นฺวเวทนาติ** วุจฺจติ **ยฺตฺตปริโลกวเสน** **ตสฺสา** มฺลํ **อนิพฺพตฺเตนโต** **ตํ** นฺวญฺจ **เวทหนํ** **น** **อุปฺปาเทสฺสามีติ** **เอวมฺเบตฺถ** **อตฺถ** **ทฺถุสฺสพฺโพ** ฯ

ก็แล **การถือความบริโภคชอบ การละอัตรกิลมถานุโยค และการไม่ละเลยสุขอันชอบธรรม** พึงทราบว่าเป็นอันทรงแสดงครบแล้ว ด้วยปาฐะเพียง ๒ ข้อนี้ ฯ ข้อว่า **ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสตี** ความว่า ภิกษุคิดว่า 'ด้วยการบริโภคพอประมาณ **ความเป็นไปกล่าวคือความดำเนินไปตลอดกาลนาน** เพราะความไม่มีอันตรายที่จะเข้ามาตัดรอนชีวิตินทรีย์ หรือจะบั่นทอนอิริยาบถจักมีแก่เรา อนึ่งว่า จักมีแก่ร่างกายของเราที่มีความเป็นไปเนื่องด้วยปัจจัยนี้ด้วย' **ดังนั้นแล้วเสพเหมือนคนมีโรคเรื้อรังเสพยาแก้โรคจะนั้น** ฯ

เอตฺตาวตฺตา **จ** **ยฺตฺตปริโลกสงฺคโ** **อตฺตกิลมถานุโยคปฺปหานํ** **ธฺมมิกสุขาปริจฺจาโค** **จ** **ปริทีปิตโต** **โหตีติ** **เวทิตฺตพฺโพ** ฯ **ยาตฺรา** **จ** **เม** **ภวิสฺสตีติ** **ปริมิตปริโกเคน** **ชีวิตินุทฺริยฺอุปฺจฺเจทฺทสฺส** **อิริยาปถญฺชนกสฺส** **วา** **ปริสฺสยสฺส** **อภาวโต** **จิรกาลคฺมณฺสงฺขาตา** **ยาตฺรา** **จ** **เม** **ภวิสฺสตี** **อิมสฺส** **ปฺจฺจยายตฺตวฺตฺติโน** **กายสฺสตีปิ** **ปฺปฏิเสวตี** **ยาปฺยโรตี** **วีย** **ตปฺปจฺจยํ** ฯ

สองบทว่า **อนวชชตา จ ผาสุวิหาโร จ** ความว่า ภิกษุคิดว่า '**ความหาโทษมิได้จักมีแก่เรา ด้วยเว้น**
การแสวงหาการรับและการบริโภค ที่มีขบเสี้ย และความอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา ด้วยบริโภคพอประมาณ'

ดังนี้ ฯ นัยหนึ่งว่า "ความหาโทษมิได้ โดยไม่มีโทษต่าง ๆ เช่น**ความกระสันความคร้านความอึดอาด**
ความถูกผู้รู้ตีเตือน เป็นต้น เพราะบริโภคของที่ไม่เป็นสัปปายะและบริโภคเกินประมาณเป็นปัจจัย จักมี

แก่เรา และความผาสุก**โดยมีร่างกายแข็งแรง** เพราะบริโภคอาหารที่เป็นสัปปายะและบริโภคพอประมาณ

เป็นปัจจัย จักมีแก่เรา" ดังนี้บ้าง ฯ นัยหนึ่งว่า"ความหาโทษมิได้ **โดยละสุขในการนอนสุขในการ**
เอกเขนงสุขในการหลับเสี้ยได้ จักมีแก่เรา ด้วยเว้นบริโภคอาหารตามที่ต้องการจนเต็มท้อง และความ

ผาสุก โดยอิริยาบถ **๔ ดำเนินไปสมประกอบ**จักมีแก่เรา ด้วยบริโภคอาหารให้หย่อนไว้สัก **๔ - ๕**
คำ" ดังนี้บ้างแล้วเสพ ฯ

อนวชชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ **อยู่ตตปริเยสนปฏิบัติคุณบริโภคปริวชชเนน อนวชชตา**
ปริमितบริโภคเนน ผาสุวิหาโร ฯ **อสปปายาปริमितโภชนปจจยา อรติตุนทิวิมมุภิกาวินญ-**
ครหาทีโสภาเวณ วา อนวชชตา สปปายปริमितโภชนปจจยา กายพลสมภเวณ ผาสุวิหาโร ฯ

ยาวทตถอุทราวเทหโกชนปริวชชเนน วา เสยฺยสุขปัสสสุขมิทฺธสุขานํ ปทานโต อนวชชตา
จตุพยจาโลมตตโอนโภชนเนน จตุอิริยาบถโยคยภาวปฏิปาหนโต ผาสุวิหาโร จ เม ภวิส-
สตีตีปี ปฏิเสวติ ฯ

สมตั้งคำประพันธ์ที่กล่าวไว้ว่า

โยคาวจรภิกษุพึงเลิกบริโภค (ก่อนจะอิม)
๔ - ๕ คำ แล้วดื่มน้ำ การบริโภคเพียงเท่านี้
ก็พอแล้วเพื่อความอยู่ผาสุก แห่งภิกษุผู้มีตน
สงบแล้ว ดังนี้ ฯ

การกำหนดถือเอาประโยชน์ และข้อปฏิบัติสายกลาง พึงทราบว่าเป็นอันทรงแสดงแล้วด้วยปาฐะเพียง
๓ บทนี้ ฯ

วุตฺตมปิ เหน้

จตุตฺวาโร ปญจ อาโลเป อภฺตฺวา อุกํ ปิเว
อลํ ผาสุวิหาราย ปหิตตตฺสฺส ภิกฺขุโนติ ฯ

เอตฺตาวตฺตาว **ปโยชนปริคฺโคโห มชฺฌิมา จ ปฏิปทา ทีปิตา โหตีติ** เวทิตฺตพฺพา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ บทว่า เสนาสนะ หมายเอาทั้งที่นอนและที่นั่ง ๆ ก็ภิกษุนอนในที่ใด ๆ จะเป็นวิหารหรือ
 โรงเรือนต่าง ๆ มีเพิงเป็นต้นก็ตาม ที่นั้น ๆ ชื่อว่าเสนาะ ภิกษุยอมนั่ง คือยอมนั่งพักอยู่ในที่ใด ๆ ที่นั้น ๆ
 ชื่อว่าอาสนะ รวมสองคำนั้นเข้าด้วยกันเรียกว่า "เสนาสนะ" ๆ สองบทว่า อุตฺตฺปริสฺสยวิโหนํ ปฏิสฺสลา-
 นารามตฺถํ อธิบายว่า ฤดูนั้นเอง ชื่อ อุตฺตฺปริสฺสย เพราะอรรถว่าเบียดเบียน ความแห่งสองบทนั้นว่า
 "เพื่อบรรเทาอุตฺตฺปริสฺสยะด้วย เพื่อสำราญในการเร้นอยู่ด้วย" ๆ มีคำขยายความว่า "ฤดูใดไม่เป็นสัปปายะ
 ทำความอาพาธแห่งสรีระและความกระสับกระส่ายแห่งจิต เป็นสิ่งพึงบรรเทาเสียได้ด้วยการเสพเสนาสนะ
 เพื่อบรรเทาฤดูนั้นและ เพื่อเอาก็ภาวสุขด้วย" ๆ แท้จริง การบรรเทาอุตฺตฺปริสฺสยะก็ได้ตรัสไว้แล้วด้วยบาลี
 ข้างต้นมีคำว่า "สฺตีสฺส ปฏิฆาตาย" เป็นอาทินั้นโดยแท้ ถึงอย่างนั้น พึงทราบว่า ตรัสคำนี้ไว้ในตอนท้ายนี้
 อีก ทรงมุ่งหมาย การบรรเทาอุตฺตฺปริสฺสยะเป็นประโยชน์ประจำ เช่นเดียวกับ คำที่กล่าวไว้ในตอนเสพพิจารณาว่า
 "การปกปิดอวัยวะที่ยังความละเอียดให้กำเริบ เป็นประโยชน์ประจำ ประโยชน์นอกนี้ย่อมมีในกาลกลางครั้ง
 กลางคราว" ฉะนั้น ๆ อีกนัยหนึ่ง ฤดูมีประการดังกล่าวแล้วนี้ คงเป็นฤดู ๆ ส่วนปริสฺสย มี ๒ อย่าง คือ
 อันตรายเปิดเผย ๑ อันตรายปกปิด ๑ ๆ ในอันตราย ๒ อย่างนั้น อันตรายเปิดเผย ได้แก่สัत्वทั้งหลาย
 มีสีหะและเสื่อเป็นต้น อันตรายปกปิด ได้แก่กิเลสทั้งหลายมีราคะและโทสะเป็นต้น ๆ อันตรายเหล่านั้น
 ย่อมทำความอาพาธให้ เหตุไม่มีที่คุ้มตัวก็ดี เหตุเห็นรูปที่เป็นสัปปายะเข้าเป็นต้นก็ดี ไม่ได้ในเสนาสนะใด
 ภิกษุเมื่อรู้อย่างนั้นแล้วพิจารณาเสพเสนาสนะนั้น พึงทราบว่า ชื่อว่า "พิจารณาโดยแยกคายแล้วเสพ
 เสนาสนะ" ๆ ๓ ๆ เพื่อบรรเทาฤดูและอันตราย" ดังนี้ ๆ

ในบทว่า คิลานปจฺจยฆาสฺสชฺชปฺริขารํ นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ ๆ ฆาสฺสชฺชชื่อนี้ว่าปัจจย เพราะอรรถว่าเป็น
 เครื่องต่อตันโรค หมายความว่าเครื่องปราบโรค ๆ คำว่าปัจจยนี้ เป็นชื่อของฆาสฺสชฺชซึ่งเป็นสัปปายะ
 อย่างไรโดยหนึ่ง ๆ ที่ชื่อว่าฆาสฺสชฺช เหตุว่าเป็นสิ่งที่หมอฟังทำ เพราะเป็นสิ่งที่หม้อำนวยให้ ๆ ฆาสฺสชฺช คือ
 ปัจจยแห่งคนไข้ ชื่อว่า คิลานปัจจยฆาสฺสชฺช หมายความว่าสิ่งที่หม้อทำ เป็นสัปปายะแก่คนไข้ อย่างไรโดยหนึ่ง
 เช่นน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเป็นต้น ๆ จริงอยู่ คิลานปัจจยฆาสฺสชฺชชื่อนี้ ชื่อว่า เป็นเครื่องล้อมกันแห่งชีวิตก็ได้
 เพราะเป็นเครื่องรักษาไว้ ไม่ให้ช่องแก่ออาพาธอันจะทำให้เสียชีวิตเกิดขึ้นได้ ชื่อว่า เป็นเครื่องค้ำจุนแห่งชีวิต
 ก็ได้ เพราะเป็นเครื่องบันดาลชีวิตให้ยั่งยืน เพราะฉะนั้น คิลานปัจจยฆาสฺสชฺชชื่อนี้ จึงตรัสเรียกว่า "ปฺริขาร" ๆ
 ก็ปฺริขาร พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าปฺริขาร ในบาลีว่า "พระนครเป็นสถานอันเขาล้อมค้ำแล้ว ด้วยนคร
 ปฺริขาร ๗" เป็นต้น ๆ อลังการ ก็ตรัสว่าปฺริขาร ในบาลีว่า "รณมีศีลเป็นปฺริขาร มีฉนวนเป็นพลา
 มีคความเพียรเป็นล้อม" เป็นต้น ๆ สัมภาระ ก็ตรัสว่าปฺริขาร ในบาลีว่า "ชีวิตปฺริขารเหล่านี้ อย่างไรโดย

หนึ่ง บรรพชิตหามาโดยชอบ" เป็นต้น ฯ ก็ในบพว่า คิลานปลุจยฆาสชชปรักขาร นี้ ย่อมควรทั้งสัมภาระ
ทั้งบริวาร ฯ

๑ เสนาสนนฺตํ สยบนฺจ อาสนนฺจ ฯ ยตถ ยตถ ทิ เสติ วิหารเ วา อชฺฌมโยคาทิมฺหิ वा
ตं ตं เสนํ ยตถ ยตถ อาสติ นิสีหติ ตं ตं อาสนं ตं เอกโต กตฺวา เสนาสนนฺตํ วุจฺจติ ฯ
อุตุปริสฺสยวิโนหนํ ปฏิสฺสลาณารามตถนฺตํ ปริสหนฺนุญฺเณ อุตุเยว อุตุปริสฺสโย อุตุปริสฺสยวิโนหนตถนฺจ
ปฏิสฺสลาณารามตถนฺจ ฯ โย สรีรพาธจิตฺตวิกฺเขปโกโร อสปปาโย อุตุ เสนาสนนฺปฏิเสวเนน วิเนตพุทฺโ
โหติ ตสฺส วิโนหนตถํ เอกีภาวสุขตถนฺจาทิ วุตฺตํ โหติ ฯ กามนฺจ สีสฺสส ปฏิมฺหาตยาตอิอาทินาว
อุตุปริสฺสยวิโนหนํ วุตฺตเมว ยถา ปน จีวรนฺปฏิเสวเน หิริโกปिनฺปฏิจฺฉาหนํ นียตปฺปโยชนํ อิตฺรา
นิกทาจि กทาจि ภาวนฺตํ วุตฺตํ เอวมฺธาปิ นียตํ อุตุปริสฺสยวิโนหนํ สนฺธาย อิทํ วุตฺตनฺตํ เวทิตพุทฺ ๑
อถวา อयं วุตฺตปฺปกาโร อุตุ อุตุเยว ฯ ปริสฺสโย ปน ทฺวิโร ปากฏปริสฺสโย จ ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสโย
จ ๑ ตตถ ปากฏปริสฺสโย สีสฺหพฺยคฺคมาทโย ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสโย (จ) ราคโทสาทโย ๑ เต ยตถ
อปริคฺคตฺติยา จ อสปปายรูปทสฺสนาทินา จ อาพาธं น กโรนฺติ ตं เสนาสนํ เอวํ ชานิตฺวา
ปจฺจเวทฺชิตฺวา ปฏิสฺสวโนโต ภิกฺขุ ปฏิสฺสงฺขา โยนิโส เสนาสนํ ๑เปฯ อุตุปริสฺสยวิโนหนตถํ ปฏิสฺสวตฺตี
เวทิตพุทฺ ๑

คิลาณปจฺจยฆาตฺตชฺชปฺริกฺขารนฺติ เอตถ ๑ โรคฺสส ปฏฺยอนฺนุญฺเณ ปจฺจโย ปจฺจนีกคมนฺนุญฺเณ
นติ อตฺโถ ๑ ยสฺส กสฺสจि สปปายสฺเสตํ อธิวจฺนํ ๑ ภีสกฺสส กมฺมํ เตน อนุญฺญาตตฺตาติ ฆาตฺตชฺช ๑
คิลาณปจฺจโย ฆาตฺตชฺช คิลาณปจฺจยฆาตฺตชฺช ๑ ยงฺกิลฺลจि คิลาณสฺส สปปายํ ภีสกฺกมฺมํ เตนมฺรฺตฺตนา
วุตฺตํ โหติ ๑ ปฺริกฺขาโรติ ปน สตฺตทฺหิ นคฺรปฺริกฺขารเหติ สฺปฺริกฺขิตฺตํ โหตฺตีอาทิสฺส ปฺริวารो วุจฺจติ ๑
โรถ สีสฺปฺริกฺขาโร ฆานนฺโกชฺ จกฺกวีริยตฺติอาทิสฺส อลงฺกาโร ๑ เยเกจิมเ ปพฺพชิตฺเตน ชีวิตปฺริกฺขาร
สมฺภูทาทตฺตพฺพาทิตฺติอาทิสฺส สมฺภาโร ๑ อิท ปน สมฺภาโรปิ ปฺริวารोปิ วุจฺจติ ๑ ตं ทิ คิลาณปจฺจ
ยฆาตฺตชฺช ชีวิตสฺส ปฺริวารोปิ โหติ ชีวิตวินาสกาพารุปฺตตฺติยา อนฺตรํ ทตฺวา รกฺขนโต สมฺภาโรปิ ยถา
จิริ วุตฺตติ เอวมฺสฺส การณนฺวโต ตสฺมา ปฺริกฺขาโรติ วุจฺจติ ๑

๑ บทว่า เสนาสนะ หมายถึงที่นอนและที่นั่ง ๆ ก็ภิกษุนอนในที่ใด ๆ จะเป็นวิหารหรือ
เรือนต่าง ๆ มีเพิงเป็นต้นก็ตาม ที่นั้น ๆ ชื่อว่าเสนา ภิกษุยอมนั่ง คือยอมนั่งพักอยู่ในที่ใด ๆ
ที่นั้น ๆ ชื่อว่าอาสนะ รวมสองคำนั้นเข้าด้วยกันเรียกว่า "เสนาสนะ" ๆ

๑ เสนาสนนฺติ สยนญจ อาสนญจ ๆ ยตุถ ยตุถ หิ เสติ วิหาเร वा
अकुम्भोकात्मिणि वा तं तं सेनं यตุถ यตุถ आसति นิสिंहति तं तं आसनं तं เอกतो
गतวา เสนาสนนฺติ วุจฺจติ ๆ

สองบทว่า อุตฺตฺริสฺสยวิโนทฺนํ ปฏฺฐิสฺสลาหารามตฺถํ อธิบายว่า ฤคุนั้นเอง ชื่อ อุตฺตฺริสฺสย เพราะอรรถ
ว่าเบียดเบียน ความแห่งสองบทนั้นว่า "เพื่อบรรเทาอุตฺตฺริสฺสยด้วย เพื่อสำราญในการเร้นอยู่ด้วย" ๆ
มีคำขยายความว่า "ฤคฺคูได้ไม่เป็นสัปปายะ ทำความอาหารแห่งสรีระและความกระสับกระส่ายแห่งจิต
เป็นสิ่งที่พึงบรรเทาเสียได้ด้วยการเสพเสนาสนะ เพื่อบรรเทาฤคุนั้นและ เพื่อเอากิภาวสุขด้วย" ๆ

อุตฺตฺริสฺสยวิโนทฺนํ ปฏฺฐิสฺสลาหารามตฺถนฺติ ปรีสทฺนญฺเฐน อุตฺตฺเยว อุตฺตฺริสฺสโย อุตฺตฺริสฺสย-
วิโนทฺนตฺถญจ ปฏฺฐิสฺสลาหารามตฺถญจ ๆ โย สรีราพารจิตฺตวิกฺเขปโก อสปปาโย
อตุ เสนาสนปฏฺฐิสฺเสวเนน วิโนทตฺพุโท โหติ ตสฺส วิโนทตฺถํ เอกกีภาวสุขตฺถญจติ วุตฺตํ
โหติ ๆ

แท้จริง การบรรเทาอุตุปริสสยะก็ได้ตรัสไว้แล้วด้วยบาลีข้างต้นมีคำว่า "สีตสุส ปฏิฆาตาย" เป็นอาทิ นั้นโดยแท้ ถึงอย่างนั้น พึงทราบว่า ตรัสคำนี้ไว้ในตอนท้ายนี้ อีก ทรงมุ่งหมาย การบรรเทาอุตุปริสสยะเป็นประโยชน์ประจำ เช่นเดียวกับ คำที่กล่าวไว้ในตอนเสพจิวรว่า "การปกปิดอวัยวะที่ยังความละเอียดให้กำริบ เป็นประโยชน์ประจำ ประโยชน์นอกนี้ย่อมมีในกาลกลางครั้งกลางคราว" ฉะนั้น ฯ

กามณฺจ สีตสุส ปฏิฆาตยาตืออาทินาว อุตุปริสสยวิโนทน์ วุตตเมว ยถา ปน จิวรปฏิเสวเน ทิริโกปินปฏิจฺฉาทน์ นียตบฺปโยชนํ อิตฺรานิ กทาจิ กทาจิ ภวณฺตฺติติ วุตตํ เอวมฺิราปิ นียตํ อุตุปริสสยวิโนทน์ สนฺธาย อิทํ วุตตณฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

อีกนัยหนึ่ง ฤดูมีประการดังกล่าวแล้วนี้ คงเป็นอุตุ ฯ ส่วนปริสสย มี ๒ อย่าง คือ อันตรายเปิดเผย ๑ อันตรายปกปิด ๑ ฯ ในอันตราย ๒ อย่างนั้น อันตรายเปิดเผย ได้แก่สัตว์ทั้งหลายมีสี่เท้าและสี่มือเป็นต้น อันตรายปกปิด ได้แก่กิลเลสทั้งหลายมีราคะและโทสะเป็นต้น ฯ อันตรายเหล่านั้นย่อมทำความอาพาธให้ เหตุไม่มีที่คุ้มตัวก็ดี เหตุเห็นรูปที่เป็นอัสปายะเข้าเป็นต้นก็ดี ไม่ได้ในเสนาสนะใด ภิกษุเมื่อรู้อย่างนั้นแล้วพิจารณาเสพเสนาสนะนั้น พึงทราบว่า ชื่อว่า "พิจารณาโดยแยบคายแล้วเสพเสนาสนะ" ฯ ล ฯ เพื่อบรรเทาฤดูและอันตราย" ดังนี้ ฯ

อถวา อยํ วุตตบฺปกาโร อุตุ อุตุเยว ฯ ปริสฺสโย ปน ทฺวิโร ปากฺกปริสฺสโย จ ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสโย จ ฯ ตตฺถ ปากฺกปริสฺสโย สิทฺทพฺยคฺฆาทยํ ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสโย (จ) ราคโทสาทยํ ฯ เต ยตฺถ อปริคุตฺติยา จ อสฺปายะรูปทสฺสนาทินา จ อาพาธํ น กโรนฺติ ตํ เสนาสนํ เอวํ ชานิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปฏิเสวณฺโต ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส เสนาสนํ ฯ เปฯ อุตุปริสสยวิโนทนต์ถํ ปฏิเสวตฺติติ เวทิตพฺพํ ฯ

ในบทว่า **คิลานปัจฉยเภสัชชุปริขาร** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ ๑ **เภสัช**ชื่อว่า**ปัจฉย** เพราะ**อรรถ**ว่า **เป็นเครื่องต่อต้านโรค** หมายความว่า**เป็นเครื่องปราบโรค** ๑ คำว่า**ปัจฉย**นี้ เป็นชื่อของเภสัชซึ่งเป็นสัปปายะอย่างใดอย่างหนึ่ง ๑ ที่ชื่อว่า**เภสัช** เหตุว่า**เป็นสิ่งที่หมอฟังทำ** เพราะเป็นสิ่งที่หมออำนาจให้ ๑ เภสัช คือ**ปัจฉย**แห่งคนไข้ ชื่อว่า **คิลานปัจฉยเภสัช** ๑ **หมายถึง**สิ่งที่หมอฟังทำ เป็นสัปปายะแก่คนไข้ อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเป็นต้น ๑

คิลานปัจฉยเภสัชชุปริขารนติ เอตถ ๑ **โรคสุส** **ปฏิยอนุฐาน** **ปัจฉโย** **ปัจฉนิกคมนอนุฐานนติ** อตฺถิ ๑ **ยสุส** **กสุสจจิ** **สปปายสเสต** **อริวงน** ๑ **ภีสกสุส** **กมม** **เตน** **อนุญญาตตตตติ** **เภสชช** ๑ **คิลานปัจฉโย** **เภสชช** **คิลานปัจฉยเภสชช** ๑ **ยงฺกิญจิ** **คิลานสุส** **สปปาย** **ภีสกกมม** **เตลมรฺฐผาณิตาทิ** **วุตฺต** **โหติ** ๑

กับริวาร พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า**บริวาร** ในบาลีว่า "พระนครเป็นสถานอันเขาล้อมดัดแล้ว ด้วยนครบริวาร ๗" เป็นต้น ๑ **อลังการ** ก็ตรัสว่า**บริวาร** ในบาลีว่า "รถมีศีลเป็นบริวาร มีมานเป็นเพลา มีความเพียรเป็นล้อ" เป็นต้น ๑ **สัมภาระ** ก็ตรัสว่า**บริวาร** ในบาลีมีว่า "ชีวิตบริวารเหล่านี้ อย่างไม่อย่างหนึ่ง บรรพชิต**หามาโดยชอบ**" เป็นต้น ๑ ก็ในบทว่า **คิลานปัจฉยเภสัชชุปริขาร** นี้ **ย่อมควร** ทั้ง**สัมภาระ** ทั้ง**บริวาร** ๑

ปริขารโรติ ปน **สตุตฺติ** **นฺครปริขารโร** **สุปริขชิตฺต** **โหตีติอาทิส** **ปริวารโร** **วฺจจติ** ๑ **รโถ** **สึลปริขารโร** **มานกุโ** **จกฺกวีริโยติอาทิส** **อลงฺกาโร** ๑ **เยเกจิม** **ปพฺพชิตน** **ชีวิตปริขารโร** **สมฺภูทาเนตพฺพาทิอาทิส** **สมฺภาโร** ๑ **อิธ** **ปน** **สมฺภาโร** **ปิ** **ปริวารโร** **วฺจจติ** ๑

จริงอยู่ คิลานปัจฉยเภสัชนั้น ชื่อว่า เป็นเครื่องล้อมกันแห่งชีวิตก็ได้เพราะเป็นเครื่องรักษาไว้ ไม่ให้ช่อง
แก่อากาศอันจะทำให้เสียชีวิตเกิดขึ้นได้ ชื่อว่า เป็นเครื่องค้ำจุนแห่งชีวิตก็ได้ เพราะเป็นเครื่องบังแดด
ชีวิตให้ยั่งยืน เพราะฉะนั้น คิลานปัจฉยเภสัชนั้น จึงตรัสเรียกว่า "ปริขาร" ฯ

ต่อ ทิ คิลานปัจฉยเภสัชชชี ชีวิตสุส ปริวารโบริ โหติ ชีวิตวินาสกาพารูปัตติยา อหตร
ทตฺวา รกฺขนโต สมภาโรปิ ยถา จิรํ วตฺตติ เอวมสฺส การณฆาโต ตสฺมา ปริกฺขาโรติ
วุจฺจติ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ได้ยินว่า ในสมัยหนึ่งท่านองค์นั้นจะเพิ่มพูนบิณฑก จิง (ไป) อยู่ในป่าแห่งใดแห่งหนึ่งกับพระมหาโมคคัลลานเถระ ฯ อยู่มาวันหนึ่งอาพาธเพราะลมในท้องเกิดขึ้น ยังทุกข์หนักให้เกิดแก่ท่าน ฯ พระมหาโมคคัลลานเถระไปสู่ที่อุปัฏฐากท่านในตอนเย็น เห็นพระเถระนอนอยู่ถาม (ทราบ) ความเป็นไปนั้นแล้ว ถามว่า "อาวุโส ในกาลก่อนความผาสุกได้มีแก่ท่านด้วยสิ่งอะไร ?" ฯ พระเถระกล่าวว่า "อาวุโส ครั้งยังเป็นคฤหัสถ์ โยมหญิงของข้าพเจ้า ได้ให้ข้าพเจ้าสาธุด้วย น้ามนสดล้วน ๆ ปรงด้วยเนยใส น้าผึ้ง และน้ำตาลกรวด ความผาสุกได้มีแก่ข้าพเจ้าด้วยยานั้น" ฯ ฝ่ายท่าน พระมหาโมคคัลลานะนั้น จึงกล่าวว่า "อาวุโส เอาเถิด หากบุญของข้าพเจ้าหรือของท่านมีอยู่ ถ้ากระไร พຽงนี้เราคงจักได้" ฯ กล่าวถึงเหตุผู้ตั้งใจไม่ทางทำที่จิงกรม ได้ยินคำพูดนี้ของท่านทั้งสอง จึงคิดว่า "เราจะต้องช่วยให้ข้าพเจ้าสาธุเกิดแก่พระคุณเจ้าในวันพຽงนี้ (ให้จิงได้)" จึงไปสู่ตระกูลอุปัฏฐากของพระเถระในทันใดนั้น เข้าถึงกายบุตรคนใหญ่แสร้งบังดาลอาการเจ็บให้เกิดขึ้น ฯ ครั้นแล้ว เหตุการณ์จึงออกปากกะพวงญาติที่มาประชุมกันหมายจะเยียววาคนเจ็บนั้นว่า "ถ้าเจ้าจัดทำข้าพเจ้าสาธุอย่างนี้ถวายพระเถระในวันพຽงนี้ได้ ข้าพเจ้าจะปล่อย" ฯ ญาติเหล่านั้นกล่าวว่า "ถึงท่านไม่บอก พวกข้าพเจ้าก็ถวายภิกษาแก่พระเถระทั้งหลายเป็นประจำอยู่แล้ว" ดังนี้ ในวันรุ่งขึ้นได้ช่วยกันจัดทำข้าพเจ้าสาธุอย่างนั้นเตรียมไว้ ฯ พระมหาโมคคัลลานเถระมา (ที่พระสารีบุตร) แต่เช้า กล่าวว่า "อาวุโส ท่านจงอยู่ที่นี้จิงกว่าข้าพเจ้าไปบิณฑกกลับมา" แล้วเข้าไปสู่บ้าน ฯ คนเหล่านั้นออกไปต้อนรับท่าน รับบาตรของพระเถระมาบรรจุข้าพเจ้าสาธุชนิดดังกล่าวจนเต็มถวายเป็น (กลับ) ไป คนเหล่านั้นจึงกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ นิมนต์ฉันเถิด ข้าพเจ้าทั้งหลายจักถวายท่านอีก (บาตรหนึ่ง)" ยังพระเถระให้ฉันเสร็จแล้ว ได้ถวาย (ข้าพเจ้าสาธุ) เต็มบาตรอีก (บาตรหนึ่ง) ฯ พระเถระมาถึงแล้วน้อมเข้าไปถวาย กล่าวว่า "อาวุโส สารีบุตร นิมนต์ท่านฉันเถิด" ฯ ฝ่ายพระเถระเห็น ข้าพเจ้าสาธุแล้ว คิด (แคลงใจ) ไปว่า "ข้าพเจ้าสาธุน่าพึงใจยิ่ง (นี้) เกิดขึ้นอย่างไรหนอ" ก็ได้เห็นมูลที่เกิดขึ้นแห่งข้าพเจ้าสาธุ นั้น จึงกล่าวว่า "นำไปเสีย อาวุโส โมคคัลลานะ บิณฑก (นี้) ไม่ควรบริโภค" ฯ ฝ่ายท่าน (พระมหาโมคคัลลานะ) นั้น ไม่ให้แม่แต่จิต (จิตโหม่น) เกิดขึ้นว่า "เขาไม่ฉันบิณฑกซึ่งคนเช่นเรานำมาให้เสียวะ" โดยคำ (สั่งของพระสารีบุตร) คำเดียวเท่านั้นก็จับขอบปากบาตร (นำออกไป) คว้าเสียในส่วนที่สุดข้างหนึ่ง ฯ พร้อมกับที่ข้าพเจ้าสาธุ (ลงไป) กองที่พื้นดิน อาพาธของพระเถระก็หาย ฯ จำเดิมแต่นั้นมาตลอด ๔๕ ปี อาพาธเช่นนั้นไม่เกิดขึ้นอีกเลย ฯ ลำดับนั้นพระสารีบุตร จึงกล่าวแก่พระมหาโมคคัลลานะว่า "อาวุโส ข้าพเจ้าสาธุที่เกิดขึ้นเพราะ

อาศัยวิญญูติ เป็นของไม่ควรจะบริโภคแม้เมื่อ (หิวจน) ไล้ออกมาเที่ยว (หาของกิน) อยู่ตามพื้นดิน (ก็ตามที่) และได้เปล่งอุทานนี้ ๆ

๑ โส กิรายสุมา เอกธมฺมี สมเย ปวีโวภํ พรุหฺยมาโน มหาโมคคฺคฺลฺลานตเถเรน สฺทฺธิ
อณฺญตรสฺมึ อรณฺญเฐ วิหฺรติ ฯ อถสฺส เอกธมฺมี ทิวเส อุทฺรวาตาพาโธ อุปฺปชฺชิตฺวา อติทฺกฺขํ
ชเนลึ ฯ มหาโมคคฺคฺลฺลานตเถโร สหายณฺหสมเย ตสฺสสหายสมฺโตะ อุปฺภุจฺฉานํ คโต เถโร นิปนฺนํ ทิสฺวา ตํ
ปวตฺตึ ปุจฺฉิตฺวา ปุพฺเพ เต อาวุโส เกณ ฆาสฺว อโหสิตี ปุจฺฉิ ฯ เถโร อาท คิหิกาลเณ เม อาวุโส
มาตา สบฺบิมนฺตฺสทฺกฺราหิ โยเซตฺวา อสมฺภินฺนชรีปายาสํ อทาสึ เตน เม ฆาสฺว อโหสิตี ฯ โสปิ
อายสฺมา โหตุ อาวุโส สเจ มยฺหํ วา ตฺยหํ วา ปุณฺณํ อตฺถิ อปฺเปวนาม เสว ลภิสฺสามาติ
อาท ฯ อิมํ ปนฺ เตสํ กถาสลฺลาปํ จงฺกมณฺโณภฺยํ รุกฺเข อธิวญฺญา เทวตา สุตฺวา เสว อยฺยสฺส
ปายาสํ อุปฺปาเทสฺสามิตี ตาวเทว เถรสฺส อุปฺภุจฺฉากฺกุลํ คนฺตฺวา เขมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
ชเนลึ ฯ อถสฺส ติกิจฺฉานมิตฺตํ สนนฺปิเตเต ญฺาตเก อาท สเจ เสว เถรสฺส เอวรूपํ นาม ปายาสํ
ปฏฺิยาเทถ มุณฺจิสฺสามิตี ฯ เต ตยา อวฺตฺเตปิ มยฺ เถรานํ นิพฺพุตํ ภิกฺขํ เทมาติ วตฺวา ทฺตฺยทิวเส
ตถารูปํ ปายาสํ ปฏฺิยาทฺยีสฺว ฯ มหาโมคคฺคฺลฺลานตเถโร ปาโตะ อาคนฺตฺวา อาวุโส ยาวาหํ ปิณฺฑพาย
จริตฺวา อากจฺฉามิ ตาว อีเชว โหตีตี วตฺวา คามํ ปาวิสึ ฯ เต มนฺุสฺสา ปจฺจุคนฺตฺวา เถรสฺส
ปตฺตํ คเหตุวา วุตฺตปฺปการสฺส ปายาสสฺส ปฺุเรตฺวา อทฺสฺว ฯ เถโร คมนาการํ ทสฺเสลึ ฯ เต
ภฺุชฺชต ฆนฺเต ตฺยหํ อปรมฺปิ ทสฺสามาติ เถโร โภเซตฺวา ปนฺ ปตฺตปฺปํ อทฺสฺว ฯ เถโร อาคนฺตฺวา
หนฺทาวุโส สาริปฺตฺต ปรีภฺุชฺชาติ อุปฺนาเมลึ ฯ เถโรปิ ตํ ทิสฺวา อติมนฺาไป ปายาสึ กถํ หนฺ ไซ
อุปฺปนฺเนนฺติ จินฺเตนฺโตะ ตสฺส
โส จายสฺมา มาทิสฺเสน นาม อากถํ ปิณฺฑพาทํ น ปรีภฺุชฺชตีตี จิตฺตมฺปิ น อุปฺปาเทตฺวา
เอกาวจเนนฺหว ปตฺตํ มฺุขวญฺญิยํ คเหตุวา เอกมฺนฺเต นิกฺุชฺเชลึ ฯ ปายาสสฺส สท ภูมฺิยํ ปตฺติญฺุจฺฉานา
เถรสฺส อาพาโธ อนฺตรธายิ ฯ ตโต ปญฺุชฺชาย ปญฺุจฺจตฺตาสีสฺวสฺสานิ น ปนฺ อุปฺปชฺชิตฺว ฯ ตโต
มหาโมคคฺคฺลฺลานํ อาท อาวุโส วจฺฉิวิญฺญตฺตึ นิสฺสาย อุปฺปนฺโน ปายาสึ อนฺเตสฺว นิกฺุชฺमितฺวา ภูมฺิยํ
จรณฺเตสฺวปฺปิ ปรีภฺุชฺชิตฺุ อยฺตฺตรูไปตี อิมญจ อุทฺานํ อุทฺาเนลึ

วจฺฉิวิญฺญตฺติ วิปฺฟารา	อุปฺปนฺนํ มรฺุปายสํ
สเจ ภฺุจฺโต ภเวยฺยาหํ	สาชฺชีโว ครทฺิโต มม
ยทฺิปี เม อนฺตคฺุณํ	นิกฺุชฺमितฺวา พทฺิ จเร
เนว ภินฺเตยฺยมาชฺฉิวํ	จชฺมาเนปิ ชีวิทํ
อาราธเม สกํ จิตฺตํ	วิวชฺเซมิ อนฺเสนํ
นาหํ พุทฺุชฺชปฏฺิภฺุจฺฉานํ	กาหามิ จ อนฺเสนนฺหฺติ ฯ

๑ ได้ยินว่า ในสมัยหนึ่งท่านองค์นั้น**จะเพิ่มพูนปวิเวก** จึง (ไป) อยู่ในป่าแห่งใดแห่งหนึ่งกับพระมหาโมคคัลลานเถระ ฯ อยู่มาวันหนึ่ง**อาหารเพราะลมในท้อง**เกิดขึ้น ยังทุกข์หนักให้เกิดแก่ท่าน ฯ พระมหาโมคคัลลานเถระไปสู่ที่อุปัฏฐากท่านในตอนเย็น เห็นพระเถระนอนอยู่ตาม (ทราบ) ความเป็นไปนั้นแล้ว ถามว่า "อาวุโส ในกาลก่อนความผาสุกได้มีแก่ท่านด้วยสิ่งอะไร ?" ฯ

๑ โส กิรายสุมา เอกสุมี สมเย **ปวิเวกํ พุรุหยาโม** มหาโมคคัลลานตเถเรน สหุธิ อญญตรสุมี อรณญเณ วิหรติ ฯ อถสุส เอกสุมี ทิวเส **อุทรวาตาพาโร** อุปปชชิตวา อติทุกขํ ชเนสิ ฯ มหาโมคคัลลานตเถโร สายณฺหสมเย ตสฺสายสุมโต อุပ္ภุชฺฐานํ คโตเถโร นิปนฺนํ ทิสฺวา ตํ ปวตฺตี ปุจฺจิตฺวา ปุพฺเพ เต อาวุโส เกน ผาสฺสุ อโหสิตี ปุจฺจิ ฯ

พระเถระกล่าวว่า "อาวุโส ครังยังเป็นคฤหัสถ์ โยมหญิงของข้าพเจ้า ได้ให้ข้าวปายาสหุงด้วย น้ำนมสดล้วน ๆ ปรุงด้วยเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวด ความผาสุกได้มีแก่ข้าพเจ้าด้วยปายาสนั้น" ฯ ฝ่ายท่านพระมหาโมคคัลลานะนั้นจึงกล่าวว่า "อาวุโส เอาเถิด หากบุญของข้าพเจ้าหรือของท่านมีอยู่ ถ้ากระไร พຽຽນนี้เราคงจักได้" ฯ

เถโร อาห คิหิกาลे मे आवुसो माता सपिमरुसुगराति โยเชตฺวา อสมฺภินฺนชिरปายาสํ อทาสि तेन मे ผาสฺสุ อโหสิตี ฯ โสปิ आयसुमा โทतु आवुसो सजे मय्हं वा तुय्हं वा पुण्णुํ अत्ति अप्पेवनाम เสว लภिससामाति อาह ฯ

กล่าวถึงเทวดา**ผู้สิงอยู่**ที่ต้นไม้ทางซ้ายที่จงกรม ได้ยิน**คำพูด**นี้ของท่านทั้งสอง จึงคิดว่า "เราจะต้องช่วยให้
ข้าวปายาสเกิดแก่พระคุณเจ้าในวันพรุ่งนี้ (ให้จงได้)" จึงไปสู่ตระกูลอุปัฏฐากของพระเถระในทันทีนั้น
เข้าถึงกายบุตรคนใหญ่**สร้างบันดาอาการเจ็บให้เกิดขึ้น** ฯ

อิมั ปน เศลั **กถาสลลป** จงกมณโกฏฐิยั รุกเข **อริวฏฐา** เทวดา สุตฺวา เสว อยฺยสฺส
ปายาสั อุปฺปาเทสฺสามีติ ตาวเทว เถรสฺส อุปฺภูฏากกุลั คนฺตฺวา เซฏฐปฺตฺตฺส สรีรึ
อาวสิตฺวา ปีฬิ ชเนสิ ฯ

ครั้นแล้ว เทวดานั้นจึงออกปากกะพรวกญาติที่มาประชุมกัน**หมายจะเยี้ยวยาคนเจ็บ**นั้นว่า "ถ้า**ผู้เจ้าจัดทำ**
ข้าวปายาสที่**อย่างนี้**ถวายพระเถระในวันพรุ่งนี้**ได้** ข้าจึงจะปล่อย" ฯ ญาติเหล่านั้นกล่าวว่า "ถึงท่านไม่
บอก พวกข้าพเจ้าก็ถวายภิกษาแก่พระเถระทั้งหลายเป็นประจำอยู่แล้ว" ดังนี้ **ในวันรุ่งขึ้น**ได้ช่วยกันจัดทำ
ข้าวปายาสอย่างนั้นเตรียมไว้ ฯ

อถสฺส **ติกิจฺจานิมิตฺต** สหฺนปฺติเต ญฺาตเก อาท สเจ เสว เถรสฺส เหวรูปิ นาม ปายาสั
ปฏฺิยาเทถ มุญฺจิสฺสามีติ ฯ เต ตยา อวฺตฺเตปิ มยั เถรานั นิพทุธั ภิกฺขั เทมาติ วตฺวา
หุติยทิวเส ตถารูปิ ปายาสั ปฏฺิยาทยีสู ฯ

พระมหาโมคคัลลานเถระมา (ที่พระสารีบุตร) แต่เช้า กล่าวว่า "อาวุโส ท่านจงอยู่ที่นี้**จนกว่า**ข้าพเจ้าไป บิณฑบาตกลับมา" แล้วเข้าไปสู่บ้าน ฯ คนเหล่านั้นออกไปต้อนรับท่าน ภัตตาคารของพระเถระมาบรรจุข้าว ปายาสชนิดดังกล่าวจนเต็มถ้วย ฯ พระเถระแสดงอาการจะ (กลับ) ไป คนเหล่านั้นจึงกล่าวว่า "ท่าน ผู้เจริญ นิมนต์ฉันเถิด ข้าพเจ้าทั้งหลายจักถวายท่านอีก (บาตรหนึ่ง)" ยังพระเถระให้ฉันเสร็จแล้ว ได้ถวาย (ข้าวปายาส) **เต็มบาตรอีก** (บาตรหนึ่ง) ฯ

มหาโมคคัลลานตเถโร ปาโตว อาคนฺตวา อวฺุโส **ยาวา**หิ ปิณฑทาย จริตฺวา อากฺจฺฉามิ **ตาว** อิวฺเ โวหิตฺติ วตฺวา คามํ ปาวีสี ฯ เต มนุสฺสา ปจฺจุคฺคนฺตวา เถรสฺส ปตฺตํ คเหตุวา วุตฺตปฺปการสฺส ปายาสสฺส ปฺุเรตฺวา อทฺสุ ฯ เถโร คมนาการํ ทสฺเสสี ฯ เต ภุจฺชถ ภนฺเต ตฺยหํ อปรมฺปิ ทสฺสามาติ เถโร โภเชตฺวา ปฺน **ปตฺตปฺุริ** อทฺสุ ฯ

พระเถระมาถึงแล้ว**น้อมเข้าไปถวาย** กล่าวว่า "อาวุโสสารีบุตร นิมนต์ท่านฉันเถิด" ฯ ฝ่ายพระเถระเห็น ข้าวปายาสนั้นแล้ว คิด (แคลงใจ) ไปว่า "**ข้าวปายาส**น่าพึงใจยิ่ง (นี้) เกิดขึ้นอย่างไรหนอ" ก็ได้เห็นมุขที่ เกิดขึ้นแห่งข้าวปายาสนั้น จึงกล่าวว่า "นำไปเสียบ ออาวุโสโมคคัลลانهะ บิณฑบาต (นี้) **ไม่ควรบริโภค**" ฯ

เถโร อาคนฺตวา หนฺทาวฺุโส สารีปฺุตฺต ปรีภุจฺชชาติ **อุปฺนಾಮะสี** ฯ เถโรปิ ตํ ทิสฺวา อติมนฺาไป **ปายาส** กถํ ฺนุโข อุปฺปนฺโนติ จินฺเตนฺโต ตสฺสฺปตฺติมฺูลํ ทิสฺวา หาราวฺุโส โมคฺคัลลาน **อปรีโภโค** ปิณฑปาโตติ อาห ฯ

ฝ่ายท่าน (พระมหาโมคคัลลานะ) นั้น ไม่ให้แม่แต่จิต (จิตโหม่นัส) เกิดขึ้นว่า "เขาไม่ฉันบิณฑบาตซึ่งคน
เช่นเรานำมาให้เสียวะ" โดยคำ (สั่งของพระสารีบุตร) คำเดียวเท่านั้นก็จับขอบปากบาตร (นำออกไป)
คว่ำเสียในส่วนที่สุกข้างหนึ่ง ๆ พร้อมกับที่ข้าวปายาส (ลงไป) กองที่พื้นดิน **อาพาธ**ของพระเถระก็หาย ๆ
จำเดิมแต่นั้นมาตลอด ๔๕ ปี อาพาธเช่นนั้นไม่เกิดขึ้นอีกเลย ๆ

โส จายสุมา มาทิสเน นาม อากตํ ปิณฑปาตํ น ปริภุญชตีติ จิตตมปิ น อุปปาเทตวา
เอกวจนเนว ปตตํ มุขวภูฏิยํ คเหตุวา เอกมนุเต **นิกุชเชลิ** ๆ ปายาสสุส สห ภูมियํ
ปติภูฏานา เถรสส **อาพาโร** อนุทธราชิ ๆ ตโต ปฏฐาย ปญจจตตาลีสวสุสานิ น ปุน
อุปปชชติ ๆ

ลำดับนั้นพระสารีบุตร จึงกล่าวกะพระมหาโมคคัลลานะว่า "อาวุโส ข้าวปายาสที่เกิดขึ้นเพราะอาศัย
วจีวิญญูติ เป็นของไม่ควรจะบริโภคแม่เมื่อ (หิวจน) **ไส้**ออกมาเที่ยว (หาของกิน) อยู่ตามพื้นดิน (ก็ตามที่)
และได้เปล่งอุทานนี้ ๆ

ตโต มหาโมคคัลลานํ อาท อาวุโส **วจีวิญญูตติ** นิสฺสาย อุปปนฺโน ปายาสो **อนุเตสุ**
นิกุชมิตฺวา ภูมियํ จรณเตสุปิ ปริภุญชิตุํ อยฺยตฺตฺวโรเปติ อิมญจ อุทานํ อุทาเนสิ

วจีวิญญูตติ วิปฺพารา	อุปปนฺนํ มรฺุปายสํ
สเจ ภฺตุโต ภเวยฺยาหํ	สาชิวํ ครหิตมม
ยทึปิ เม อนฺตคฺคุณํ	นิกุชมิตฺวา พหิ จเร
เนว ภินฺนุเขยฺยมาชีวํ	จชมาเนปิ ชีวิตํ
อาราธมิ สกํ จิตฺตํ	วิวชฺเชมิ อนฺเสนํ
นาหํ พุทฺธปฏิกุญฺจํ	กาหามิ จ อนฺเสนนฺติ ๆ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ คีลของกัลยาณบุุชุนทั้งหลาย อันเว้นจากมลทิน แม้มাত্রว่าความเกิดขึ้นแห่งจิต (คิดจะล่วง) เพราะเป็นคีลที่บริสุทธิ์ยิ่ง เหมือนแก้วมณีที่อันหายช่างเจียรระไนดีแล้ว และเหมือนทองคำที่นายช่างทำ บริกรรมดีแล้ว ตั้งแต่กาลที่อุปสมบทมา ย่อมเป็นปทัฏฐฐานแห่งพระอรหัตโดยแท้ เหตุนี้ ท่านจึงเรียกว่า ปริบูรณ์ปริสุทธคีล เหมือนคีลของพระมหาสังฆรักขิตเถระและพระภาคินยสังฆรักขิตเถระจะนั้น ๆ ได้ยินว่า พระภิกษุสงฆ์เรียนถามถึงการบรรลุโลกุตตรธรรมกะพระมหาสังฆรักขิตเถระผู้มีพรรษา ๖๐ ล่วง แล้ว นอนอยู่บนเตียงเป็นที่มรณะ ๆ พระเถระบอกว่า "โลกุตตรธรรมของเราไม่มี" ๆ ครั้นนั้นภิกษุหนุ่ม ผู้อุปัชฌ์จากท่านเรียนว่า "ท่านผู้เจริญ คนทั้งหลายอยู่ในที่ประมาณ ๑๒ โยชน์โดยรอบ ประชุมกันด้วยคิดว่า 'พระคุณเจ้าปรินิพพาน' ดังนี้ ความร้อนใจในภายหลังจะต้องมีแก่มหาชน เพราะการมรณาพอย่าง บุุชุนแห่งพระคุณเจ้า" ๆ พระเถระกล่าวว่า "อาวุโส เราไม่เริ่มตั้งวิปัสสนา เพราะปรารถนาว่า 'จัก (รอ) พบพระผู้มีพระภาคเมตเตยยะดอก' ถ้ากระนั้น เธอจงช่วยเราให้หนึ่งแล้วทำโอกาส (แก่เรา)" ๆ ภิกษุหนุ่ม นั้นช่วยพระเถระให้หนึ่งแล้วออกไปข้างนอก ๆ พระเถระได้บรรลุพระอรหัตพร้อมกับการออกไปแห่งภิกษุ นั้นนั่นเอง จึงให้สัญญาด้วยการตีดนิ้วมือ ๆ พระสงฆ์มาประชุมกันแล้ว กราบเรียนว่า "ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้ายังโลกุตตรธรรมให้เกิด ในเวลาจวนมรณาพเห็นปานนี้ ชื่อว่าได้กระทำกิจที่บุคคลทำได้ยาก" ๆ พระเถระกล่าวว่า "อาวุโสทั้งหลาย นิมิใช้กิจทำได้ยาก เออที่เราจักบอกกิจที่ทำยากแก่ท่านทั้งหลาย (คือ) อาวุโสทั้งหลาย เราระลึกถึงกรรมที่ได้กระทำด้วยความไม่รู้ ด้วยไม่มีสติ ตั้งแต่กาลที่เราบวชแล้ว ไม่ได้เลย" ๆ แม้หลานของท่าน ก็ได้บรรลุพระอรหัตโดยทำนองนี้เหมือนกันในกาลมีพรรษาได้ ๕๐ แล ๆ

๑ ปุณฺณกถายานกานํ สीलํ อุปสมฺปทโต ปญฺญา ย สุตฺตชาติมณิ วีย สุปฺริกรมกตสุวณฺณํ
วีย จ อติปริสุทฺตตทา จิตฺตูปปาทมตฺตเกนปิ มเลน วิริหิตํ อรหตฺตสเสว ปทญฺญานํ โหติ ตสฺมา
ปริปฺนุณฺณปาริสฺสุทฺธิ วุจฺจติ มหาสงฺฆรชฺชิตภาคินฺนฺเยยสงฺฆรชฺชิตตฺเถรานํ วีย ฯ มหาสงฺฆรชฺชิตตฺเถรํ
กิริ อติกุกฺกตสญฺญิวสฺสํ มรณมญฺจเก นิปนฺนํ ภิกฺขุสงฺโฆ โลกุตฺตรวชิคมํ ปุจฺฉิ ฯ เถโร นตฺถิ เม
โลกุตฺตรมมฺเมติ อาห ฯ อถสฺส อุปญฺญาโก ทหรภิกฺขุ อาห ฆนฺเต ตุมฺเห ปรีนิพฺพุตาติ สมนฺตา
ทวาทสโยชนา มนุสฺสา สนนฺิปตฺตา ตุมฺหากํ ปุณฺณกถากิริยาย มหาชนสฺส วิปฺปฏิสํโร ภวิสฺสตีติ ฯ
อาวุโส อหํ เมตฺเตยฺยํ ภควนฺตํ ปสฺสิสฺสํมิตฺติ น วิปฺสฺสนํ ปญฺญาเปสึ เตนฺหิ มํ นิสึทาเปตฺวา โโอกาสํ
กโรตีติ ฯ โส เถรํ นิสึทาเปตฺวา พหิ นิกฺขนฺโต ฯ เถโร ตสฺส สห นิกฺขมฺนาว อรหตฺตํ ปตฺวา
อจฺจริกาย สณฺญํ อทาสี ฯ สงฺโฆ สนนฺิปตฺตา อาห ฆนฺเต เอวฺรุเป มรณกาเล โลกุตฺตรมมํ
นิพฺพุตฺเตนฺตา ทุกฺกํ กิริตฺถาติ ฯ นาวุโส เอตํ ทุกฺกํ อปิจ โว ทุกฺกํ อาจิกฺขิสฺสํมิตฺติ อหํ อาวุโส
ปพฺพชิตกาลโต ปญฺญา ย อสฺติยา อญฺญาณปทํ กมฺมํ นาม น สรามิตฺติ ฯ ภาคินฺนฺเยยฺยปิสฺส
ปญฺญาสวสฺสกาเล เอวฺเมว อรหตฺตํ ปาปุณฺณตีติ ฯ

๑ คีลของกัลยาณบุรุษทั้งหลาย อันเว้นจากมลทิน แม้มาตราว่าความเกิดขึ้นแห่งจิต (คิดจะล่วง) เพราะเป็นคีลที่บริสุทธิ์ยิ่ง เหมือนแก้วมณีแท้อันนายช่างเจียรระไนดีแล้ว และเหมือนทองคำที่ นายช่างทำบริกรรมดีแล้ว ตั้งแต่กาลที่อุปสมบทมา ย่อมเป็นปัทมฐานแห่งพระอรหัตโดยแท้ เหตุนี้ท่านจึงเรียกว่าปริบูรณ์ปริสุทธคีล เหมือนคีลของพระมหาสังฆรักขิตเถระและพระภาคินเอยสังฆรักขิตเถระฉะนั้น ฯ

๑ บุรุษขณกุลยานกาน์ สील อุปสมบทโต ปุณฺณาย สุโรตชาตมณิ วีย สุปริกมมกตสุวณฺณํ
วีย จ อติปริสุทฺตตตฺตา จิตฺตบุปฺปาทมตฺตเกนปิ มเลน วิริหิตํ อรหตฺตสฺเสว ปทภูจฺฉานํ โหติ ตสฺมา
ปริบูรณ์ปริสุทฺธิวํ วุจฺจติ มหาสงฺฆรักขิตภาคินเอยสังฆรักขิตตฺเถรานํ วีย ฯ

ได้ยินว่า พระภิกษุสงฆ์เรียนถามถึงการบรรลุโลกุตระธรรมกะพระมหาสังฆรักขิตเถระผู้มีพรรษา ๖๐ ล่วงแล้ว นอนอยู่บนเตียงเป็นที่มรณะ ฯ พระเถระบอกว่า "โลกุตระธรรมของเราไม่มี" ฯ

มหาสงฆรักขิตตฺเถรํ กิร อติกุกนฺตสฺสภูสิวสฺสํ มรณมณฺจเก นิปนฺนํ ภิกฺขุสงฺโฆ โลกุตฺตราชิคมํ
ปุจฺฉิ ฯ เถโร นตฺถิ เม โลกุตฺตธรรมโมติ อาห ฯ

ครั้งนั้นภิกษุหนุ่มผู้อุปัฏฐากท่านเรียนว่า "ท่านผู้เจริญ คนทั้งหลายอยู่ในที่ประมาณ ๑๒ โยชน์โดยรอบ ประชุมกันด้วยคิดว่า 'พระคุณเจ้าปรินิพพาน' ดังนี้ **ความร้อนใจในภายหลัง**จะต้องมีแก่มหาชน **เพราะการมรณภาพ**อย่างปุถุชนแห่งพระคุณเจ้า" ฯ

อถสฺส อูปฏฐากุ ทหริภิกขุ อาท ภนฺเต ตุมฺहे ปรินิพฺพุตาติ สมนฺตา **ทฺวาทสโยชนา** มนุสฺสา สหฺนฺปิตีตา ตุมฺหากํ ปุถุชนกาลกิริยาย มหฺชนสฺส **วิปฺปฏิสโร** ภวิสฺสตีติ ฯ

พระเถระกล่าวว่า "อาวุโส เราไม่เริ่มตั้งวิปัสสนา เพราะปรารถนาว่า '**จัก (รอ) พบ**พระผู้มีพระภาคเมตเตยยะดอก' ถ้ากระนั้น เธอจงช่วยเราให้หนึ่งแล้วทำโอกาส (แก่เรา)" ฯ ภิกษุหนุ่มนั้นช่วยพระเถระให้หนึ่งแล้วออกไปข้างนอก ฯ พระเถระได้บรรลุพระอรหัตพร้อมกับการออกไปแห่งภิกษุนั้นนั่นเอง จึงให้สัญญา**ด้วยการดีดนิ้วมือ** ฯ

อาวุโส อหํ เมตเตยฺยํ ภควนฺตํ **ปฺลิสฺสสามีติ** น วิปฺสสนํ **ปฏฺฐเปสี** เตนฺหิ มํ นิสีทาเปตฺวา โอกาสํ กโรตีติ ฯ โส เถรํ นิสีทาเปตฺวา พหิ นิกฺขนฺโต ฯ เถโร ตสฺส สห นิกฺขมฺนาว อรหฺตตํ ปตฺวา **อจฺจริกาย** สญฺญํ อทาสี ฯ

พระสงฆ์มาประชุมกันแล้ว กราบเรียนว่า "ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้ายังโลกุตตรธรรมให้เกิด ในเวลาจวนมรณภาพเห็นปานนี้ **ชื่อว่าได้กระทำกิจที่บุคคลทำได้ยาก**" ฯ

สงโฆ สันนิปตติวา อาห ภนฺเต เอวฺรุเป มรณกาลे โลกุตฺตรมฺมํ นิพฺพตฺเตนฺตา ทุกฺกัรํ **กิริตฺถาติ** ฯ

พระเถระกล่าวว่า "อาวุโสทั้งหลาย นี่มิใช่กิจทำได้ยาก **เออ**ก็เรากับบอกกิจที่ทำยากแก่ท่านทั้งหลาย (คือ) อาวุโสทั้งหลาย **เราระลึกถึงกรรมที่ได้กระทำด้วยความไม่รู้** ด้วยไม่มีสติ ตั้งแต่กาลที่เราบวชแล้ว **ไม่ได้เลย**" ฯ แม้หลานของท่าน ก็ได้บรรลุพระอรหัตโดยทำนองนี้เหมือนกันในกาลมีพรรษาได้ ๕๐ แล ฯ

นาวุโส เอตํ ทุกฺกัรํ **อปิจ** โว ทุกฺกัรํ อัจฺฉิขิตฺถาโม อหํ อาวุโส ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย อสตียา **อญฺญาณปกตํ** กมฺมํ นาม **น สรามิตี** ฯ ภาคินฺเอยปิสุส ปญฺญาสวสฺสกาเล เอวเมว อรหตฺตํ ปาปฺถิณีตี ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ก็แล ในธรรม ๕ ประการมีปหานะเป็นต้นนี้ ชื่อว่าธรรมอะไร ๆ ที่จะเรียกว่าปหานะย่อมไม่มี เว้นแต่ธรรมคือความไม่เกิดขึ้น แห่งโทษมีปหานะเป็นต้น มีประการดังกล่าวแล้วอย่างเดียว ๆ แต่เพราะว่า การละนั้น ๆ นับได้ว่าเป็นการเข้าไปรับไว้ เพราะอรรถว่าเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมนั้น ๆ นับว่าเป็นการรวมเอาไว้ เพราะทำความไม่กระจัดกระจาย (แห่งกุศลธรรมนั้น ๆ) เพราะเหตุนี้ ท่านจึงเรียกว่าศีล เพราะอรรถว่าเป็นรากฐาน กล่าวคือเป็นการเข้าไปรับไว้และรวมเอาไว้ ดังกล่าวแล้ว ในเบื้องต้นนั้นแล ฯ ธรรม ๔ อย่างนอกนี้ ท่านกล่าวหมายเอาความเป็นไปเองแห่งใจ โดยเว้นจากโทษนั้น ๆ ด้วย โดยสำรวมต่อโทษนั้น ๆ ด้วย โดยเจตนาสัมปยุตด้วยความเว้นและความสำรวมทั้งสองนั้น ด้วย โดยไม่ละเมิดแก่บุคคลผู้ไม่ล่วงโทษนั้น ๆ ด้วย ฯ ส่วนอรรถว่าธรรม ๔ อย่างนั้นเป็นศีล ข้าพเจ้า แดลงไว้ข้างต้นแล้วแล ฯ ศีลเป็น ๕ อย่าง โดยเป็นเป็นบัญญัติ มีปหานศีลเป็นต้น พึงทราบด้วยประการ ฉะนี้ ฯ

ก็แลการแก้ปัญหาเหล่านี้ คือ อะไรเป็นศีล ที่เรียกว่าศีล เพราะอรรถว่าอะไร อะไรเป็นลักษณะ เป็นรสเป็นเครื่องปรากฏและเป็นปฏิฐานของศีลนั้น ศีลมีอันสงสัยอย่างไร และศีลนั้นก็มีอย่าง จบลง เพียงนี้แล ฯ

ส่วนปัญหากรรมข้อที่ว่า อะไรเป็นความเศร้าหมอง และอะไรเป็นความผ่องแผ้วแห่งศีลนั้น ข้าพเจ้าจะกล่าวแก้ในปัญหากรรมนั้น ต่อไป ฯ ความที่ศีลขาดเป็นต้น เป็นความเศร้าหมองแห่งศีล ฯ ความที่ศีลไม่ขาดเป็นต้น เป็นความผ่องแผ้วแห่งศีล ฯ ก็แลความที่ศีลขาดเป็นต้นนั้น ท่านสงเคราะห์ ด้วยความแตก (แห่งศีล) ซึ่งมีลาภและยศเป็นต้นเป็นเหตุอย่าง ๑ ด้วยเมถุนสังโยค ๗ ประการอย่าง ๑ ฯ

จริงอย่างนั้น ลิกขาบทในส่วนเบื้องต้นหรือในส่วนเบื้องปลายในกองอาบัติทั้ง ๗ ของภิกษุใด ทำลายแล้ว ศีลของภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นศีลขาด เหมือนผ้าขาดที่ชายจะนั้น ส่วนลิกขาบทของภิกษุใดทำลาย ในส่วนท่ามกลาง ศีลของภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นศีลทะลุ เหมือนผ้าเป็นช่องโหว่ตรงกลางผืนจะนั้น ฯ ลิกขาบท ของภิกษุใดทำลายไปที่ละ ๒ - ๓ ลิกขาบทโดยลำดับ ศีลของภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นศีลต่าง เหมือนแมงคืดตัว สีดำหรือแดงเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง มีสีตัดกับสีตัวผู้ดูขึ้นที่หลังบ้าง ที่ท้องบ้างจะนั้น ฯ ลิกขาบท ของภิกษุใดทำลายยับยั้งไปศีลของภิกษุนั้นชื่อว่าพร้อย เหมือนแมงคืดตัวลายไปด้วยจุดสีที่ตัดกับสีตัว ยับยั้งไปจะนั้น ฯ ความที่ศีลขาดเป็นต้น ด้วยความแตก (แห่งศีล) ซึ่งมีลาภเป็นต้นเหตุ ย่อมมี ด้วยประการฉะนี้ก่อน ฯ

๑ เอตถ จ ปทานนติ โภจิ ธมฺโม นาม นตฺถิ อญฺญตร วุตตปการานํ ปาณาติปาตาหิ
อนุปปาทมตฺตโต ๑ ยสฺมา ปน ตํ ตํ ปทานํ ตสฺส ตสฺส กุสลธมฺมสฺส ปตฺติภูจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
โหติ อวิปฺปกิณฺณภาวกรณฺน จ สฺมาธานํ ตสฺมา ปุพฺเพ วุตเตเนว อุปฺชาธณสฺมาธานสงฺขาเตน
สึลฺลญฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ ๑ อิตเร จตฺตาวโร ธมฺมา ตโต ตโต เวรมณิวเสน ตสฺส ตสฺส สํวรวเสน
ตทฺภยสมฺปยุตฺตเจตนาเวเสน ตํ ตํ อวิตฺติกุมฺมตฺสฺส อวิตฺติกุมวเสน จ เจตโส ปวตฺติสพฺภาวํ สหฺนฺย
วุตฺตา ๑ สึลฺลญฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ ๑ เหวํ ปทานสึลาทิวเสน ปญฺจวิธํ ๑

เอตฺตาวตา จ ก็ สึลํ เกณฺญฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ สึลํ กานฺตสฺส ลกฺขณฺรสปจฺจฺจฺจฺจฺจฺจปทฺฐานานิ กิมาณิสํสํ
สึลํ กตฺติวิธมฺเจตํ สึลนฺติ อิมํสํ ปญฺหานํ วิสขฺขณํ นิฏฺฐิตนฺติ ๑

ยํ ปน วุตฺตํ โภ จสฺส สงฺกิลโส ก็ โวทานนฺติ ตตร จ วทาม ๑ ขณฺฑาทิภาโว สึลสฺส
สงฺกิลโส ๑ อขณฺฑาทิภาโว โวทานํ ๑ โส ปน ขณฺฑาทิภาโว ลากฺยสาทิเหตุเกณฺ เภเทน จ
สตฺตวิธมฺมณฺสํโยเคน จ สงฺคหิตํ ๑

ตถา ทิ ยสฺส สตฺตสฺส อปตฺตติกฺขณฺเรสุ อาทิมฺหิ วา อนฺเต วา ลิกฺขาปทํ ภินฺนํ โหติ ตสฺส
สึลํ ปริยฺนเต จินฺนสากฺโก วิย ขณฺฑํ นาม โหติ ยสฺส ปน เวมฺชฺเชน ภินฺนํ ตสฺส มชฺเชน
ฉิทฺทสากฺโก วิย ฉิทฺทํ นาม โหติ ๑ ยสฺส ปฏฺฐิปาฏิยา เทว ตีณิ ภินฺนานิ ตสฺส ปิฏฺฐิปาฏิยา วา
กฺจฺฉินฺยา วา อญฺญิตฺเตน วิสภาควณฺณฺน กาทฺพรตฺตาทินํ อญฺญตรสรีรฺวณฺณา คาวิ วิย สพลํ นาม
โหติ ๑ ยสฺส อนฺตรนฺตรรา ภินฺนานิ ตสฺส อนฺตรนฺตรรา วิสภาควณฺณพินฺทุวิจฺจิตฺตคาวิ วิย กมฺมาสํ
นาม โหติ ๑ เหวํ ตาว ลากฺยทิเหตุเกณฺ ขณฺฑาทิภาโว โหติ ๑

๑ ก็แล ในธรรม ๕ ประการมีปหานะเป็นต้นนี้ ชื่อว่าธรรมอะไร ๆ ที่จะเรียกว่าปหานะย่อมไม่มี **เว้นแต่ธรรมคือความไม่เกิดขึ้น** แห่งโทษมีปหานะติบาตเป็นต้น มีประการดังกล่าวแล้วอย่างเดียว ฯ

๑ เขตถ จ ปหานนติ โภจิ ธมฺโม นาม นตฺถิ **อญฺญตฺร** วุตฺตปฺปการณํ ปาณาติปาตาหิ **อนุปฺปาทมตฺโต** ฯ

แต่**เพราะว่า** การละนั้น ๆ นั้นได้**ว่าเป็นการเข้าไปรับไว้** เพราะอรรถว่าเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมนั้น ๆ นั้น**ว่าเป็นการรวมเอาไว้** เพราะทำความไม่กระจัดกระจาย (แห่งกุศลธรรมนั้น ๆ) **เพราะเหตุนั้น** ท่านจึงเรียกว่าศีล **เพราะอรรถว่าเป็นรากฐาน** กล่าวคือเป็นการเข้าไปรับไว้และรวมเอาไว้ ดังกล่าวไว้ในเบื้องต้นนั้นแล ฯ

ยสุมา ปน ตํ ตํ ปหานํ ตสฺส ตสฺส กุสลธมฺมสฺส ปติฏฺฐานญฺฺฐเณ **อุปฺจารณํ** โหติ อวิปฺปกิณฺณ-
ภาวกรเณน จ **สมารณํ ตสุมา** ปุพฺเพ วุตฺเตเนว อุปฺจารณสมารณสงฺขาเตน **สีลนญฺฺฐเณ** สีลนฺติ
วุตฺตํ ฯ

ธรรม ๔ อย่างนอกนี้ ท่านกล่าวหมายเอาความเป็นไปเองแห่งใจ โดยเว้นจากโทษนั้น ๆ ด้วย โดยสำรวม
ต่อโทษนั้น ๆ ด้วย โดยเจตนาสัมปยุตด้วยความเว้นและความสำรวมทั้งสองนั้น ด้วย โดยไม่ละเมิด
แห่งบุคคลผู้ไม่ล่วงโทษนั้น ๆ ด้วย ฯ

อิติเร จตุตตารุ ฌมฺมา ตโต ตโต เวมถีวเสน ตสฺส ตสฺส สํวรสเน ตทฺภยสมฺปยุตฺตเจตนาวเสน
ตํ ตํ อวีตฺติกมฺมตสฺส อวีตฺติกมวเสน จ เจตโส ปวตฺติสพฺภาวํ สหุชฺชาย วุตฺตา ฯ

ส่วนอรรถว่าธรรม ๔ อย่างนั้นเป็นศีล ข้าพเจ้าแถลงไว้ข้างต้นแล้วแล ฯ ศีลเป็น ๕ อย่าง โดยเป็น
เป็นบัญญัติศีล มีปหานศีลเป็นต้น ฟังทราบด้วยประการฉะนี้ ฯ

สีลฉฺฐโร ปน เนลํ ปุพฺเพ ปกาลีโตยเววติ ฯ เอวํ ปหานสีลาทิวเสน ปญฺจวิธํ ฯ

ก็แลการแก้ปัญหาเหล่านี้ คือ อะไรเป็นศีล ที่เรียกว่าศีล เพราะอรรถว่าอะไร อะไรเป็นลักษณะ เป็นรสเป็นเครื่องปรากฏและเป็นปทัฏฐานของศีลนั้น ศีลมีอันสงฆ์อย่างไร และศีลนั้นมีก็อย่าง **จบลง** **เพียงนี้แล** ฯ

เอตตดาวตา จ ก็ สीलํ เกณัญญเสน สीलํ กานธสฺส ลกขณรสปจฺจุปฏฺฐานปทฏฺฐานานิ กิमानิสฺสํ สीलํ กตฺติวิธญฺเจตํ สीलนฺตติ อิมสฺสํ ปญฺหานํ **วิสขุชนํ** **นิฏฺฐิตนฺตติ** ฯ

ส่วนปัญหากรรมข้อที่ว่า อะไรเป็นความเศร้าหมอง และอะไรเป็นความฟ่องแผ้วแห่งศีลนั้น ข้าพเจ้า**จะกล่าวแก้**ในปัญหากรรมนั้น ต่อไป ฯ ความที่ศีลขาดเป็นต้น เป็นความเศร้าหมองแห่งศีล ฯ ความที่ศีลไม่ขาดเป็นต้น เป็นความฟ่องแผ้วแห่งศีล ฯ ก็แลความที่ศีลขาดเป็นต้นนั้น ท่าน**สงเคราะห์** **ด้วยความแตก** (แห่งศีล) ซึ่งมีลาภและยศเป็นต้นเป็นเหตุอย่าง **๑ ด้วยเมถุนสังโยค** ๗ ประการอย่าง **๑** ฯ

ยํ ปน วุฑฺฒํ โภ จสฺส สงฺกิลสฺสํ ก็ โวทานนฺตติ ตตฺตร จ **วทาม** ฯ ขณฺฑาทิกาวอ สीलสฺส สงฺกิลสฺสํ ฯ อขณฺฑาทิกาวอ โวทานํ ฯ โส ปน ขณฺฑาทิกาวอ ลภายสําทิเหตุเกณ **เมเทน** จ สตตฺตวิธเมถุนสํโยเคน จ **สงฺคหิต** ฯ

จริงอย่างนั้น ลิกขาบทในส่วนเบื้องต้นหรือในส่วนเบื้องปลายในกองอาบัติทั้ง ๗ ของภิกษุใด
ทำลายแล้ว คีลของภิกษุนั้นชื่อว่าเป็นคีลขาด เหมือนผ้าขาดที่ชายจะนั้น ส่วนลิกขาบทของภิกษุใดทำลาย
ในส่วนท่ามกลาง คีลของภิกษุนั้นชื่อว่าเป็นคีลทะลุ เหมือนผ้าเป็นช่องโหว่ตรงกลางผืนจะนั้น ฯ

ตถา ทิ ยสฺส สตตสฺส อปตติกฺขนเรสฺส อาทิเมหิ वा अनते वा लिक्खापत्तिं गिन्हं ऩोढि तसुसु
सीलं प्रियन्ते जिन्हनसाग्गो विय खण्हत्तं नाम ऩोढि यसुसु पन वेमชुच्चे गिन्हं तसुसु मชुच्चे
जिहत्तसाग्गो विय जिहत्तं नाम ऩोढि ฯ

ลิกขาบทของภิกษุใดทำลายไปที่ละ ๒ - ๓ ลิกขาบทโดยลำดับ คีลของภิกษุนั้นชื่อว่าเป็นคีลต่าง เหมือน
แม่โคตัวสีดำหรือแดงเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง มีสีตัดกับสีตัวมุขขึ้นที่หลังบ้าง ที่ท้องบ้างจะนั้น ฯ

ยสฺส ปฏิปาฏิยา เทว เตถิ गिन्हनहि तसुसु पिग्गูล्लिया वा गुज्जिया वा उग्गูล्लितेन विสภาคवण्णेन
กาपरत्ताहिं อญฺญตรสรีรวณฺเณมา คาวิ วिय สพลล์ नाम ऩोढि ฯ

ลักษณะของภิกษุใดทำลายยับยั้งไปศีลของภิกษุนั้นชื่อว่าพร้อย เหมือนแม่โคตัวลายไปด้วยจุดสีที่ตัดกับสีตัวยับยั้งไปฉะนั้น ๑ ความที่ศีลขาดเป็นต้น ด้วยความแตก (แห่งศีล) ซึ่งมีลาภเป็นต้นเหตุ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ก่อน ๑

ยสฺส อนฺตรนฺตรรา ภินฺหานิ ตสฺส อนฺตรนฺตรรา วิสภาควณฺณพินฺทุวิจิตรคาวี วย กมฺมมาถํ นาม โหติ ๑ เอวํ ตาว ลากาภิเหตุเกณ ชนฺตาทิกาโว โหติ ๑

ประโยค ป.ธ. ๙

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่

๒๕๖

๑ ในอาการ ๒ อย่างนั้น โทษแห่งศีลวิบัติ ฟังเห็นตามนัยแห่งพระสูตรอันมีคำขึ้นต้นว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของภิกษุผู้ทุศีล ๕ อย่างนี้" ดังนี้หนึ่ง ฯ อีกนัยหนึ่งบุคคลผู้ทุศีล เพราะความทุศีลเป็นต้นเหตุ ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจ ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายไม่พึงปราถนา ต้องทุกข์ใจในเพราะคำติเตียนความทุศีล (ของตน) ต้องร้อนใจในเพราะคำสรรเสริญ (คนอื่น) ผู้มีศีลทั้งหลาย ก็แลเพราะความเป็นผู้ทุศีลนั้น เขาย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณหมอง อ่อน นัยว่าเป็นผู้มีสัมผัสหยาบ เพราะนำบายทุกข์มาให้แก่คนทั้งหลายที่เอาเยี่ยงอย่างเขาตลอดกาลนาน นัยว่าเป็นผู้มีราคาถูก เพราะทำความไม่มีผลมากแก่ทายกทั้งหลายผู้ที่รับไทยธรรม (ของเขา) มา ดูจพ้านดิบซึ่งเป็นผ้ามีสีทรม สัมผัสหยาบและราคาถูกฉะนั้น เป็นคนขำระ (ให้บริสุทธ์) ได้ยาก เหมือนหลุมคูถที่หมักหมมมานาน (ยากที่จะชำระให้สะอาด) ฉะนั้น เป็นผู้ฉลาดจากประโยชน์ทั้งสอง เหมือนดุ้นไฟเผาตพ (ที่ไฟไหม้ทั้งสองข้าง ตรงกลางเป็นอันคง ใช้ประโยชน์ไม่ได้ทั้งในป่าและในบ้าน) ฉะนั้น แม้ปฏิญญาความเป็นภิกษุ ก็ไม่เป็นภิกษุอยู่ตนเอง เหมือนลาที่เดินตามฝูงโค (แม้ร้องอย่างโค ก็ไม่เป็นโคอยู่ตนเอง) ฉะนั้น เป็นผู้หว่าตอยู่เนื่องนิตย์ เหมือนคนมีเวรต่อคนทั่วไป เป็นคนไม่ควรอยู่ร่วมด้วย เหมือนซากศพ แม้ประกอบด้วยคุณเมื่สุตตะเป็นต้น ก็ไม่ควรแก่การบูชา ของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย เหมือนไฟในป่าช้าไม่ควรแก่การบูชาของพวกพราหมณ์ เป็นคนอาภัพในการบรรลุคุณวิเศษ เหมือนคนตาบอดอาภัพในการเห็นรูป เป็นผู้ไร้ความหวังในพระสัทธรรม เหมือนเด็กจันทาลไม่มีหวังในราชสมบัติ แม้อำคัญตนว่ามีสุขก็ชื่อว่า เป็นคนมีทุกข์อยู่ตนเอง เพราะความเป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์ที่ตรัสไว้ในอัคคิขันธ์ปริยาย ฯ จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเห็นกรรมและวิบากชัด โดยอาการทั้งปวง เมื่อจะทรงแสดงทุกข์อันแผ่ตร้อน มีความยินดีในสุขดังจะกล่าวเป็นปัจจัย ซึ่งด้วยเหตุเพียงแต่นี้ก็ถึงสามารถยังความร้อนไหม้แห่งทุกข์ให้เกิดขึ้น แล้วยังการระอากโลหิตต่อน ๆ ให้เป็นไป แก่คนทุศีลทั้งหลาย ผู้มีจิตกำหนดด้วยยินดีความสุขในการบริโภคเบญจกามคุณ และในสามีจกรรม (ที่คนอื่นทำ) มีการไหว้ การแสดงความนับถือเป็นต้น จึงตรัส (อัคคิขันธ์ปริยาย) ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเห็นหรือไม่ ซึ่งกองไฟใหญ่อันไหม้ลุกเป็นเปลวโชติช่วงอยู่นั้น" ฯ

๑ ตตถ ปณฺจิเม ภิกฺขเว อาทีนฺวา ทุสฺสีลสฺส สीलฺวิปตฺติยาติ เอวมาทิสฺสุดนฺตฺนเยน
สीलฺวิปตฺติยา อาทีนฺว จ ทฏฺฐุพฺโพ ฯ อปิจ ทุสฺสีโล ปุคฺคโล ทุสฺสีลฺยเหตุ อมฺหาโป โหตุ
เทวมฺนุสฺसानํ อมฺนุสฺสานีนฺโย สพฺรหฺมจารีนํ ทุกฺขิตฺโต ทุสฺสีลฺยครหาสุ วิปฺปฏิสารี สीलฺวตํ ปสฺสาสุ ตาย
จ ปน ทุสฺสีลฺยตาย สาณฺสาฎฺโก วีย ทุพฺพณฺโณ โหติ เย โข ปนสฺส ทิฏฺฐานุคฺตึ อาปฺชฺชนฺติ เตสํ
ทีฆรตฺตํ อปายทุกฺขาวหนฺโต ทุกฺขสมฺผลโส เยสํ เทยฺยธมฺมํ ปฏิคฺคณฺหาติ เตสํ น มหฺปผลภาว-
การณฺโต อปฺปกฺโข อเนกาสฺสคณฺิถคฺคฺกุโป วีย ทุพฺพิสฺโส ฆวาลาตมฺว อุภโต ปรีพาทีโร ภิกฺขุภาวํ
ปฏิชานนฺโตปิ อภิกฺขุเยว โคคณฺํ อนุพฺนฺธทฺโร วีย สตฺตฺพุทฺธิคฺโค สพฺพเวริกฺบุรีโส วีย อสฺว่าสารโห
มตฺกเลวรํ วีย สฺตฺทาทีคฺคณฺฺยตฺโตปิ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺุซารโห สฺसानคฺคิ วีย พฺราหฺมณานํ อภพฺโพ
วิเสสาธคฺเค อนฺโธว รูปทสฺสเน นีราโส สทฺธมฺเม จณฺฺชาลกฺุมารโ วีย รชฺเช สฺขิตฺตสฺมีติ
มณฺญมาโนปิ ทุกฺขิตฺโตว อคฺคิภฺนฺธปริยาเย วุตฺตทุกฺขภาคิตาย ฯ ทุสฺสีลानภฺพิ ปณฺจกามคฺคณ-
ปรีโถควนฺนฺมานนาทิสฺขสฺสาทคฺคิตฺตจิตฺตानํ ตปฺปจฺจยํ อนุสฺสรณฺมตฺเตนาปิ ทพฺยสฺนฺตาปํ ชนฺยิตฺวา
อุณฺโหลทิตฺตฺคารปฺวตฺตนสมฺตถํ อติภฺกุกํ ทุกฺขํ เทเสนฺโต สพฺพากาเรน ปจฺจกฺขมฺมิปาโก ภควา
อาท ปสฺสถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อมม มหนฺตํ อคฺคิภฺนฺธํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สฺชิตฺตฺกฺุตฺนฺติ ฯ

วิสุทธิมรรค ภาค ๑ หน้า ๖๗-๖๘ (ลีลนิตเทศ)

๑ ในอาการ ๒ อย่างนั้น โทษแห่งศีลวิบัติ ฟังเห็นตามนัยแห่งพระสูตรอันมีคำขึ้นต้นว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของภิกษุผู้ทำศีล ๕ อย่างนี้" ดังนี้หนึ่ง ๑

๑ ตตถ ปณฺณิเม ภิกฺขเว อาทีนฺวา พุสฺสึลลสฺส ลีลวิปตฺติยาติ เอวมาทิสฺสุตฺตนตฺนเยน ลีลวิปตฺติยา **อาทีนโว** จ ทฎฺฐุทฺโฬ ๑

อีกนัยหนึ่งบุคคลผู้ทำศีล **เพราะความทุกข์เป็นต้นเหตุ** ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจ ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย **ไม่พึงปราถนา** ต้องทุกข์ใจ **ในเพราะคำติเตียน** ความทุกข์ (ของตน) ต้องร้อใจในเพราะคำสรรเสริญ (คนอื่น) ผู้มีศีลทั้งหลาย

อปิจ พุสฺสึโล ปุคฺคโล **พุสฺสึลลยเหตุ** อมฺหาโป โหตุ เทวมนุสฺसानํ **อนนุสฺสนีนโย** สพรหมจารีนํ
ทุกฺขิตฺตํ พุสฺสึลลย**ครหาสุ** วิปฺปฏิสารี ลีลวตฺตํ ปสฺสํสาสุ

ก็แลเพราะความเป็นผู้ทุศีลนั้น เขาย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณหมอง อหนึ่ง นับว่าเป็นผู้มีสัมผัสหยาบ เพราะนำ
อบายทุกข์มาให้แก่คนทั้งหลายที่เอาเยี่ยงอย่างเขาตลอดกาลนาน นับว่าเป็นผู้มีราคาถูกลง เพราะทำความ
ไม่มีผลมากแก่ทายกทั้งหลายผู้ต้อนรับไทยธรรม (ของเขา) มา **ดุจผ้าปานดิบ** ซึ่งเป็นผ้ามีสีทรม
สัมผัสหยาบและราคาถูกลง**จะนั้น**

ตาย จ ปน พุทธสรีระตาย **สาธตสาฎโก** **วีย** **ทพพณโณ** โหติ **เย** **โ** ปนสส **ทิวฐานุคตี** **อาปชุนตี**
เตส **ทิมรตต** **อบายทุกขชาวหนโต** **ทุกขสมผลโส** **เยส** **เทยยธมม** **ปฏิคคณหาติ** **เตส** **น**
มหปผลภาวกรณโต **อปปคโฆ**

เป็นคนชำระ (ให้บริสุทธิ์) **ได้ยาก** **เหมือน** หลุมคูที่หมักหมมมานาน (ยากที่จะชำระให้สะอาด) **จะนั้น**
เป็นผู้ฉลาด จากประโยชน์ทั้งสอง **เหมือน** ดุ้นฟืนเผาศพ (ที่ไฟไหม้ทั้งสองข้าง ตรงกลางเป็นคู
ใช้ประโยชน์ไม่ได้ทั้งในป่าและในบ้าน) **จะนั้น**

อเนกวิถีสถิตินิกคฤภูโป **วีย** **ทพพิโสโร** **ฉวาลาตมิว** **อุภโต** **ปริพาหิโร**

แม้ปัญญาความ เป็นภิกษุ ก็ไม่เป็นภิกษุอยู่นั่นเอง **เหมือนลาที่เดินตามฝูงโค** (แม้ร้องอย่างโค ก็ไม่เป็นโค
อยู่นั่นเอง) **จะนั้น** เป็นผู้หวาดอยู่เนื่องนิตย์ **เหมือน**คนมีเวรต่อคนทั่วไป **เป็นคนไม่ควรอยู่ร่วมด้วย**
เหมือนซากศพ แม้ประกอบด้วยคุณมีสุตะเป็นต้น **ก็ไม่ควรแก่การบูชา** ของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย
เหมือนไฟในป่าช้าไม่ควรแก่การบูชาของพวกพราหมณ์

ภิกษุภาว์ ปฐิขานนุโตปี อภิกษุเขว โคคณ **อนพนธคหุโร** **วिय** สตตพุกโค โสพเวริกปุโร **วिय**
อสวารโ มตกลาว **วिय** สุตาคิณยุโตปี สพรหมจารีน **อปุซารโ** สุตานคคิ **วिय** พราหมณาน

เป็นคนอภัพในการบรรลุคุณวิเศษ **เหมือน**คนตาบอดอภัพในการเห็นรูป **เป็นผู้ไร้ความหวัง**ใน
พระสัทธรรม **เหมือน**เด็กจันทาลไม่มีหวังในราชสมบัติ แม้สำคัญตนว่ามีสุขก็ชื่อว่า เป็นคนมีทุกข์อยู่นั่นเอง
เพราะความเป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์ที่ตรัสไว้ในอัคคิขนธปริยาย ฯ

อภัพโ วิเสสธคเม อนโธว รูปทสเสน **นิราโส** สทมเม จณฑาลกุมาร **วिय** รชเช สุกิโตสมิติ
มณญมาโนปี ทุกขิโตว อคคิกขนธปริยายเย วุตต**ทุกขภาคิตาย** ฯ

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเห็นกรรมและวิบากชัด โดยอาการทั้งปวง เมื่อจะทรงแสดงทุกข์อันแผ่ไพศาล มีความยินดีในสุขดังจะกล่าวเป็นปัจจัย ซึ่งด้วยเหตุเพียงแต่หนึ่งถึง สามารถยังความรื่นเริงแห่งหทัยให้เกิดขึ้น แล้วยังการกระทำโลกิตอุณหฺน ๓ ให้เป็นไป แก่คนทุกข์ทั้งหลาย ผู้มีจิตกำหนดด้วยยินดี ความสุขในการบริโภคเบญจกามคุณ และในสามมีจิตรม (ที่คนอื่นทำ) มีการไหว้ การแสดงความนับถือ เป็นต้น จึงตรัส

ทูลสืลานนทฺธิ ปญจกามคุณปริโภควนุทธานนาทิสุขสสาทคฺริตฺติจิตฺตํ ตปฺปจฺจยํ อนุสฺสรณมตฺเตนาปี
ททยสฺนตฺตาปี ชนยิตฺวา อุนฺหฺโลหิตฺตุคฺคารปฺวตฺตฺนสมตฺถํ อติภฺภูกํ ทุกฺขํ เทเสฺนฺโต สพฺพากาเรน
ปจฺจกฺขมฺมวิปาโก ภควา อาท

(อัคคิขันธปริยาย) ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเห็นหรือไม่ ซึ่งกองไฟใหญ่อันไหม้ลุกเป็นเปลวโชติช่วง
อยู่ไหม้" ๓

ปสฺสธ โน ตุมฺहे ภิกฺขเว อมม มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สฺโชติภูทนฺติ ๓

